

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่องการจัดกิจกรรมการเล่น
พื้นบ้านอีสานเพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย ซึ่งมีหัวข้อ ดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2546
2. ทักษะทางสังคม
3. การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย
4. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเล่นพื้นบ้านอีสาน
5. บริบทของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลหนองแสง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546 : 20-30) กำหนดหลักสูตรการศึกษา
ปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปี ไว้ดังนี้

1. ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย

การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดู
และการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตาม
ศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคม-วัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรัก ความเอื้ออาทรและความเข้าใจ
ของทุกคน เพื่อสร้างรากฐาน คุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่า
ต่อตนเองและสังคม

2. หลักการ

เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการ ตลอดจนการเรียนรู้
อย่างเหมาะสมด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้เลี้ยงดูหรือบุคลากรที่มีความรู้

ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่ปฐมวัย เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลและเต็มตามศักยภาพ โดยกำหนดหลักการ ดังนี้

- 2.1 ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัยทุกประเภท
- 2.2 ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชน สังคม และ วัฒนธรรมไทย
- 2.3 พัฒนาเด็กโดยองค์รวมผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย
- 2.4 จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข

2.5 ประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษาในการพัฒนาเด็ก

3. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3 - 5 ปี เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา เด็กจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ตามวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล

4. จุดมุ่งหมายหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดมุ่งหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัยและมีสุขนิสัยที่ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน
3. มีสุขภาพจิตดีและมีความสุข
4. มีคุณธรรม จริยธรรมและมีจิตใจที่ดีงาม
5. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหวและรักการออกกำลังกาย
6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและความเป็นไทย
8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
9. ใช้ภาษาสารได้เหมาะสมกับวัย
10. มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย
11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

5. คุณลักษณะตามวัย

คุณลักษณะตามวัยเป็นความสามารถตามวัยหรือพัฒนาการตามธรรมชาติเมื่อเด็กมีอายุถึงวัยนั้น ผู้สอนจำเป็นต้องทำความเข้าใจคุณลักษณะตามวัยของเด็กอายุ 3-5 ปี เพื่อนำไปพิจารณาจัดประสบการณ์ให้เด็กแต่ละวัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ขณะเดียวกันจะต้องสังเกตเด็กแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อนำข้อมูลไปช่วยในการพัฒนาเด็กให้เต็มตามความสามารถและศักยภาพ พัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงอายุอาจเร็วหรือช้ากว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้และการพัฒนาจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ถ้าสังเกตพบว่าเด็กไม่มีความก้าวหน้าอย่างชัดเจนต้องพาเด็กไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญหรือแพทย์เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขได้ทันเวลาที่ คุณลักษณะตามวัยที่สำคัญของเด็กอายุ 3-5 ปี เป็นวัยที่เด็กเริ่มเรียนรู้การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นรู้จักความเป็นเพศหญิงเพศชายของตนเอง มีการพัฒนาด้านภาษา มีความคิดและสติปัญญาเจริญมากขึ้นเพื่อเตรียมตัวที่จะใช้ชีวิตมากขึ้นในวัยต่อไป เริ่มมีการพัฒนาเกี่ยวกับค่านิยม เจตคติ จริยธรรม ลักษณะนิสัย อารมณ์ ความสนใจ อันเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิต ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมที่ดี มีการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้องเด็กมีการพัฒนาศักยภาพตามวัยอย่างเต็มที่แล้วจะเป็นผู้ใหญ่อย่างมีคุณภาพ ในทางตรงกันข้าม ถ้าไม่ได้รับการพัฒนาก็จะกลายเป็นปัญหาของสังคมต่อไปในอนาคต ซึ่งพัฒนาการของเด็กปฐมวัยแบ่งออกเป็นด้านต่างๆ ได้ 5 ด้าน คือ พัฒนาการด้านร่างกาย พัฒนาการด้านสังคม พัฒนาการด้านสติปัญญา และพัฒนาการด้านจริยธรรม (สงบ สัพโส. 2544 : 8)

6. พัฒนาการด้านร่างกาย

พัฒนาการด้านร่างกายของเด็กปฐมวัยจะเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว แต่ยังไม่รวดเร็วเท่าทารก กล้ามเนื้อและประสาทสัมผัสทำหน้าที่ได้ดีขึ้น มีสัดส่วนร่างกายเปลี่ยนแปลงไปจากทารก ได้แก่ หน้าตาเปลี่ยนแปลงไปเป็นรูปหน้ายาวขึ้น แขนขายาวขึ้น ได้ขนาดลำตัว คอยาว ศีรษะได้ขนาดกับลำตัว แก้มและคางงอกออก ผมมีสีเข้มขึ้น เท้าใหญ่ ใหญ่กว้าง โครงกระดูกแข็งแรงขึ้น การเคลื่อนไหวเร็วขึ้น คล่องแคล่วไม่ชอบอยู่นิ่ง ชนมาก การใช้มือดีขึ้นตามอายุ ใช้สายตาได้ดี

เด็กขณะนี้ควรฝึกหัดการใช้มือ เท้า และส่วนอื่น ๆ ของร่างกาย ฝึกทักษะการช่วยเหลือตนเอง เพราะถ้าทำอะไรเองก็จะช่วยให้เด็กเกิดการพัฒนามากขึ้น ได้แก่ การรับประทานอาหารเอง ถอดเสื้อผ้าและใส่เสื้อผ้าเอง สร้างสุขนิสัยในเรื่องการขับถ่าย การอาบน้ำและทำความสะอาดร่างกาย การสอนให้รับประทานอาหารชนิดต่าง ๆ ฝึกการรับประทานอาหารเป็นเวลา และมารยาทในการรับประทานอาหารอย่างง่าย ๆ การหัดให้เด็กช่วยตนเองจะทำให้เด็กพร้อมที่จะปรับตัวไปใช้ชีวิตภายนอกบ้าน

7. พัฒนาการด้านอารมณ์

พัฒนาการด้านอารมณ์เป็นความรู้สึกและอารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเด็ก การแสดงออกทางอารมณ์นั้นเป็นสิ่งที่มีความตั้งแต่เกิด เด็กจะเริ่มเรียนรู้โอกาสที่จะแสดงอารมณ์ภายใต้การควบคุมของตนเอง และตามโอกาสที่เหมาะสม ต่อมาจะมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงได้เมื่อเกิดการเรียนรู้มากขึ้น พัฒนาการด้านอารมณ์ของเด็กในช่วงนี้แบ่งออกเป็น 5 ชนิด คือ อารมณ์โกรธ อารมณ์กลัว ความอิจฉาริษยา ความอยากรู้อยากเห็น อารมณ์พึงพอใจหรืออารมณ์เบิกบาน

1. อารมณ์โกรธ อารมณ์โกรธเกิดขึ้นเมื่อเด็กมีความรู้สึกว่าคุณขัดขวางที่จะทำในสิ่งที่ต้องการ เกิดความคับข้องใจในสิ่งต่าง ๆ อาจจะแสดงออกมาอย่างเห็นได้ชัด โดยแสดงอาการก้าวร้าว อาจจะแสดงออกโดยการร้องไห้ กระแทกเท้า อาจจะทำร้ายตนเองหรือผู้อื่น

2. อารมณ์กลัว เกิดขึ้นเมื่อเด็กรู้สึกว่าตน ไม่ปลอดภัย เป็นการเรียนรู้เมื่อเด็ก โตขึ้นจะมีการพัฒนาการทางสติปัญญาทำให้สามารถมองเห็นอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่ตนได้ เช่น กลัวความมืด กลัวเสียงดัง กลัวคนแปลกหน้า หรือกลัวสัตว์ต่าง ๆ บุคคลใกล้ชิดต้องช่วยอธิบายให้เด็กเข้าใจในสิ่งที่กลัว และแสดงความกล้าให้เด็กเห็น และเมื่อเด็ก โตขึ้นจะค่อย ๆ กลัวน้อยลงจนหายไป เพราะเด็กจะเริ่มเข้าใจในสถานการณ์ต่าง ๆ มากขึ้น

3. ความอิจฉาริษยา จะเกิดขึ้นเมื่อเด็กรู้สึกว่าตนเองต้องแข่งขันกับคนอื่น และเริ่มรู้สึกว่าตนกำลังจะสูญเสียสิ่งที่ตนรัก เนื่องจากเด็กวัยนี้ต้องการความรักความสนใจจากพ่อแม่หรือผู้ใหญ่เป็นพิเศษ ผู้ใหญ่ควรใช้คำพูดเพื่อบอกให้เด็กรู้ว่าเข้าใจในความรู้สึกของเขาเมื่อเด็กแสดง ความอิจฉาริษยา

4. ความอยากรู้อยากเห็น เด็กในวัยนี้ช่างซักถาม ถามถึงสิ่งต่าง ๆ เพราะเด็กเริ่มที่จะเรียนรู้เหตุผล เริ่มต้องการเป็นตัวเอง เมื่อผู้ใหญ่ตอบสนองด้วยกันตอบคำถามและอธิบายเหตุผลในระดับที่เหมาะสมที่เด็กจะเข้าใจได้ ได้รับคำตอบที่พอใจ ก็ช่วยให้เด็กพัฒนาในด้านการใช้เหตุผล ช่วยให้เด็กเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสร้างนิสัยใฝ่หาความรู้ แต่หากผู้ใหญ่เบื่อหรือไม่พอใจที่ตอบคำถามของเด็ก เด็กจะหยุดถามในสิ่งนั้น ๆ ทำให้เด็กมีการเจริญเติบโตของสติปัญญาช้า ขาดเหตุผล เชื้ออะไรง่าย

5. อารมณ์พึงพอใจหรือเบิกบาน เป็นอารมณ์แห่งความสุข เกิดขึ้นเมื่อเด็กสามารถทำในสิ่งที่ตนต้องการ สามารถแสดงความเป็นตนเองได้ พอใจเมื่อตนเองได้รับความชมเชย มีความสัมพันธ์อบอุ่นจากผู้ใหญ่ เด็กที่มีอารมณ์ดีเกิดจากการได้รับการตอบสนองอย่างเหมาะสมจากผู้ดูแลที่เข้าใจธรรมชาติของเด็กวัยนี้

8. พัฒนาการด้านสังคม

พัฒนาการด้านสังคมในเด็กปฐมวัยจะปรากฏขึ้นและมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว เด็กวัยนี้ จะรู้จักทำตนให้เป็นที่รักของครอบครัว เมื่อมีประสบการณ์ทางสังคมครั้งแรก เด็กจะปรับตัวเพื่อ สามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ และปรับปรุงตัวให้เข้ากับสังคมภายนอกได้ มีทัศนคติพื้นฐานทาง สังคม มีความรู้สึกต่อคน กลุ่มคนและชีวิตทางสังคม ซึ่งลักษณะพฤติกรรมทางสังคมที่เจริญขึ้น ได้แก่

1. ความร่วมมือ ในระยะแรกของวัยนี้ความร่วมมือยังมีน้อยมาก เพราะเด็กจะยึด ตนเองเป็นศูนย์กลาง แต่ต่อมาจะให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น และมีระยะเวลาเพิ่มขึ้น
2. การทะเลาะวิวาท เกิดจากการขัดใจของผู้อื่น เกิดขึ้นเพราะเด็กขาดประสบการณ์ การอยู่ร่วมกัน ผลของพฤติกรรมจะร้องไห้หรือทำร้ายร่างกายกัน แต่เมื่อมีประสบการณ์การอยู่ ร่วมกันมากขึ้น มีการปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดีขึ้น การทะเลาะวิวาทจะลดน้อยลง
3. ความดื้อรั้น เกิดเป็นปกติของเด็ก และจะเพิ่มมากขึ้น โดยเกิดจากผู้ใหญ่ใช้วินัย เข้มงวดปกครองเด็ก อาจแสดงออกเป็นคำพูด หรือเงียบไม่ได้ตอบ แต่เมื่อโตขึ้นจะหายไปเอง
4. ความก้าวร้าวรุนแรง เด็กจะแสดงความก้าวร้าวรุนแรงเมื่อมีความคับข้องใจอย่าง รุนแรง เช่น เมื่อเด็กทำโทษอย่างรุนแรง เด็กจะแสดงความก้าวร้าวโดยร้องไห้ หรือต่อสู้ด้วยกำลัง ผู้ใหญ่จะต้องอธิบายเหตุผลให้เข้าใจ ไม่ตามใจเมื่อมีความก้าวร้าวเกิดขึ้น
5. การยอมรับ ในระยะแรกความเห็นชอบและการยอมรับของผู้ใหญ่นั้นมี ความสำคัญมากกว่าการได้รับจากเด็กวัยเดียวกัน แต่เมื่อเด็กสนใจเพื่อนมากขึ้นความเห็นชอบและ ยอมรับของผู้ใหญ่จะมีความสำคัญน้อยกว่าการได้รับจากวัยเด็กวัยเดียวกัน
6. ความเข้าใจในจริยธรรม ความคิดของเด็กนั้นจะนึกคิดเอาเอง โดยตัดสินใจจากการ การกระทำของตนเองจากผลที่เกิดขึ้นหลังจากการกระทำลงไปแล้วภายหลัง
7. การเป็นผู้นำ เด็กที่มีลักษณะเป็นผู้นำของสังคมจะมีสติปัญญาสูงหรืออายุมากกว่า คนอื่น ๆ จะแนะนำการเล่นในกลุ่มได้ เด็กที่เป็นผู้นำไม่คำนึงถึงความต้องการของผู้อื่น บังคับให้ ผู้อื่นปฏิบัติตาม และเด็กคนอื่น ๆ จะยินดีทำตามผู้นำซึ่งเป็นผลมาจากความคุ้นเคยกับผู้ใหญ่และ ฝึกฝนให้เชื่อฟังผู้ใหญ่

9. พัฒนาการด้านสติปัญญา

พัฒนาการด้านสติปัญญาจะเป็นการพัฒนาการด้านภาษาและความคิด โดยด้านภาษาจะ เริ่มตั้งแต่วัยทารก การใช้คำพูดเป็นรากฐานของภาษาพูดในวัยต่อไป และต่อมาเด็กปฐมวัยจะ สามารถใช้ภาษาได้ดีพอใช้ เข้าใจตามคำพูดของผู้ใหญ่ เด็กจะได้คำศัพท์มากและดีขึ้น เด็กชอบ ซักถามขอบพุด สิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ที่ได้รับเป็นการพัฒนาการด้านสติปัญญา ความคิด

ความเข้าใจในศัพท์ต่าง ๆ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสติปัญญาเพียงอย่างเดียว ขึ้นอยู่กับโอกาสและสิ่งจูงใจด้วย การใช้ภาษาช่วยให้เด็กมีการติดต่อกับบุคคลต่าง ๆ ในสังคมได้ ช่วยเสริมสร้างพัฒนาการทางภาษาของเด็กให้เจริญขึ้น การเรียนรู้ การมองเห็นการได้ยิน การได้สัมผัส สิ่งเหล่านี้จะช่วยในการเจริญเติบโตด้านสติปัญญาของเด็กได้ ซึ่งสติปัญญาของเด็กจะช่วยให้เด็กมีความสามารถในการปรับตัวเองให้เข้ากับสังคมนั้น ๆ และเรียนรู้วัฒนธรรม

ทักษะทางสังคม

ความหมายของทักษะทางสังคม

ลีลาสลักษณ์ ชิววลี (2542 : 40) ได้ให้ความหมายของทักษะทางสังคมไว้ว่า คือความสามารถจัดการกับอารมณ์ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้ดี สามารถอ่านสภาพการณ์ทางสังคมและบุคคลที่เกี่ยวข้องได้อย่างแม่นยำมีปฏิสัมพันธ์ราบรื่น ได้สามารถใช้ทักษะเหล่านี้ในการชักจูงและเป็นผู้นำในการประนีประนอมและยุติข้อโต้แย้งเพื่อการร่วมมือกันและทำงานเป็นทีมได้

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2540 : 29) ได้ให้นิยามทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยว่า หมายถึง การที่เด็กสามารถประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นไปในลักษณะที่สังคมยอมรับและเกิดความสำนึกว่าเป็นค่านิยมที่ดีในด้านต่าง ๆ ได้แก่

1. ความรับผิดชอบ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกในรูปของความตั้งใจทำงานหรือกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายการดูแลเก็บรักษาของใช้ของตนเองและส่วนรวมให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยรวมทั้งการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบข้อตกลงของห้องเรียน
2. การรู้จักเวลา หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกในรูปของการปฏิบัติกิจกรรมได้ตามเวลาที่กำหนดการฟังสัญญาณรวมทั้งการปฏิบัติตนได้เหมาะสมในช่วงเวลาของกิจกรรม
3. ความอดทนอดกลั้น หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกในรูปของการรอคอยการควบคุมอารมณ์ตนเองในการทำกิจกรรมความพากเพียรพยายามทำสิ่งที่ยากจนสำเร็จ
4. ความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกในรูปของการกล้าแสดงออกทั้งความคิดเห็นและท่าทางรวมถึงความพยายามในการแก้ปัญหาด้วยตัวเอง
5. ความเป็นผู้นำผู้ตาม หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกในรูปของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์การแสดงความคิดเห็นรับฟังความคิดเห็นการให้ความช่วยเหลือและรับความช่วยเหลือจากเพื่อนตลอดจนความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่รู้จักแบ่งปัน
6. ความซื่อสัตย์ หมายถึง พฤติกรรมที่เด็กแสดงออกอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริงประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกายวาจาใจทั้งต่อตนเองและผู้อื่นได้แก่ไม่หลอกลวงไม่ทุจริตไม่หาผลประโยชน์ในทางมิชอบไม่เอาเปรียบผู้อื่นและละอายเกรงกลัวต่อบาป

ญาคา หลาวพีช (2544 : 6) กล่าวว่าทักษะทางสังคมหมายถึงการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเป็นมิตรกับบุคคลอื่นและแสวงความร่วมมือจากผู้อื่นได้โน้มน้าวความคิดเห็นของบุคคลอื่นได้อย่างนุ่มนวลและได้ผล ทำให้เกิดความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย มีการสื่อสารที่ดี สามารถเจรจาต่อรอง แก้ไขและหาทางยุติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย มีการสื่อความหมายที่ดี สามารถเจรจาต่อรอง แก้ไขและหาทางยุติข้อขัดแย้งได้อย่างเหมาะสม เต็มใจให้ความช่วยเหลือ

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (สันสนีย์ นาคะสนธิ์. 2545 : 8 ; อ้างอิงมาจาก สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2540 : 114) กล่าวถึง ทักษะทางสังคมคือความสามารถของบุคคลในการจะปฏิบัติกับบุคคลอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถแสดงออกถึงความคิดความรู้สึของตนเองตามสิทธิ์และความพึงพอใจ ตลอดจนทำให้ความต้องการแห่งตนสามารถบรรลุได้โดยไม่ละเมิดสิทธิและความพึงพอใจของบุคคลอื่น

ฮาร์กีย์ และ แมคคาร์เทิน (Hargie and McCartan. 1986 : 2) ทักษะทางสังคม หมายถึง ทักษะที่ใช้เมื่อบุคคลมีการกระทำระหว่างกันในระดับของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

ทักษะทางสังคมมีลักษณะสำคัญ 5 ประการคือ

1. ทักษะทางสังคมเป็นพฤติกรรมที่มีจุดมุ่งหมายและต้องมีความตั้งใจ
2. ทักษะทางสังคมหมายถึงพฤติกรรมทางสังคมที่ผู้อื่นสามารถสังเกตได้
3. พฤติกรรมที่แสดงออกนั้นจะต้องเหมาะสมกับสถานการณ์
4. ทักษะทางสังคมจะประกอบด้วยพฤติกรรมทางสังคมหลาย ๆ อย่างที่มี

ความสัมพันธ์กัน เช่น การแสดงความรู้สึกรักสนใจผู้อื่นอาจจะประกอบด้วยการยิ้มการหงกศีรษะ การจ้องมองและ การใช้คำพูด เป็นต้น

5. ทักษะทางสังคมประกอบด้วยพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้

6. องค์ประกอบชุดท้ายของทักษะทางสังคม ซึ่งมีความสำคัญตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา (Bandura s Social Learning Theory) ก็คือความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมของตนเองและจะต้องรู้ว่าเมื่อไรควรจะพูดหรือจะทำอะไรซึ่งมีความสำคัญพอ ๆ กับความสามารถในการเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ ด้วย

จาโรลิเมค (Jarolimek. 1993 : 9) ได้ให้ความหมายทักษะทางสังคมไว้ 3 ประการ คือ การอยู่ร่วมกันและการทำงานร่วมกันกับผู้อื่นการยอมรับการนับถือสิ่งที่ถูกต้องของคนอื่นและการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้การรู้จักควบคุมตนเองรู้จักตัดสินใจได้ด้วยตนเองการร่วมแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์กับผู้อื่น

แวนแฮสเซิลท์ และคนอื่น ๆ (Hargie and McCartan. 1986 : 4 ; citing Van Hasselt and others. 1979) กล่าวถึงทักษะทางสังคมมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ทักษะทางสังคมเป็นสถานการณ์ที่เฉพาะเจาะจงเป็นพฤติกรรมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เกิดขึ้นเหมือน ๆ กันถึงแม้จะสถานการณ์และวัฒนธรรมกันเช่นการสบตาที่แสดงถึงความรู้สึกถึงความรักที่ยิ่งใหญ่ของหนุ่มสาวหรือการเล่นที่แสดงถึงความรุนแรงทางร่างกายของเด็กหนุ่ม
2. การใช้ภาษาพูดและภาษาท่าทางของแต่ละบุคคลจะมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งการตอบสนองในด้านภาษาพูดและภาษาท่าทางนั้นสามารถเรียนรู้ได้ บุคคลที่ล้มเหลวในการการเรียนรู้ทางทักษะสังคมจะเป็นผู้ที่ยากลำบากในการอยู่ร่วมกับสังคม
3. บทบาทของบุคคลแต่ละบุคคลมีความสำคัญและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจะมีประสิทธิภาพได้นั้น จะรวมถึงความสามารถแสดงพฤติกรรมโดยไม่ทำให้ผู้อื่นเสียหายทั้งคำพูดและร่างกาย

ริกจิโอ (Riggio, 1986 : 649) กล่าวว่าทักษะทางสังคม หมายถึง จิตลักษณะส่วนตัวของบุคคลที่แสดงถึงความสามารถในการสื่อความกับบุคคลอื่น โดยผู้ที่มีทักษะทางสังคมสูงจะสื่อความได้ดีชัดเจน ส่วนผู้ที่มีทักษะทางสังคมต่ำจะสื่อความไม่ดีและไม่ชัดเจน โดยทักษะทางสังคมแบ่งได้เป็น 6 ด้านคือ

1. การแสดงออกทางอารมณ์ (Emotional Expressivity) หมายถึง ความสามารถในการแสดงออกในการสื่อสารกับผู้อื่น โดยไม่ใช่ด้วยคำเป็นการสื่อสารด้วยอารมณ์รวมทั้งการแสดงทัศนคติและการแสดงระหว่างบุคคล โดยไม่ใช่ด้วยคำ
2. ความไวในการรับรู้อารมณ์ผู้อื่น (Emotional Sensitivity) หมายถึง ความสามารถในการรับรู้และแปลความหมายอารมณ์ของผู้อื่นโดยบุคคลนั้นไม่ต้องใช้คำพูด
3. การควบคุมอารมณ์ของตนเอง (Emotional Control) หมายถึง ความสามารถในการสกัดกั้นอารมณ์ของตนเองเมื่อการควบคุมอารมณ์นั้นเป็นสิ่งจำเป็นหรือการแสดงอารมณ์ที่ไม่ใช่ความรู้สึกที่แท้จริงของตนเอง
4. การแสดงออกทางสังคม (Social Expressivity) หมายถึง ความสามารถในการแสดงด้วยคำหรือการสนทนากับบุคคลอื่นอย่างคล่องแคล่ว และมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่นได้ดี
5. ความไวในการรับรู้ทางสังคม (Social Sensitivity) หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจข้อความที่ผู้อื่นพูดมีความรู้ทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับปทัสถานทางสังคม

6. การควบคุมทางสังคม (Social Control) หมายถึง ความสามารถในการแสดงบทบาททางสังคมมีทักษะในการแสดงตนและการแนะนำผู้อื่น

จากความหมายของทักษะทางสังคมดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า ทักษะทางสังคม หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการติดต่อสื่อสารอย่างราบรื่นกับบุคคลอื่นและสามารถปฏิบัติตนให้อยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข

จากความหมายของความอดทนข้างต้น พอสรุปได้ว่า ความอดทน หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกในรูปของการระงับการควบคุมอารมณ์ตนเองในการทำกิจกรรมความพากเพียรพยายามทำสิ่งที่ยากจนสำเร็จ

จากความหมายของความเป็นผู้นำผู้ตาม ข้างต้น พอสรุปได้ว่าความเป็นผู้นำผู้ตาม หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกในรูปของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์การแสดงความคิดเห็นรับฟังความคิดเห็นการให้ความช่วยเหลือและรับความช่วยเหลือจากเพื่อนตลอดจนความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่รู้จักแบ่งปัน

จากความหมายของความรับผิดชอบพอสรุปได้ว่าความรับผิดชอบ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกในรูปของความตั้งใจทำงานหรือกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายการดูแลเก็บรักษาของใช้ของตนเองและส่วนรวมให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยรวมทั้งการปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อตกลงของห้องเรียน

ความสำคัญของทักษะทางสังคม

สุพมาล เกษมสุข (2535 : 10-11) กล่าวถึง ความสำคัญของทักษะทางสังคมว่าทักษะทางสังคมเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อมนุษย์เพราะมนุษย์ไม่สามารถจะอยู่ได้ตามลำพังต้องมีเพื่อน มีกลุ่มสังคมที่จะดำรงชีวิตอยู่ด้วยกันตั้งแต่สังคมเล็ก ๆ ในครอบครัวขยายออกไปเป็นสังคมห้องเรียน สังคมโรงเรียน สังคมในอาชีพการงานจนถึงสังคมชุมชน ประเทศและโลกทุกกลุ่มสังคมต้องมีการติดต่อสัมพันธ์พึ่งพอาศัยซึ่งกันและกันซึ่งต้องอาศัยทักษะสังคมจึงมีความสำคัญทั้งงานส่วนบุคคล และงานสังคม

วีณา วัชรกะจิชญ (2530 : 165) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของทักษะทางสังคมไว้ว่า ทักษะทางสังคมสามารถจะมีผล โดยสิ่งแวดล้อมใน โรงเรียน ซึ่งได้แก่ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ความสามารถในการทำงานกลุ่ม การแก้ปัญหาเมื่อเกิดความขัดแย้ง ซึ่งมีทักษะเหล่านี้เป็นทักษะที่มีความสำคัญต่อมนุษย์มากเพราะเหตุว่าจะมีผลต่อการที่คน ๆ หนึ่งติดต่อกับบุคคลอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพการเรียนรู้ทักษะทางสังคมจะทำให้มนุษย์มีความสุขความมั่นคงเพราะถ้าชีวิตอยู่ในสังคมอย่างไม่มีสุขแล้วชีวิตก็คงเต็มไปด้วยความขมขื่นความอ้างว้าง โดดเดี่ยวและความไม่ไว้วางใจ

นันทนา วงษ์อินทร์ (ชนমন สุขวงศ์. 2542 : 27 ; อ้างอิงมาจากนันทนา วงษ์อินทร์. 2542) ทักษะทางสังคมเป็นทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตทั้งในครอบครัวอาชีพสังคมทำให้สามารถรู้ช่องทางที่จะโน้มน้าวใจเขาทำในสิ่งที่เราต้องการคือพยายามนึกถึงผู้อื่นพอๆกับนึกถึงตนเอง เป็นความสามารถในการปรับรับรับรู้อารมณ์ ความรู้สึกผู้อื่นมีความเข้าใจผู้อื่นเห็นใจผู้อื่น สามารถปรับสมดุลของอารมณ์ตนเอง ตอบสนองผู้อื่น ได้อย่างสอดคล้องกัน

แฮดโลแรน (อำพัน จารุทัศน์านุกร. 2541 : 15 ; อ้างอิงมาจากนวลละออ สุภาพล. 2534 : 14) กล่าวว่า การที่จะให้บุคคลทำงานเฉพาะอย่างหนึ่งนั้นจำเป็นต้องทักษะเฉพาะในเรื่องนั้นๆเสียก่อน โดยเฉพาะเมื่อทำงานร่วมกันกับผู้อื่นก็เป็นที่น่าจะได้ที่จะต้องมีความแตกต่างในความคิดของแต่ละคนซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้ง ดังนั้นมนุษย์สัมพันธ์ในการทำงานจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้บุคคลทำงานอย่างมีประสิทธิภาพหัวหน้าที่ประสบความสำเร็จล้มเหลวในการทำงานตามความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชาคิดว่าเนื่องมาจากขาดทักษะในเรื่องมนุษย์ แม้จะมีความสามารถทางเทคนิคก็ตาม

จอยส์ (สันสนีย์ นาคะสนธิ. 2545 : 10 ; อ้างอิงมาจาก Joyce. 1972) ได้ให้ความสำคัญของทักษะสังคมไว้ในเป้าหมายของวิชาสังคมศึกษา 2 ลักษณะดังนี้ คือ

1. ความสำคัญทางด้านสังคม เป็นการมุ่งเตรียมผู้เรียนให้เป็นผู้รับผิดชอบต่อสังคม เช่นรู้จักพัฒนาสังคมที่ตนอาศัยอยู่ให้ดีขึ้นในการศึกษาด้านนี้จะต้องเน้นหนักในเรื่องของการฝึกฝนทักษะส่วนบุคคลไม่เฉพาะเตรียมรับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเท่านั้น แต่เพื่อสร้างสรรค์สังคมที่ดีให้แก่อนาคตด้วย

2. ความสำคัญด้านส่วนบุคคลเป็นการมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถเข้าใจชีวิตสามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคม ตลอดจนสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวผู้เรียน

จากความสำคัญของทักษะทางสังคมสรุปได้ว่าการที่มนุษย์อยู่ร่วมกันมีปฏิสัมพันธ์กันในด้านต่าง ๆ นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่สมาชิกในสังคมมองมีทักษะทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและเพื่อความสงบสุขของสังคม

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวกับทักษะทางสังคม

คาร์ดเลทจ (Cartledge. 1995 : 5) กล่าวว่า ระดับของพัฒนาการด้านบุคลิกภาพสามารถใช้อธิบายการมีทักษะทางสังคมได้เหมือนกันโดยนักทฤษฎีพัฒนาการได้เน้นถึงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งจะกล่าวถึงทฤษฎีดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพตามแนวคิดของอีริกสัน

อีริกสัน (Erik h. Erikson) เน้นลักษณะสัมพันธภาพที่บุคคลมีกับกลุ่มบุคคลต่าง ๆ และความขัดแย้งทางสังคมจิตวิทยาที่เกิดผลจากความสัมพันธนั้น ๆ เป็นจุดกระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรมและพัฒนาบุคลิกภาพในรูปแบบต่าง ๆ ตามลำดับ ตั้งแต่เกิดจนถึงวัยสูงอายุ มีทั้งหมด 8 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ทารกแรกเกิดถึง 18 เดือนเป็นพัฒนาการเกี่ยวกับความรู้สึกไว้วางใจและไม่ไว้วางใจ ระยะเวลาี้ถ้าความต้องการของเด็กได้รับการตอบสนองด้วยดี ได้รับความเมตตากรุณาความอบอุ่น ความสนใจจากผู้ใหญ่เขาจะมองสิ่งแวดล้อมในแง่ดี ไว้วางใจผู้อื่น และจะติดไปจนโตแต่ถ้าเด็กถูกเลี้ยงดูแบบตรงข้ามเด็กจะกลายเป็นคนมองโลกในแง่ร้าย ไม่ไว้วางใจใครเป็นคนเห็นแก่ตัวทำอะไรเพื่อตนเอง

ขั้นที่ 2 ขวบครึ่งถึง 3 ขวบเป็นการพัฒนาการด้านความหยาบเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น ในการเลี้ยงดูถ้าหากผู้ใหญ่ให้อิสระผ่อนปรนให้เขาช่วยเหลือตนเองบ้างในบางเรื่องการกินอยู่แต่งตัว เขาได้ทำอะไรเองบ้างนิด ๆ หน่อย ๆ เขาจะรู้สึกมั่นใจในตนเองภูมิใจแต่ถ้าถูกบังคับให้อยู่ในกรอบกฎเกณฑ์เคร่งกระชับมากเกินไปคุณค่าว่ากล่าวอยู่เป็นประจำเด็กจะรู้สึกท้อแท้ มองตนเองว่าไม่คดความสามารถไร้คุณค่าเกิดความไม่มั่นใจในตนเอง

ขั้นที่ 3 อายุ 3 - 5 ขวบอยู่ในช่วงอยากรู้อยากเห็นช่างซัก ช่างถาม ช่างคิดบางครั้งก็คิดแลถามเกิดเลข ผู้ใหญ่เห็นเป็นสิ่งไม่สมควรก็คว่ำทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณคิดไปคนไม่กล้าคิดไม่กล้าถามและกลายเป็นคน ไม่มีความคิดริเริ่มแต่ถ้าผู้ใหญ่ให้ยอมรับความอยากรู้อยากเห็นของเด็กบ้าง พูดยาตอบคำถามอธิบายด้วยถ้อยคำที่ง่าย ๆ อย่างมีเหตุผลว่าสิ่งใดควรไม่ควรอย่างไรก็จะช่วยพัฒนาความคิดและสติปัญญาของเด็กได้มาก

ขั้นที่ 4 อายุ 6- 12 ปีช่วงนี้ชอบประเมินผลการกระทำของตนเอง ถ้าทำอะไรได้ผลดีก็จะภูมิใจมากถ้าผิดหวังก็จะเกิดความรู้สึกด้อยอาจจะมองตนต่ำกว่าความเป็นจริง

ขั้นที่ 5 อายุ 13- 17 ปี เป็นช่วงระยะวัยรุ่น สนใจตนเองมากเป็นพิเศษถ้าเลี้ยงดูก็จะรู้บทบาทหน้าที่ของตนเองถ้าเลี้ยงดูไม่ดี อาจมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา

ขั้นที่ 6 อายุ 18-21 ปีพัฒนาการวัยนี้ขึ้นอยู่กับวัยต้น ๆ ด้วย ถ้าพัฒนาการดีก็มองสิ่งแวดล้อมในแง่ดี ปรับตัวเข้าสังคมได้ดี แต่ตรงข้ามถ้าพัฒนาการไม่ดีก็จะแยกตัวหนีสังคมแยกตัวจากเพื่อน

ขั้นที่ 7 อายุ 22 – 40 ปีเป็นระยะมีความรับผิดชอบแบบผู้ใหญ่ เป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับพัฒนาการในตอนต้น ๆ ด้วย

ชั้นที่ 8 อายุ 40 ปีขึ้นไป ถ้าช่วงต้นพัฒนามาดี ก็จำมีความรับผิดชอบสูงมองโลกด้วยสายตาที่ป็นจริง

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์

เพียเจต์ (Piaget) ได้ศึกษาการตัดสินใจจริยธรรมของเด็กซึ่งเป็นรากฐานในการวิจัยทางด้านจริยธรรม โดยเฉพาะทฤษฎีพัฒนาการทั้งความรู้ (Cognitive Development) ทำให้ทราบว่าความคิดและสติปัญญาของบุคคลมีการพัฒนาซึ่งแบ่งเป็น 3 ชั้นคือ

1. ชั้นก่อนจริยธรรม พัฒนาการขั้นนี้เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 1 ปีเด็กในวัยนี้ยังไม่รู้ความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดล้อมอย่างละเอียดมีแต่ความอยากความต้องการร่างกายจึงต้องการที่จะบำบัดโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใด ๆ ทั้งสิ้นเมื่อเด็กมีความสามารถในการพูดก็จะเริ่มรับรู้สภาพแวดล้อมและบทบาทต่าง ๆ ของตนเอง

2. ชั้นยึดคำสั่งพัฒนาการช่วงนี้อยู่ในช่วงอายุ 2 – 8 ปี ลักษณะของเด็กในวันนี้จะมีความเกรงกลัวและเห็นว่าคำสั่งเป็นประกาศิตที่ตัวเองต้องกระทำตาม

3. ชั้นยึดหลักแห่งตนพัฒนาการขั้นนี้อยู่ในช่วงอายุ 8 – 10 ปี การที่เด็กจะพัฒนาการขั้นยึดคำสั่งมายังขั้นยึดหลักแห่งตนนี้เพียเจต์เชื่อว่าเกิดจากการพัฒนาทำงานปัญหาและประสบการณ์ในการมีบทบาทในกลุ่มเพื่อนด้วยกันความเกรงกลัวอำนาจภายนอกและเป็นหลักภายในจิตใจของเด็กเกี่ยวกับความยุติธรรมซึ่งหมายถึงการแลกเปลี่ยนซึ่งกัน และกัน ตลอดจนความเท่าเทียมกันของบุคคลเด็กที่อยู่ในสภาพสังคมปกติจะบรรลุขั้นที่สามในช่วงอายุนี้ แต่มีเด็กบางคนที่มีการพัฒนาการหยุดชะงักในขั้นที่สองเนื่องจากการ อบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองอย่างผิดปกติหรือจากสังคมหรือจากกลุ่มเพื่อนก็ได้

3. ทฤษฎีสื่อสารเชิงปฏิสัมพันธ์ (Communication Theory : Interaction)

แนวคิดของทฤษฎีนี้มาจากทฤษฎีทางจิตวิทยาได้สังเคราะห์พื้นฐานที่สำคัญ 2 ทฤษฎีคือ Balance Congeuity และ Dissonance Theories ซึ่งในทฤษฎีสื่อสารเชิงปฏิสัมพันธ์นี้ได้ให้แนวคิดว่าการสื่อสารหรือปัจจัยทางการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการสร้างปฏิกริยาหรือกล่าวอีกชั้นหนึ่งคือความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาข่าวสารกับบุคคลปฏิกริยาแสดงออกมาทางพฤติกรรมต่าง ๆ ดังนั้นพฤติกรรมทั้งหลายจึงเกิดจากพฤติกรรมทางการสื่อสารทั้งนั้น

ในการสื่อสารจะมีปัจจัยหรือตัวแปรได้แก่บุคลิกภาพความน่าเชื่อถือเจตคติความคิดอิทธิพลข่าวสารอิทธิพลของสังคมและลักษณะของเนื้อหาข่าวสาร

การปฏิสัมพันธ์เป็นกระบวนการเชื่อมโยงระหว่างผู้รับและผู้ส่งสารตามทฤษฎีนี้พฤติกรรมใดๆก็ตามมีอิทธิพลต่อกระบวนการปฏิสัมพันธ์เสมอเช่นอากัปกริยา พื้นอารมณ์แรงกับ

ทัศนคติความขัดแย้งระยะทางระหว่างบุคคลหรือความใกล้ชิดระหว่างบุคคลกลุ่มอิทธิพลความไว้วางใจ ตลอดจนบทบาทของทัศนคติที่มีต่อปฏิสัมพันธ์

4. ทฤษฎีพัฒนาการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล (A Social Interpersonal theory of Development)

เฟชท์ (Feist, 1990 : 216 – 227) ได้รวบรวมทฤษฎีพัฒนาการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลของซันลิแวน (Sullivan) ไว้ว่า ซันลิแวนได้กำหนดขั้นพัฒนาการจากรูปแบบสำคัญของบุคลิกลักษณะของมนุษย์ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลประสบการณ์ส่วนตัวของแต่ละบุคคลและการเรียนรู้ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมซันลิแวนแบ่งพัฒนาการออกเป็น 7 ขั้นคือ วิทยากรวัยเด็กวัยเข้าโรงเรียน วัยก่อนวัยรุ่น วัยรุ่นตอนต้นวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ในที่นี้จะกล่าวถึงขั้นที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยคือขั้นวัยเด็ก อายุระหว่าง 1 – 2 ปีจนถึงอายุ 6 ปีซึ่งเป็นระยะที่พัฒนาโครงสร้างทางภาษาจะปรากฏออกมาอย่างเด่นชัดเมื่อเด็กเล่นกับเพื่อนที่เสมอภาคกันเด็กสามารถค้นพบเกี่ยวกับตัวเองและรู้จักสร้างมิตรภาพกับผู้อื่นกรณีเด็ก 2 คนสามารถเล่นบทบาทสมมติหรือเล่นละครร่วมกันเด็กจะได้เรียนรู้รูปแบบของวัฒนธรรมสภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ควบคู่ไปกับการพัฒนาภาษาที่เป็นไปอย่างรวดเร็วในขั้นที่เด็กจะเกิดความวิตกกังวลแต่จะสามารถจัดออกไปได้ เด็กจะได้เรียนรู้คุณธรรมจากสิ่งที่ปรากฏในสังคมทั้งด้านดีและไม่ดีขณะเดียวกันเด็กจะเรียนรู้การจำกัดอิสรภาพจากประสบการณ์ในวัยนี้เด็กจะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างมีความหมายการเล่นรวมกันกับผู้อื่นจะทำให้เด็กค้นพบตนเองรู้จักผู้อื่นและเป็นประสบการณ์ที่จะให้เด็กเรียนรู้การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

5. ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของฮาวิกเซอร์ส (Havighurst's Theory of Development)

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2526 : 17-78) ได้กล่าวถึงทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของฮาวิกเซอร์ส (Havighurst) ไว้ว่าฮาวิกเซอร์สได้รับอิทธิพลแนวความคิดรากอิริคสันเกี่ยวกับพัฒนาการแต่ละช่วงวัยของแต่ละบุคคล โดยเขาได้อธิบายว่าในแต่ละช่วงวัยของชีวิตนั้นเป็นงานประจำซึ่งเป็นงานที่เด็กแต่ละคนควรจะได้ทำในช่วงนั้นๆ ถ้าบุคคลใดไม่ประสบความสำเร็จในงานนั้นจะมีผลต่อการปรับตัวฮาวิกเซอร์สแบ่งงานแสดงให้หันถึงพัฒนาการทางสังคมในวัยทารกและวัยเด็กตอนต้น ออกเป็น 3 ประการ คือ

ประการที่ 1 เด็กสามารถมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความจริงทางสังคมและทางกายภาพซึ่ง หมายถึง การที่เด็กมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเช่น พ่อแม่โรงเรียนครู และสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

ประการที่ 2 เด็กสามารถที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับพี่น้องและบุคคลอื่น ๆ รวมทั้งชอบเลียนแบบบุคคลอื่น

ประการที่ 3 เด็กสามารถที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ถูกกับสิ่งที่ผิดและเริ่มมีพัฒนาการเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

นอกจากนี้เพียเจท์ (Piaget) (น้อมฤดี จงพฤษะ. 2539 : 111-1112) ยังได้กล่าวว่า เด็กอายุ 3 – 5 ปีมีการเรียนรู้พฤติกรรมการเรียนรู้ทางสังคมจากเพื่อนเล่นใน โรงเรียนอนุบาลหรือเพื่อนบ้าน ใกล้เคียงวัยไล่เลี่ยกันวันนี้ยังไม่เข้าใจถึงความถูกต้อง (Rightness) และความคิด (Wrongness) คำว่า “ดี” หรือ “ไม่ดี” นั้นก็ยังไม่มีความเข้าใจลึกซึ้งแต่อย่างใดเพียเจท์ (Piaget) แบ่งพัฒนาการทางสังคมของเด็กวัยนี้เป็น 3 ระยะคือ

ระยะแรกอายุ 2 – 3 ปี เป็นระยะที่เด็กยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Self-center) ชอบอยู่กับเพื่อนแต่ต่างคนต่างเล่นตามลำพัง ไม่เล่นด้วยกัน ยังไม่รู้จักแบ่งของเล่นและของรับประทาน

ระยะที่สองอายุ 3 – 5 ปี เด็กเข้าอยู่ในหมู่เพื่อนเล่นกับเพื่อนบ้างบางครั้งและในบางครั้งก็แยกตัวเล่นคนเดียว

ระยะที่สามอายุ 5 – 6 ปีเด็กจะเข้าสังคมดีขึ้นชอบอยู่กับเพื่อน ๆ เล่นด้วยกันช่วยเหลือกัน เห็นอกเห็นใจกันแบ่งปันกันบางครั้งก็ยังทะเลาะกันอยู่ แย่งของเล่นกัน

องค์ประกอบของทักษะทางสังคม

ทักษะทางสังคมเป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญของบุคคลซึ่งควรจะได้รับฝึกฝนและปลูกฝัง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข และสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมซึ่งได้มาผู้แยกองค์ประกอบของทักษะทางสังคมไว้แตกต่างกันดังนี้

ปีทมาวดี บุญยสวัสดิ์ (2536 : 20) ได้แยกองค์ประกอบทางทักษะทางสังคมไว้ดังนี้

1. การเคารพต่อระเบียบวินัยของตนเองและกลุ่ม
2. การมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม
3. การแสดงออกและการแก้ปัญหาในกลุ่ม
4. การมีมารยาทในสังคม
5. การแสดงความรับผิดชอบ
6. การช่วยเหลือผู้อื่น

จาโรลิเมค (Jaolimek. 1959 : 21) ได้แยกทักษะทางสังคมไว้ดังนี้

1. ทักษะการเป็นผู้ให้และผู้รับ
2. ทักษะในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม

3. ทักษะในการยอมรับความสามารถของตนเองและผู้อื่น
4. ทักษะในการควบคุมตนเอง
5. ทักษะในการมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่
6. ทักษะในการรู้จักสิทธิของตนเองและผู้อื่น
7. ทักษะในการวางแผน
8. ทักษะในการเป็นผู้นำ
9. ทักษะในการแสดงความคิดเห็นในการอภิปราย
10. ทักษะการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

โกแมน (Golman. 1998 : 32-34) ได้กล่าวไว้ว่าทักษะสังคมประกอบด้วย

1. การมีอิทธิพลเพื่อใช้ในการชักจูงโน้มน้าวใจผู้อื่น (Influence)
2. การมีทักษะการสื่อสารเปิดใจกว้างฟังทุกเรื่องราว และสื่อสารได้ตอบด้วยความชัดเจนไม่กำกวม (Communication)
3. การมีความเป็นผู้นำสามารถยับยั้งและชักนำคนและกลุ่มคนได้ (Leadership)
4. สามารถเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงหรือพลิกแพลงสิ่งต่าง ๆ ได้ (Change Catalyst)
5. สามารถประสานรอยร้าว แก้ไขความไม่ลงรอยกัน (Conflict Management)
6. สามารถสร้างสัมพันธ์ภาพให้แน่นแฟ้น (Building Bonds)
7. ช่วยเหลือและร่วมมือ โดยทำงานร่วมกับบุคคลอื่นที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน (Collaboration and Cooperation)
8. การมีความสามารถในการถึงความสามารถของผู้ร่วมงานสร้างสรรค์พลังกลุ่มเพื่อนมุ่งสู่ความสำเร็จ (Team Capabilities)

จากองค์ประกอบทักษะทางสังคมสามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบทักษะทางสังคมคือความสามารถของบุคคลที่ต่อตนเองและต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ คนทั้งในด้านการคิดและการกระทำที่ส่งผลให้บุคคลนั้นมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อผู้อื่นและมีชีวิตอยู่ในสภาพสังคมหรือสถานการณ์นั้น ๆ ได้อย่างมีความสุข

แนวทางการพัฒนาทักษะทางสังคมให้กับเด็กปฐมวัย

ทิสนาแชนณี และคนคณะ (2536 : 30) กล่าวถึง การให้โอกาสเด็กเล่นและทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับผู้อื่น โดยเฉพาะเด็กด้วยกันเด็กจะเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เด็กได้รับการถ่ายทอดมารยาทและกติกาทางสังคมเกิดความรับผิดชอบต่อสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคม

วรวรรณเหมะญาติ (ป.ป.ป. : 4) กล่าวว่า การพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย สามารถทำได้โดย การฝึกให้รู้หน้าที่ การอยู่ร่วมกับผู้อื่นการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีการเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่มของสังคมการเสยสละเพื่อสังคม

กรมวิชาการ (2546 : 22) กล่าวว่า การส่งเสริมทักษะทางสังคม เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์กับพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู และบุคคลใกล้ชิด โดยการพูดคุยหยอกล้อเด็กการเล่นกับเด็กหรือพาเด็กไปเดินเล่นนอกบ้านพบปะเด็กอื่นหรือผู้ใหญ่

สรุปได้ว่าการพัฒนาทักษะทางสังคมให้กับเด็กปฐมวัยนั้นครูหรือผู้ดูแลเด็กต้องจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนและมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนวัยเดียวกัน ผู้ใหญ่และบุคคลต่างๆ ตามโอกาสและความเหมาะสม

ความหมายพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย

อิงลิชและอิงลิช (ขจิตพรรณ ทองคำ. 2536 : 12 ; อ้างอิงมาจาก English and English. 1958 : 506) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมทางสังคมว่าพฤติกรรมทางสังคมหมายถึงพฤติกรรมที่แสดงออกเนื่องจากได้รับอิทธิพลจากพฤติกรรมของบุคคลหรือองค์กรทางสังคมอาทิครอบครัว โรงเรียน

กู๊ด (จิตราชนะกุล. 2539 : 12 ; อ้างอิงมาจาก Good. 1973 : 44) ได้ให้ความหมายพฤติกรรมทางสังคมว่าเป็นการแสดงออกที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมหรือเป็นการแสดงออกของกลุ่มบุคคล

เพจโทมัส และมาร์แชล (บุศรินทร์ศิริปัญญา. 2541 : 11 ; อ้างอิงมาจาก Page, Thomas and Marshall. 1977 : 314) ได้ให้ความหมายพฤติกรรมทางสังคมไว้ว่า พฤติกรรมทางสังคมหมายถึงพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกอย่างต่อเนื่องจากการได้รับอิทธิพลจากพฤติกรรมกลุ่มบุคคลที่ได้รับการควบคุมโดยองค์กรทางสังคมหรือเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อพยายามมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น

สรุปได้ว่าพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยหมายถึงพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกตามระดับพัฒนาโดยเด็กได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมเพื่อเรียนรู้ในการปรับตัวและวางรากฐานต้นแบบพัฒนาเป็นบุคลิกภาพในวัยผู้ใหญ่ต่อไป

ลักษณะทางสังคมของเด็กปฐมวัย

ภรณี อูร์รัตน์ (2535 : 7-13) ได้จำแนกลักษณะพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยในช่วงอายุระหว่าง 3 -6 ปีไว้ดังนี้

อายุ 3 ปีพฤติกรรมของเด็กมีลักษณะสนุกที่ได้เล่นกับเด็กอื่นต้องการเพื่อนต้องการความรักและการยอมรับจากผู้ใหญ่มีความเป็นอิสระในการเล่น

อายุ 4 ปีพฤติกรรมจะที่ลักษณะชอบเล่นกับเพื่อน ได้เป็นกลุ่มและกลุ่มที่เล่นนั้นก็ ได้ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่เขาสนใจ เริ่มเลือกคบเพื่อนบางคนที่ถูกใจ การเล่นจะเล่นเป็นแบบสมมติ และใช้จินตนาการที่มีความหมายมากขึ้นเรื่อย ๆ มีความกังวลห่วงใยเด็กที่อ่อนแอกว่า ไม่มีความแน่นอนอน ในการรอคอยต้องการให้ผู้ใหญ่ปลอบโยนในบางครั้ง

อายุ 5 ปีจะมีความพอใจที่จะเล่นคนเดียวเป็นเวลานาน ๆ ชอบเล่นกับเพื่อนชอบ แข่งขันและมีการเล่นเป็นทีมกันในการแข่งขันต้องให้ผู้ใหญ่ตัดสินบางครั้งไม่พอใจเมื่อเห็นเด็กที่ โดดกว่าเล่นรุนแรง

อายุ 6 ปีพฤติกรรมมีลักษณะเริ่มห่างจากผู้ใหญ่แต่ต้องการความช่วยเหลือและ เรียกร้องคำชมเชย มักทะเลาะกับเพื่อนแต่ต้องการเพื่อนเล่นอาจจะรักเพื่อนบางคนเป็นพิเศษชอบ หวงของเล่นรูปแบบพฤติกรรมตามสังคมของเด็กปฐมวัยบางพฤติกรรม มีรากฐานมาจากพฤติกรรม ในวัยทารกและบางพฤติกรรมก็เริ่มเกิดขึ้นในระยะปฐมวัยซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์ใหม่ ๆ เช่นจากการที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนหรือบุคคลอื่นที่มีใช้สมาชิกในครอบครัวและรวมไปถึงสิ่งที่ เด็กได้เห็นมาจากภาพยนตร์การแสดงหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ

ประณตเค้าจิม (2529 : 198-201) ได้จำแนกพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยไว้ ดังนี้

1. การปฏิเสธ (Negativism) คือ การต่อต้านผู้ใหญ่และสิ่งที่ไม่พอใจพฤติกรรมนี้จะเกิดขึ้นมากที่สุดในช่วง 3 – 4 ปีลักษณะการแสดงออกจะแสดงออกทางคำพูดปฏิกิริยาทางกายการ เียดบเลขการแก่งทำไม่ได้ยินหรือไม่เข้าใจคำขอร้อง ไม่เอาใจใส่ต่อกิจวัตรประจำวัน เมื่ออายุ 4 – 6 ปี เด็กจะลดการต่อต้านทางกายลงและเพิ่มการต้านทางคำพูด
2. การเลียนแบบ (Imitation) เด็กจะเริ่มใช้พ่อแม่เป็นต้นแบบแล้วจึงเริ่มสนใจคนอื่น โดยเด็กจะเลียนแบบของการพูดและการกระทำต่าง ๆ จากบุคคลที่เด็กใกล้ชิดและฟังพอใจเช่น มารดาพี่น้องเพื่อน ฯลฯ
3. การแข่งขัน (Rivalry) เด็กจะมีความต้องการเป็นคนเก่งและคนดีเหมือนคนอื่น ๆ โดยจะแข่งขันในรูปแบบการพูด โอ้อวดเกี่ยวกับการเป็นเจ้าของสิ่งต่าง ๆ ต่อหน้าคนอื่น
4. การก้าวร้าว (Aggression) การก้าวร้าวของเด็กเกิดจากความคับข้องใจ ต้องการ การมีอำนาจและความเด่นโดยเปลี่ยนแปลงไปตามอายุ เด็กอายุ 2-4 ปีจะมีความก้าวร้าวเพิ่มขึ้น ในระยะต้นจะแสดงออกโดยการกล่าวโทษ ล้อเลียน
5. การทะเลาะวิวาท (Quarreling) เกิดจากการที่เด็กขาดประสบการณ์ทางสังคมเด็ก จะแสดงออกมาด้วยการแย่งของเล่นทำลายสิ่งของแผดเสียงรื้อยให้ทำร้ายผู้อื่นแต่จะเกิดพฤติกรรม ในช่วงสั้น ๆ แล้วจะกลับมาใหม่

6. การร่วมมือ (Cooperation) เด็กจะยึดตนเองเป็นศูนย์กลางจึงมีการเล่นร่วมมือกันน้อยเมื่อเด็กได้รับการฝึกหัดที่น้อยจะช่วยให้เด็กเรียนรู้การร่วมมือได้มากขึ้น

7. พฤติกรรมการวางอำนาจ (Ascendent Behavior) เด็กชอบแสดงตัวเป็นนาย และชอบชักจูงให้ผู้อื่นทำตามตัวเองการวางอำนาจจะเพิ่มสูงสุดเมื่ออายุ 5 ปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของเด็ก

8. การเห็นแก่ตัว (Selfishness) เด็กจะเอาแต่ใจตนเองโดยไม่คำนึงถึงว่าคนอื่นจะพอใจหรือไม่พฤติกรรมนี้จะถึงจุดสูงสุดเมื่ออายุ 4 – 6 ปี

9. การเห็นอกเห็นใจ (Sympathy) เด็กจะมีลักษณะที่ต้องอาศัยความเข้าใจในความรู้สึกและอารมณ์ของผู้อื่น โดยเฉพาะพยายามช่วยเหลือเห็นใจและเสนอแนะการแก้ปัญหา

10. การยอมรับจากสังคม (Social Approval) เด็กจะเริ่มเห็นความสำคัญของการยอมรับจากผู้ใหญ่และจากกลุ่มเพื่อน

11. การแยกเพื่อน (Sex Cleavages) เด็กจะเริ่มแบ่งเพื่อนเมื่ออายุ 4 ปีขึ้นไป

12. อคติ (Prejudice) อคติทางเชื้อชาติ ศาสนา สถานะทางเศรษฐกิจสังคมเพศ

อุบลรัตน์ เฟื่องสถิตย์ (2539 : 231) ได้จำแนกรูปแบบพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยออกเป็น 2 ประเภทคือ พฤติกรรมชอบสังคม (Prosocial Behavior) และพฤติกรรมต่อต้านสังคม (Anti-Social Behavior) ดังนี้

พฤติกรรมชอบสังคม (Prosocial Behavior) ได้แก่ พฤติกรรมทางสังคมในทางบวกที่ส่งเสริมให้ความร่วมมือหรือเอื้อต่อการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่สังคมจัดขึ้นหรือสังคมได้รับอยู่เมื่อเด็กทำพฤติกรรมเหล่านี้ไปแล้ว จะสร้างความพอใจเป็นที่นิยมชมชอบแก่ตนเองและผู้อื่น ประกอบด้วยพฤติกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1. การเลียนแบบพฤติกรรม (Imitation) เด็กจะเลียนแบบเจตคติและพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลที่เขานับถือและอยากจะเป็นเช่นนั้น

2. การแข่งขัน (Rivalry) ความต้องการที่จะเด่นหรือดีกว่าเด็กคนอื่น ๆ จะปรากฏให้เห็นเมื่ออายุ 4 ปี โดยเฉพาะจะเริ่มให้เห็นจากการต้องการเด่นหรือดีกว่าในการเล่นเมื่อเด็กอยู่ในบ้านแล้วจึงขยายออกนอกบ้าน

3. ความร่วมมือ (Cooperation) เมื่อปลายอายุ 3 ปี การเล่นชนิดนี้ต้องการอาศัยความร่วมมือของกลุ่มเริ่มพัฒนาและเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้เด็กมีโอกาสดำเนินกิจกรรมที่ซับซ้อนจากการเล่นเป็นกลุ่ม

4. ความเห็นอกเห็นใจ (Sympathy) เนื่องจากความเห็นอกเห็นใจนี้ต้องการความเข้าใจในความรู้สึกของคนอื่น ความเห็นอกเห็นใจจึงมีโอกาสดังกล่าวได้เป็นครั้งคราว เมื่อเด็กอายุ 3 ปี และหากเด็กได้เล่นกับเด็กอื่นมากเท่าใด โอกาสที่เด็กจะรู้สึกเห็นอกเห็นใจจะค่อย ๆ เกิดขึ้น

5. ความเข้าใจความรู้สึกของคนอื่น (Empathy) เด็กจะต้องมีความสามารถที่จะสมมติตนเองเมื่ออยู่ในเหตุการณ์นั้น ความรู้สึกนี้จะต้องอาศัยจินตนาการความเข้าใจความรู้สึกนี้เด็กวัยก่อนเรียนน้อยคนที่จะรู้สึก

6. การยอมรับจากสังคม (Desire for Social Approval) เด็กก่อนวัยเรียนต้องการการยอมรับจากเพื่อนที่ใกล้ชิดกันมากกว่าจากผู้ใหญ่ เด็กวัยนี้พบว่าที่มีพฤติกรรมก่อความจะเป็นที่ยอมรับจากเพื่อน

7. การแบ่งปัน (Generosity) เด็กก่อนวัยเรียนจะทราบได้จากประสบการณ์ว่าการที่จะได้รับการยอมรับจากสังคมก็คือการแบ่งปันสิ่งของของตนที่อยู่โดยเฉพาะของเล่นให้แก่เพื่อนซึ่งในการแบ่งปันนี้จะค่อยมาแทนที่ความเห็นแก่ตัวหรือเห็นตนเองเป็นศูนย์กลางของเด็ก

8. พฤติกรรมการอยู่ใกล้ชิดกัน (Attachment) เด็กจะได้รับประสบการณ์จากรีไทรทและวัยเด็กกว่าความพึงพอใจนั้นมาจากความอบอุ่นและความใกล้ชิดที่แต่ละคนให้ซึ่งกันและกัน ความใกล้ชิดดังกล่าวจะขยายจากบ้านมาโรงเรียน ครู เพื่อนและสิ่งของอื่นที่เด็กพอใจ

พฤติกรรมต่อต้านสังคม (Anti-social Behavior) ได้แก่พฤติกรรมที่แสดงออกว่าต่อต้านก้าวร้าว ทำร้าย หรือคัดค้าน ซึ่งพฤติกรรมในทางลบที่ทำไปแล้วสร้างความเดือดร้อนและความไม่พอใจให้แก่ตนเองและผู้อื่น พฤติกรรมด้านสังคมนี้มีความสำคัญที่จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้และปรับพฤติกรรมของตนเองเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคมประกอบด้วยพฤติกรรมต่างๆ ดังนี้

1. ความถือดีต่อต้านคำสั่งของผู้ใหญ่ (Nequativism) ความถือดีต่อต้านนี้จะเกิดสูงสุดในเด็กอายุ 3 - 4 ปี แล้วจึงลดลง การแสดงออกของเด็กจะออกมาในรูปของการต่อปากต่อคำ

2. ความก้าวร้าว (Aggression) จะเกิดมากในเด็ก 3 - 4 ปี แล้วจะลดลงเช่นกัน การแสดงออกจะออกมาในรูปของการใช้นิคมแปลกๆ หรือใส่ร้ายคนอื่น

3. ขอบนอกคำสั่งหรือทำตัวเป็นนาย (Ascedance) จะเริ่มราวอายุ 3 ปีและจะเพิ่มตามโอกาสที่เข้าสังคม เด็กหญิงจะชอบทำตัวเช่นนี้มากกว่าเด็กชาย

4. ความเห็นแก่ตัว (Selfishness) เด็กที่อยู่ในบ้านปกติจะเป็นคนที่เห็นแก่ตัวและถือตนเองเป็นใหญ่อยู่เสมอ เมื่อเด็กเข้าเรียนความเห็นแก่ตัวจะค่อย ๆ น้อยลงแต่ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่จะยังไม่เกิดขึ้น

5. การคิดถึงแต่ประโยชน์ตนเองเป็นใหญ่ (Egocentrim) ซึ่งก็คล้าย ๆ กับความเห็นแก่ตัวการคิดถึงแต่ตนเองจะคอยถูกแทนที่โดยความสนใจในเรื่องราวของบุคคลอื่นการเปลี่ยนแปลงจะช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับเด็กที่ได้ใกล้ชิดกับบุคคลอื่นมากน้อยเพียงใดและขึ้นอยู่กับ การที่เด็กต้องการจะให้ตนเป็นที่ยอมรับจากคนอื่นมากน้อยถ้าต้องการจะให้คนอื่นยอมรับตนเองมากการคิดถึงแต่ตนเองจะลดลง

6. พฤติกรรมชอบทำลาย (Quarreling) การระบายนามนิโกรธของเด็กก็คือการทำลายข้าวของที่ขวางหน้า ไม่ว่าสิ่งของนั้นจะเป็นของเขาหรือของคนอื่นความโกรธมีมากเท่าใด พฤติกรรมที่ชอบทำลายจะมีมากขึ้น

7. ความไม่ชอบเพื่อนที่เป็นเพศตรงข้าม (Sex Antagonism) เด็กก่อนวัยเรียนจะเล่นด้วยกันทั้ง 2 เพศจนถึงอายุ 4 ปีหลังจากนั้นจะเล่นจะเพราะที่เป็นเพื่อนเพศเดียวกัน โดยเฉพาะเด็กชายหากยังคงเล่นอยู่กับเด็กหญิงอยู่อีกจะ โดนล้อเด็กชายบางคนจะแสดงออกโดยการเป็นปรปักษ์อย่างรุนแรงต่อเด็กหญิงเช่นชอบล้อชอบแกล้ง

จิตรพันธ์ โพธิ์ไพโรจน์ (เทิดศักดิ์ สุพันธ์ดี. 2544 : 366 ; อ้างอิงมาจากจิตรพันธ์โพธิ์ไพโรจน์. 2535) รายงานสังคมนิสัยของเด็กวัย 3-5 ปี ที่แสดงออกในกิจกรรมการเล่นและการปฏิบัติตนในสังคม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สังคมนิสัยเด็ก 3-5 ปี ของ จิตรพันธ์ โพธิ์ไพโรจน์

กิจกรรม	สังคมนิสัย
การเล่น	<p>เล่นอยู่ใกล้ และพูดคุยกับผู้อื่นบ้าง</p> <p>เล่นโดยมีการพูดคุยหรือตะคองตัวเด็กผู้อื่นอย่างกระตือรือร้น</p> <p>ผลัดเปลี่ยนกันเล่นกับเด็กอื่นในกิจกรรมกลุ่ม</p> <p>ปฏิบัติตามกฎหรือกติกาของกลุ่มที่มีผู้ใหญ่หรือเด็กโตนำการเล่น</p> <p>เล่นแบบมีจิตนาการ โดยใช้ของเล่นเช่นรถก้อนไม้ตุ๊กตาสัตว์ของเล่นที่เพื่อนกำลังเล่นอยู่</p> <p>เล่นกับเด็กอื่น ๆ 2-3 คน ด้วยดีเป็นเวลานานติดต่อกัน 20 นาที</p>

กิจกรรม	สังคมนิสัย
ด้านการปฏิบัติตนในสังคม	สวัสดิ์ผู้ใหญ่ที่คุ้นหน้าพูดขอร้องหรือขอขอบคุณ โดยไม่ต้องเตือนให้ทำ เริ่มต้นพูดกับผู้ใหญ่ก่อนและให้ความร่วมมือเมื่อผู้ใหญ่ร้องขอ เริ่มพูดคุยกับเพื่อนวัยเดียวกันก่อน ขอความร่วมมือจากผู้ใหญ่เมื่อมีปัญหา แสดงท่าทางสนใจฟังเมื่อร่วมอยู่ในวงสนทนากับผู้ใหญ่ ขออนุญาตใช้สิ่งของที่ผู้อื่นครอบครองอยู่ กล่าวคำขอโทษ โดยไม่ต้องเตือน แสดงกิริยามารยาทที่สังคมยอมรับได้เมื่ออยู่ในที่สาธารณะ

ดังนั้นรูปแบบพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยมี 2 รูปแบบคือ รูปแบบพฤติกรรมชอบสังคมและรูปแบบพฤติกรรมต่อต้านสังคมซึ่งพฤติกรรมการทำกิจกรรมกันเป็นกลุ่มพฤติกรรมการแบ่งปันและพฤติกรรมความช่วยเหลือจัดเป็นรูปแบบหนึ่งของพฤติกรรมชอบสังคมการให้โอกาสเด็กในการทำกิจกรรมหรือเล่นกับผู้อื่นจะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้และมีทักษะในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ดียิ่งขึ้น

ทิสนา แคมมณีและคณะ (2536 : 71 , 129) กล่าวถึง ลักษณะทางสังคมของเด็กปฐมวัยว่าสามารถติดต่อและมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นสามารถเล่นและทำงานกับผู้อื่นได้รู้จักเคารพในสิทธิหน้าที่ของผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมกับกาลเทศะรู้จักแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 21) เด็กปฐมวัยเรียนรู้ที่จะสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นแต่พฤติกรรมทางสังคมในระยะแรกอาจมีปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น เพราะเด็กยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลางยังไม่รู้จักควบคุมอารมณ์และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น แต่เมื่อเด็กมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนวัยเดียวกันหรือกับผู้อื่นมากขึ้นอีกทั้งได้รับการรับการปลูกฝังพฤติกรรมที่เหมาะสมทางสังคมเด็กย่อมสามารถปรับตัวได้เข้ากับผู้อื่นและเรียนรู้บทบาทของตนเองในสังคมได้ดียิ่งขึ้น

กรมวิชาการ (2546 : 124) กล่าวถึง ลักษณะพัฒนาการด้านสังคมของเด็กปฐมวัยความหมายถึง ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่นที่ทักษะการปรับตัวในสังคมคือสามารถทำหน้าที่ที่ตามบทบาทของตนร่วมมือกับผู้อื่น ไม่ความรับผิดชอบความเป็นตัวของตัวเอง และรู้กาลเทศะ สำหรับเด็กควมหมายรวมถึงความสามารถในการช่วยตัวเองในชีวิตประจำวัน นอกจากนั้นพัฒนาการในสังคมยังเกี่ยวข้องกับพัฒนาการด้านจิตวิญญาณคุณธรรมและเกี่ยวข้องกับ

พัฒนาการด้านสติปัญญาทำให้รู้จักแยกแยะความรับผิดชอบชั่วดีและความสามารถในการเลือก
ดำรงชีวิตในทางสร้างสรรค์เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมอีกด้วย

ซีเฟลท์ (วันเพ็ญ ปลูกพันธ์. 2539 : 16-1 ; อ้างอิงมาจาก Seefeldt. 1980 : 7-11) ได้
อธิบายถึงลักษณะทางสังคมของเด็กปฐมวัยไว้ดังนี้

1. ลักษณะทางสังคมของเด็กวัย 3 ปีกล่าวได้ว่าเป็นวัยแห่งการยึดตนเองเป็น
ศูนย์กลางเด็กเห็นว่าตนเป็นคนที่สำคัญที่สุดมีความสุขที่จะเล่นคนเดียวแต่เริ่มสนใจผู้อื่นบ้างแม้ว่า
เด็กจะเล่นกับตนเองแต่ก็ชอบที่จะนั่งเล่นอยู่ข้าง ๆ ผู้อื่นแต่ไม่เล่นเป็นกลุ่มหรือเล่นร่วมกับผู้อื่น
ไม่ให้ความร่วมมือไม่แบ่งปันยังต้องการการเอาใจใส่ความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ เด็กวัยนี้ยังไม่มี
เพื่อนที่ชอบหากเป็นพิเศษ และเล่นกับเด็กอื่นที่มาอยู่ใกล้ ๆ เท่านั้น

2. ลักษณะทางสังคมของเด็กวัย 4 ปีเด็กวัยนี้เริ่มสนใจผู้อื่นมากขึ้นกว่าเดิม
เด็กจะเริ่มเล่นกับผู้อื่นบ้างในบางสถานการณ์ชอบเล่นบทบาทสมมติ เล่นเลียนแบบชีวิตครอบครัว
ซึ่งพบเห็นในชีวิตประจำวันแต่โดยทั่วไปเด็กยังมีลักษณะที่แสดงถึงความก้าวร้าวทางกาย เออะไม่
ระมัดระวังเกรงยังมีลักษณะของการเป็นนาย ขณะเดียวกันเด็กจะเริ่มเป็นผู้ช่วยที่ดีมีท่าทีแสดง
ความเป็นมิตรเริ่มรู้จักการแลกเปลี่ยนและการรอคอยให้ถึงรอบของตนเริ่มการแบ่งปันบ้าง

3. ลักษณะทางสังคมของเด็กวัย 5 ปีเด็กวัยนี้มีความเป็นมิตรมากขึ้นมีความ
กระตือรือร้นที่จะให้ความช่วยเหลือเริ่มเข้ากับกลุ่มใหญ่ขึ้น จาก 2 คนเป็น 5 คน เริ่มมีเพื่อนที่ถูกใจ
เป็นพิเศษชอบเล่นละครสมมติเล่นเลียนแบบเล่นละครไปการทะเลาะกับเพื่อนลดน้อยลงเริ่มเข้าใจ
ยอมรับความสำคัญของผู้อื่นเป็นระยะที่เริ่มจะเห็นคล้ายตามผู้อื่น และเริ่มมีความรู้สึกไม่พึงพอใจ
ถ้าเพื่อนในกลุ่มไม่ปฏิบัติตามกฎของกลุ่ม

4. ลักษณะทางสังคมของเด็กวัย 6 ปีกล่าวไว้ว่าเป็นวัยที่เริ่มมีความประสานสัมพันธ์
กับผู้อื่น ดังจะเห็นได้จากลักษณะการเล่นที่เปลี่ยนไปคือเล่นเป็นกลุ่มและมักจะเป็นเพื่อนเพศ
เดียวกันในการเล่นยังชอบแสดงเป็นตัวเด่นเล่นรุนแรงพยายามจะเป็นที่หนึ่งในการเล่นต้องชนะ
และถ้าหากการเล่นเล่นนั้นมีกฎเกณฑ์ที่ยากเกินกว่าความสามารถของตนก็จะพยายามปรับกฎนั้นให้
มาเป็นประโยชน์กับตน

สรุปได้ว่าลักษณะทางสังคมของเด็กปฐมวัย โดยแบ่งเป็น 3 ระดับคือระดับการยึดตนเอง
ระดับการเริ่มสนใจผู้อื่นและระดับการรับรู้ สนใจและยอมรับกฎเกณฑ์ รู้จักคบเพื่อนสนิทรู้จัก
ช่วยเหลือซึ่งจะเป็นพฤติกรรมต่างๆ ของเด็กมีส่วนจากการปฏิบัติสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

การส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัย

ภรณี คุรุรัตน์ (2535 : 22 – 23) กล่าวว่าการเล่นสอนให้เด็กรู้จักเหตุผล รู้จักการให้อภัย
การอยู่ร่วมกัน ฝึกให้เด็กรู้จักความสามัคคีในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม รู้จักเสียสละ ยอมรับฟัง

ความคิดเห็นของผู้อื่นฝึกให้รู้จักการรอคอยอดทนมีความอบอุ่นใจและยอมรับความจริงได้นั้นจะสามารถช่วยให้เด็กปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี ทำให้เกิดความเข้าใจอบอุ่นใจและเห็นใจผู้อื่นและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขทั้งนี้เนื่องจากการเล่นของเด็กจะต้องมีการติดต่อเกี่ยวข้องกับเด็กหรือนุคคลอื่นอยู่ตลอดเวลา เด็กจึงเรียนรู้และมีพัฒนาการในการปรับตัวที่ดี

พัฒนาการทางด้านสังคมของเด็กปฐมวัยนั้นกล่าวว่า เป็นวัยที่ยึดตนเองเป็นสำคัญสนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัวชอบเลียนแบบและมักแสดงอารมณ์ต่าง ๆ โดยเปิดเผยอิริกสันเห็นว่าเด็กวันนี้กำลังสนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว อยากอยากเห็นชอบทำตามและเลียนแบบมีความคิดริเริ่มถ้าสิ่งแวดล้อมที่เด็กประสบอยู่ทำให้เด็กมีความสุขเด็กจะมีความเชื่อมั่นในตนเองสูงของโลกในแง่ดี ถ้าสภาพแวดล้อมรอบตัวขาดความสุข เด็กจะมีความเครียดเกิดความวิตกกังวลขาดความเชื่อมั่นในตนเองและมองโลกในแง่ร้าย

พรอยด์เห็นว่าเด็กเป็นวัยแห่งการเรียนรู้ประสบการณ์รอบตัวโดยเห็นว่าประสบการณ์ที่เด็กได้รับในระยะ 5 ปีแรกมีความสำคัญต่อจากมากเพราะจะกลายเป็นพื้นฐานของบุคลิกภาพเมื่อเด็กโตเป็นผู้ใหญ่สุขภาพจิตจะดีเพียงใดขึ้นอยู่กับพัฒนาการที่ผ่านมาในแต่ละขั้นตอนหากความต้องการของเด็กในขั้นหนึ่ง ๆ ไม่ได้รับการตอบสนองอาจทำให้เกิดชะงักในขั้นต่อไป

ปีทมา สุกกานีต (2545 : 15) กล่าวว่า การส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมของเด็กนั้นพ่อแม่ครู และผู้ดูแลเด็กควรให้ความรักความอบอุ่นการดูแลเอาใจใส่และจัดสภาพแวดล้อมให้กับเด็กอย่างเหมาะสมเพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของตัวเด็กช่วยให้เด็กผ่านขั้นพัฒนาระดับต่าง ๆ และมีบุคลิกที่เหมาะสมกับวัย

กรมวิชาการ (2546 : 17-18) กล่าวว่า การส่งเสริมพัฒนานานสังคมเป็นการสนับสนุนให้เด็กได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวจากการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านการเรียนรู้ทางสังคม เช่น การเล่นการทำงานกับผู้อื่น การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันการแก้ปัญหาต่าง ๆ ฯลฯ ประสบการณ์สำคัญการเรียนรู้ทางสังคมที่ควรจัดให้เด็ก

1. การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเอง
2. การเล่นและการทำงานร่วมกับผู้อื่น
3. การวางแผนตัดสินใจเลือกและลงมือปฏิบัติ
4. การมีโอกาสได้รับรู้ความรู้สึก ความสนใจและความต้องการของตนเองและผู้อื่น
5. การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น
6. การเผชิญปัญหาในการเล่น
7. การปฏิบัติตามวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อยู่อาศัยอยู่และความเป็นไทย

ดังนั้นแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมนัยพ่อแม่หรือผู้ดูแลเด็กควรจัดสิ่งแวดล้อมให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระเปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างเหมาะสมภายใต้บรรยากาศที่มีความรู้สึกอบอุ่นและปลอดภัยให้เด็กจะเป็นพื้นฐานส่งเสริมให้เด็กสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยจะไม่จัดเป็นรายวิชาที่ชัดเจนแต่จัดในรูปแบบบูรณาการ โดยผ่านการเล่นเพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงเกิดความรู้ทักษะคุณธรรมจริยธรรมรวมทั้งทั้งเกิดการพัฒนาทั้งด้านร่างกายอารมณ์จิตใจสังคมและสติปัญญา โดยมีหลักการและแนวทางการจัดประสบการณ์ดังนี้ (กรมวิชาการ. 2546 ข : 39 – 41)

1. หลักการจัดประสบการณ์

- 1.1 จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็ก โดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง
- 1.2 เน้นเด็กเป็นสำคัญสนองความต้องการความสนใจความแตกต่างระหว่างบุคคลและบริบททางสังคมที่เด็กอาศัยอยู่
- 1.3 จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกับกระบวนการและผลผลิต
- 1.4 จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของ การจัดประสบการณ์
- 1.5 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

2. แนวทางการจัดประสบการณ์

- 2.1 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการคือเหมาะสมกับอายุวุฒิภาวะ และระดับพัฒนาการเพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มศักยภาพ
- 2.2 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้คือเด็กได้ลงมือกระทำเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหวสำรวจเล่นสังเกตสืบค้นทดลองและคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง
- 2.3 จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการคือบูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้
- 2.4 จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่มคิดวางแผนตัดสินใจลงมือกระทำและนำเสนอความคิด โดยครูผู้สอนเป็นผู้สนับสนุนอำนวยความสะดวกและเรียนรู้ร่วมกับกับเด็ก
- 2.5 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นกับผู้ใหญ่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในบรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุขและเรียนการทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ

2.6 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก

2.7 จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน ตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2.8 จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริง โดยไม่ได้คาดการณ์ไว้

2.9 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ทั้งการวางแผนการสนับสนุนสื่อการสอนการเข้าร่วมกิจกรรมและการประเมินพัฒนาการ

2.10 จัดทำสารนิเทศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคลนำไปไตร่ตรองใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อพัฒนาการเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน

3. การจัดกิจกรรมประจำวัน

กิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปีสามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบเป็นการช่วยให้ทั้งผู้สอนและเด็กทราบว่าแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไรเมื่อใดและอย่างไร การจัดกิจกรรมประจำวันมีหลักการจัดและขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน ดังนี้

3.1 หลักในการจัดกิจกรรมประจำวัน

3.1.1 กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละวัน

3.1.2 กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิดทั้งในกลุ่มเด็กและกลุ่มใหญ่ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที

3.1.3 กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรีเช่นการเล่นตามมุมการเล่นกลางแจ้งฯลฯ ใช้เวลาประมาณ 40 – 60 นาที

3.1.4 กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องและนอกห้องกิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กกิจกรรมที่เป็นรายบุคคลกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มและผู้สอนเป็นผู้ริเริ่มและกิจกรรมที่ต้องออกกำลังกายควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังกายมากนักเพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยเกินไป

กิจกรรมที่ต้องมีการวางแผน โดยครูผู้สอนจะช่วยให้เด็กทักษะหรือความคิดรวบยอดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่กำหนดไว้ในหลักสูตรเช่นผู้สอนต้องการให้เด็กเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับผลไม้ซึ่งผู้สอนต้องวางแผนกิจกรรมล่วงหน้าเวลาที่ใช้ในแต่ละวันที่กำหนดไว้ 3 : 4 ชั่วโมง (45 นาที) ในเด็กอายุ 3 ขวบมิได้หมายความว่าให้ผู้สอนสอนต่อเนื่อง 45 นาทีใน 1 กิจกรรมเพื่อให้เด็ก

เกิดความคิดรวบยอดผู้สอนต้องพิจารณาว่าเด็กมีช่วงความสนใจสั้นจะต้องจัดแบ่งเวลาหลายช่วงให้
 เหมาะกับเด็กและเวลาที่เหลือเด็กอาจถูกสอนความคิดรวบยอดเรื่องผลไม่ในกิจกรรมอื่น

ตัวอย่างตารางกิจกรรมประจำวัน

ตัวอย่างแบบที่ 1

- 8.00 – 8.30 รับประทานอาหาร
- 8.30 - 8.45 เคารพธงชาติสวดมนต์
- 8.45 – 9.00 ตรวจสอบสุขภาพไปห้องน้ำ
- 9.00 - 9.20 กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ
- 9.20 - 10.30 พัก (ของว่างเช้า)
- 10.30 - 10.45 กิจกรรมในวงกลม
- 10.45 - 11.30 กิจกรรมกลางแจ้ง
- 11.30 - 12.00 พัก (รับประทานอาหารกลางวัน)
- 12.00 - 14.00 นอนพักผ่อน
- 14.00 - 14.20 เก็บที่นอนล้างหน้า
- 14.20 - 14.30 พัก (ของว่างบ่าย)
- 14.30 - 14.50 เกมการศึกษา
- 14.50 - 15.00 เตรียมตัวกลับบ้าน

ตัวอย่างแบบที่ 2

- 8.30 - 9.00 รับประทานอาหารสวดมนต์
- 9.00 - 9.30 กิจกรรมดนตรีและจังหวะ
- 9.30 - 10.30 กิจกรรมเสรี
- 10.30 - 10.40 พัก (รับประทานอาหารว่าง)
- 10.40 - 11.20 กิจกรรมกลางแจ้ง
- 11.20 - 11.30 พัก (ล้างมือล้างเท้า)
- 11.30 - 11.50 กิจกรรมเสริมประสบการณ์
- 11.50 - 13.00 พัก (รับประทานอาหารกลางวัน)
- 13.00 - 15.00 นอนพักผ่อน
- 15.00 - 15.10 เก็บที่นอนล้างหน้า
- 15.10 - 15.30 พัก (รับประทานอาหารว่างบ่าย)
- 15.30 - 15.50 เล่นกีฬา

15.50 - 16.00 เตรียมตัวกลับบ้าน

ต่อไปนี้เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งผู้สอนสามารถนำไปใช้ปรับใช้ได้หรือนำ
นวัตกรรมต่าง ๆ มาปรับใช้ในกิจกรรมประจำวันตามความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมและ
สถานศึกษา

หมายเหตุ กิจกรรมที่จัดให้เด็กในแต่ละวันอาจใช้ชื่อเรียกกิจกรรมแตกต่างกันไปในแต่ละ
หน่วยงาน

1. กิจกรรมเสรี / การเล่นตามมุมเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นอิสระตามมุมเล่น
หรือมุมประสบการณ์หรือศูนย์การเรียนรู้ที่จัดไว้ในห้องเรียนเช่นมุมบล็อกมุมหนังสือมุม
วิทยาศาสตร์หรือมุมธรรมชาติศึกษามุมบ้านมุมร้านค้าเป็นต้นมุมต่างๆเหล่านี้ได้มีโอกาสเลือกเล่น
ได้อย่างเสรีตามความสนใจและความต้องการของเด็กทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มหนึ่งกิจกรรมเสรี
นอกจากให้เด็กเล่นตามมุมแล้วอาจให้เด็กเลือกทำกิจกรรมที่ผู้สอนจัดเสริมขึ้นเช่นเกมการศึกษา
เครื่องเล่นสัมผัสกิจกรรมสร้างสรรค์ประเภทต่างๆการจัดกิจกรรมเสรี / การเล่นตามมุมอาจจัดได้
หลายลักษณะ เช่น

1.1 จัดกิจกรรมเสรีโดยเปิดโอกาสให้เด็กเลือกทำกิจกรรมสร้างสรรค์และเล่น
ตามมุมเล่นในช่วงเวลาเดียวกันอย่างอิสระ

1.2 จัดกิจกรรมเสรีโดยเน้นให้เด็กเลือกทำกิจกรรมสร้างสรรค์อย่างน้อย 1 – 2
อย่างหรือตามข้อตกลงในแต่ละวัน

1.3 จัดกิจกรรมเสรีโดยการจัดมุมศิลปะหรือศูนย์ศิลปะให้เป็นส่วนหนึ่งของ
มุมเล่นหรือมุมศูนย์การเรียนรู้ ฯลฯ

ข้อเสนอแนะ

1. ขณะเด็กเล่นผู้สอนต้องคอยสังเกตความสนใจในการเล่นของเด็กหากพบว่ามุมใด
เด็กส่วนใหญ่มีความสนใจที่จะเล่นแล้วควรปรับเปลี่ยนจัดตั้งมุมเล่นใหม่อาจดัดแปลงหรือเพิ่มเติม
หรือเปลี่ยนเป็นมุมร้านค้ามุมเสริมสวยมุมหมอ ฯลฯ

2. หากมุมใดมีจำนวนเด็กในมุมมากเกินไปผู้สอนควรให้มีโอกาสคิดหรือชักชวนให้
แก้ปัญหาในการเลือกเล่นมุมใหม่

3. การเลือกเล่นมุมการเล่นมุมเดียวเป็นระยะเวลาานอาจทำให้เด็กขาด
ประสบการณ์การเรียนรู้ด้านอื่นผู้สอนควรชักชวนให้เด็กเลือกเล่นมุมอื่น ๆ ด้วย

4. สื่อเครื่องเล่นในแต่ละมุมควรมีการสับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมเป็นระยะเพื่อไม่ให้เด็ก
เกิดความเบื่อหน่ายเช่นเก็บหนังสือนิทานบางเล่มที่เด็กหมดความสนใจและนำหนังสือนิทานใหม่
มาวางแทน ฯลฯ

2. กิจกรรมสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้แสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึกความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ โดยใช้ศิลปะเช่นการเขียนภาพการปั้นการฉีก – ปะการตัด – ปะการพิมพ์ภาพการข้อมการประดิษฐ์หรือวิธีอื่นที่เด็กได้คิดสร้างสรรค์และเหมาะกับพัฒนาการเช่นการเล่นพลาสติกสร้างสรรค์การสร้างรูปจากกระดาษพับกมดๆการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ควรจัดให้เด็กทำทุกวัน โดยอาจจัดวันละ 3 – 5 กิจกรรมให้เด็กเลือกทำอย่างน้อย 1 – 2 กิจกรรมตามความสนใจ

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ควรพยายามหาวัสดุท้องถิ่นมาใช้ก่อนเป็นอันดับแรก
 2. ก่อนให้เด็กทำกิจกรรมอธิบายวิธีใช้วัสดุที่ถูกต้องให้เด็กทราบพร้อมทั้งสาธิตให้ดูจนเข้าใจเช่นการใช้พู่กันหรือกาวจะต้องปาดพู่กันหรือกาวกับขอบภาชนะที่ใส่เพื่อไม่ให้กาวหรือสีไหลเลอะเทอะ
 3. ให้เด็กทำกิจกรรมสร้างสรรค์ประเภทใดประเภทหนึ่งร่วมกันในกลุ่มย่อย เพื่อฝึกให้เด็กรู้จักการวางแผนและการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น
 4. แสดงความสนใจในงานของเด็กทุกคนไม่ควรมองผลงานเด็กด้วยความขบขันและควรนำผลงานของเด็กทุกคนหมุนเวียนจัดแสดงป้านนิเทศ
 5. หากพบว่าเด็กคนใดสนใจทำกิจกรรมอย่างเดียวยตลอดเวลาคควรกระตุ้นเร้าและจูงใจให้เด็กเปลี่ยนทำกิจกรรมอื่นบ้างเพราะกิจกรรมสร้างสรรค์แต่ละประเภทพัฒนาเด็กแต่ละด้านแตกต่างกันและเมื่อเด็กทำตามที่แนะนำได้ครูควรเสริมแรงทุกครั้ง
 6. เก็บผลงานชิ้นที่แสดงความก้าวหน้าของเด็กเป็นรายบุคคลเพื่อเป็นข้อมูลสังเกตพัฒนาการของเด็ก
3. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะเป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้เคลื่อนไหวส่วนต่างๆของร่างกายอย่างอิสระ โดยใช้เสียงเพลงคำคล้องจองซึ่งจังหวะและดนตรีที่ใช้ประกอบได้แก่เสียงตบมือเสียงเพลงเสียงเคาะไม้เคาะเหล็กรามะนากลองๆมาประกอบการเคลื่อนไหวเพื่อส่งเสริมให้เกิดจินตนาการความคิดสร้างสรรค์เด็กวัยนี้ร่างกายกำลังอยู่ในระหว่างพัฒนาการใช้ส่วนต่างๆของร่างกายยังไม่ผสมผสานหรือประสานสัมพันธ์กันอย่างสมบูรณ์
- การเคลื่อนไหวของเด็กมีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้
1. ช้าได้แก่การคืบคลาน
 2. เร็วได้แก่การวิ่ง
 3. นุ่มนวลได้แก่การไหว้การบิน

4. ชิงช้า ได้แก่ การกระแทกเท้าต่างๆ ตีกลองต่างๆ
5. รำเร็ง มีความสุข ได้แก่ การตบมือหัวเราะ
6. เสรี โศกเสียใจ ได้แก่ สีหน้าท่าทาง

ทิศทางการเคลื่อนไหว

1. เคลื่อนไหวไปมาข้างหน้าและข้างหลัง
2. เคลื่อนไหวไปข้างซ้ายและข้างขวา
3. เคลื่อนตัวขึ้นและลง
4. เคลื่อนไหวรอบทิศ

รูปแบบการเคลื่อนไหว

1. การเคลื่อนไหวพื้นฐาน ได้แก่ การเคลื่อนไหวตามธรรมชาติของเด็กมี 2

ประเภท

1.1 การเคลื่อนไหวอยู่กับที่ได้แก่ ตบมือ ผงกศีรษะ ขยับตา ชันเข้าเคาะเท้า
เคลื่อนไหวมือและแขนมือและนิ้วมือเท้าและปลายเท้า

- 1.2 การเคลื่อนไหวเคลื่อนที่ได้แก่ คลาน คืบ เดิน วิ่ง กระโดด ความก้าว

กระโดด

2. การเลียนแบบมี 4 ประเภท

- 2.1 เลียนแบบท่าทางสัตว์
- 2.2 เลียนแบบท่าทางคน
- 2.3 เลียนแบบเครื่องดนตรี กลไก และเครื่องเล่น
- 2.4 เลียนแบบปรากฏการณ์ธรรมชาติ

3. การเคลื่อนไหวตามบทเพลง ได้แก่ การเคลื่อนไหวหรือท่าทางประกอบ
เพลง เช่น เพลงไก่ เพลงขี้มด นน ฯลฯ

4. การท่าทางกายบริหารประกอบเพลง ได้แก่ การท่าทางกายบริหารตาม
จังหวะและทำนองเพลงหรือคำคล้องจอง

5. การเคลื่อนไหวเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ การเคลื่อนไหวที่ให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
ท่าทางขึ้นเองอาจชี้ นำ ด้วยการป้อนคำถามเคลื่อนไหวโดยใช้อุปกรณ์ประกอบเช่น ห่วง หวาย แถบผ้า
ริบบิ้น ดุจทราย ฯลฯ

6. การเล่นหรือการแสดงท่าทางตามคำบรรยายเรื่องราว ได้แก่ การเคลื่อนไหว
หรือแสดงท่าทางตามจินตนาการจากเรื่องราวหรือคำบรรยายที่ผู้สอนเล่า

7. การปฏิบัติตามคำสั่งและข้อตกลง ได้แก่ การเคลื่อนไหวหรือทำท่าทางตาม สัญญาณหรือคำสั่งตามที่ได้ตกลงไว้ก่อนเริ่มกิจกรรม

8. การฝึกทำท่าทางเป็นผู้นำผู้ตาม ได้แก่ การเคลื่อนไหวหรือทำท่าทางจาก ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กเองแล้วให้เพื่อนปฏิบัติตามกิจกรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ควรเริ่มกิจกรรมจากการเคลื่อนไหวที่เป็นอิสระและวิธีที่ไม่ยุ่งยากมากนักเช่น ให้เด็กได้กระจายอยู่ภายในห้องหรือบริเวณที่ฝึกและให้เคลื่อนไหวไปตามธรรมชาติของเด็ก
 2. ควรให้เด็กได้แสดงออกด้วยตนเองอย่างอิสระและเป็นไปตามความนึกคิดของเด็กเองผู้สอนไม่ควรชี้แนะ
 3. ควรเปิดโอกาสให้เด็กคิดหาวิธีเคลื่อนไหวทั้งที่ต้องเคลื่อนที่และไม่ต้องเคลื่อนที่เป็นรายบุคคลเป็นคู่เป็นกลุ่มตามลำดับและกลุ่มไม่ควรเกิน 5 – 6 คน
 4. ควรใช้สื่อของสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเด็กเศษวัสดุต่าง ๆ เช่นกระดาษหนังสือพิมพ์เศษผ้าท่อนไม้เข้าช่วยในการเคลื่อนไหวและให้จังหวะ
 5. ควรกำหนดจังหวะสัญญาณนัดหมายในการเคลื่อนไหวต่าง ๆ หรือเปลี่ยนท่าหรือหยุดให้เด็กทราบเมื่อทำกิจกรรมทุกครั้ง
 6. ควรสร้างบรรยากาศอย่างอิสระช่วยให้เด็กรู้สึกอบอุ่นเพลิดเพลินและรู้สึกสบายและสนุกสนาน
 7. ควรจัดให้มีเกมการเล่นบ้างนานๆครั้งเพื่อช่วยให้เด็กสนใจมากขึ้น
 8. กรณีเด็กไม่ยอมเข้าร่วมกิจกรรมผู้สอนไม่ควรใช้วิธีบังคับควรให้เวลาและโน้มน้าวให้เด็กสนใจเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ
 9. หลังจากเด็กได้ออกกำลังเคลื่อนไหวร่างกายแล้วต้องให้เด็กพักผ่อน โดยอาจให้นอนเล่นบนพื้นห้องนั่งพักหรือเล่นสมมุติเป็นตุ๊กตาอาจเปิดเพลงจังหวะช้า ๆ เบบี้ ๆ ที่สร้างความรู้สึกให้เด็กอยากพักผ่อน
 10. การจัดกิจกรรมควรจัดตามกำหนดตารางกิจวัตรประจำวันและควรจัดให้เป็นที่น่าสนใจเกิดความสนุกสนาน
4. กิจกรรมเสริมประการณ์ / กิจกรรมในวงกลมเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ฝึกการทำงานและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่กิจกรรมที่จัดมุ่งฝึกให้เด็กได้มีโอกาสฟังพูดสังเกตคิดแก้ปัญหาใช้เหตุผลและฝึกปฏิบัติเช่น สัมมนาอภิปรายสาธิตทดลองเล่นนิทานเล่นบทบาทสมมุติร้องเพลงท่องคำคล้องจองศึกษานอกสถานที่เชิงวิทยาการมาให้ความรู้ ฯลฯ การจัดกิจกรรมเสริมประสพการณ์สามารถจัดได้หลากหลายวิธีเช่น

4.1 การสนทนาอภิปรายเป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาในการพูดการฟังรู้จักแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นซึ่งสื่อที่ใช้อาจเป็นของจริงของจำลองรูปภาพสถานการณ์จำลอง ฯลฯ

4.2 การเล่านิทานเป็นการเล่นเรื่องต่าง ๆ ส่วนมากจะเป็นเรื่องที่เน้นการปลูกฝังให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมวิธีการนี้จะช่วยให้เด็กเข้าใจ ได้ดีขึ้นในการเล่านิทานสื่อที่ใช้อาจเป็นรูปภาพหนังสือนิทานหุ่นการแสดงท่าทางประกอบการเล่นเรื่อง

4.3 การสาธิตเป็นการจัดกิจกรรมที่ต้องการให้เด็กได้สังเกตและเรียนรู้ขั้นตอนของกิจกรรมนั้น ๆ ในบางครั้งผู้สอนอาจให้เด็กอาสาสมัครเป็นผู้สาธิตร่วมกับผู้สอนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงเช่นการเพาะเห็ดการปลูกโป่งการเล่นเกมการศึกษา ฯลฯ

4.4 การทดลอง / ปฏิบัติการเป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงเพราะได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ได้สังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงฝึกการสังเกตการคิดแก้ปัญหาและส่งเสริมให้เด็กมีความอยากรู้อยากเห็นและค้นพบด้วยตัวเองเช่นประกอบอาหารการทดลองวิทยาศาสตร์ง่าย ๆ การเลี้ยงหนอนผีเสื้อการปลูกพืช ฯลฯ

4.5 การศึกษานอกสถานที่เป็นการจัดกิจกรรมที่ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงอีกรูปแบบหนึ่งด้วยการนำเด็กไปทัศนศึกษาสื่อต่าง ๆ ราวสวนศึกษาหรือนอกที่นอกสถานศึกษาเพื่อเป็นการเพิ่มประสบการณ์แก่เด็ก

4.6 การเล่นบทบาทสมมติเป็นการให้เด็กเล่นสมมติตนเองเป็นตัวละครต่าง ๆ ตามเนื้อเรื่องต่าง ๆ ในนิทานหรือเรื่องราวต่าง ๆ อาจใช้สื่อประกอบการเล่นสมมติเพื่อสร้างความสนใจและก่อให้เกิดความสนุกสนานเช่นหุ่นสวมศีรษะที่คาดศีรษะรูปคนและรูปสัตว์รูปแบบต่าง ๆ เครื่องแต่งกายและอุปกรณ์ของจริงชนิดต่าง ๆ

4.7 การร้องเพลงเล่นเกมท่องคำคล้องจองเป็นการจัดให้เด็กได้แสดงออกเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินและเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและจังหวะเกมที่นำมาเล่นไม่ควรเน้นการแข่งขัน
ข้อเสนอแนะ

1. ควรยึดหลักการจัดกิจกรรมที่เน้นให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงและมีโอกาสค้นพบด้วยตนเองให้มากที่สุด

2. ผู้สอนควรยอมรับความคิดเห็นที่หลากหลายของเด็กและให้โอกาสเด็กได้ฝึกคิด

3. อาจเชิญวิทยากรมาให้ความรู้แทนผู้สอนเช่นพ่อแม่ตำรวจหมอ ฯลฯ ให้เด็กสนใจและสนุกสนานยิ่งขึ้น

4. ในขณะที่เด็กทำกิจกรรมหรือหลังจากทำกิจกรรมเสร็จแล้วผู้สอนควรใช้

คำถามปลายเปิดที่ช่วยให้เด็กคิดไม่ควรใช้คำถามที่มีคำตอบ “ใช่” “ไม่ใช่” หรือมีคำตอบให้เด็กเลือกผู้สอนควรใจเย็นให้เวลาคิดเด็กคิดคำตอบ

5. ช่วงระยะเวลาที่จัดกิจกรรมสามารถยืดหยุ่นตามความเหมาะสมทั้งนี้ให้คำนึงถึงความสนใจของเด็กและความเหมาะสมของกิจกรรมนั้น ๆ เช่น กิจกรรมการศึกษานอกสถานที่การประกอบอาหารการปลูกพืชอาจใช้เวลานานกว่าที่กำหนดไว้

5. กิจกรรมกลางแจ้งเป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้มีโอกาสออกไปนอกห้องเรียนเพื่อออกกำลังกายเคลื่อนไหวร่างกายและแสดงออกอย่างอิสระโดยยึดความสนใจและความสามารถของเด็กแต่ละคนเป็นหลักกิจกรรมกลางแจ้งที่ผู้สอนควรจัดให้เด็กได้เล่นเช่น

5.1 การเล่นเครื่องเล่นสนามหมายถึงเครื่องเล่นที่เด็กอาจปีนป่ายหมุน โยกซึ่งทำออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น

5.1.1 เครื่องเล่นสำหรับปีนป่ายหรือตาข่ายสำหรับปีนเล่น

5.1.2 เครื่องเล่นสำหรับโยกหรือไกวเช่นม้าไม้ชิงช้าม้านั่งโยกไม้กระโดด ฯลฯ

5.1.3 เครื่องเล่นสำหรับหมุนเช่นม้าหมุนพวงมาลัยรถสำหรับหมุนเล่น

5.1.4 ราวโหนขนาดเล็กสำหรับเด็ก

5.1.5 ต้นไม้สำหรับเดินทรงตัวหรือไม้กระดานแผ่นเดียว

5.1.6 เครื่องเล่นประเภทล้อเลื่อนเช่นรถสามล้อรถลาก ฯลฯ

5.2 การเล่นทรายทรายเป็นสิ่งที่เด็ก ๆ ชอบเล่นทั้งทรายแห้งทรายเปียกนำมาทำเป็นรูปต่าง ๆ ได้และสามารถนำวัสดุอื่นมาประกอบการเล่นตกแต่งได้เช่นกิ่งไม้ดอกไม้เปลือกหอยหินพีชนมที่ตัดทราย ฯลฯ ปกติบ่อทรายจะอยู่กลางแจ้งโดยอาจจัดให้อยู่ใต้ร่มเงาของต้นไม้หรือสร้างหลังคาทำขอบกันเพื่อมิให้ทรายกระจัดกระจายบางโอกาสพรมน้ำให้ชื้นเพื่อเด็กจะได้ก่อเล่น นอกจากนี้ควรมีวิธีการปิดกั้นมิให้สัตว์เลื้อยลงไปทำความสกปรกในบ่อทรายได้

5.3 การเล่นน้ำเด็กทั่วไปชอบเล่นน้ำมากการเล่นน้ำนอกจากสร้างความพอใจและคลายความเครียดให้เด็กแล้วยังทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้อีกด้วยเช่นเรียนรู้ทักษะการสังเกตจำแนกเปรียบเทียบปริมาณ ฯลฯ อุปกรณ์ที่ใส่น้ำอาจเป็นถังที่สร้างขึ้นโดยเฉพาะหรืออ่างน้ำวางบนขาตั้งที่มั่นคงความสูงพอที่เด็กจะยืนได้พอดีและควรมีผ้าพลาสติกกันลื่นผ้าเปียกให้เด็กใส่คลุมระหว่างเล่น

5.4 การเล่นสมมติในบ้านตุ๊กตาหรือบ้านจำลองเป็นบ้านจำลองสำหรับเด็กเล่นจำลองแบบบ้านจริง ๆ อาจทำด้วยเศษวัสดุประเภทผ้าใบกระสอบปานของจริงที่ไม่ใช่แล้วเช่นหม้อเตาหม้ออ่างเตารีดเครื่องครัวตุ๊กตาสมมติเป็นคนในครอบครัวเสื้อผ้าผู้ใหญ่ที่ใช้แล้วสำหรับ

ข้อเสนอแนะ

1. การสอนเกมการศึกษาในระยะแรกควรเริ่มสอนโดยใช้ของจริงเช่นการจับคู่
กระป๋องที่เหมือนกันหรือการเรียงลำดับกระป๋องแบ่งตามลำดับสูง - ต่ำ
2. การเล่นเกมในแต่ละวันอาจให้เล่นเกมกับผู้สอนที่ละกลุ่มหรือสอนทั้งชั้นตาม
ความเหมาะสม
3. ผู้สอนอาจใช้เด็กหมุนเวียนเข้ามาเล่นเกมกับผู้สอนที่ละกลุ่มหรือสอนทั้งชั้นตาม
ความเหมาะสม
4. ผู้สอนอาจให้เด็กที่เล่นได้แล้วมาช่วยแนะนำกติกาการเล่นในบางโอกาสได้
5. การเล่นเกมการศึกษานอกจากใช้เวลาในช่วงกิจกรรมตามตารางกิจกรรม
ประจำวันแล้วอาจให้เด็กเลือกอิสระในช่วงกิจกรรมเสรีได้
6. การเก็บเกมที่เล่นแล้วอาจเก็บใส่กล่องเล็ก ๆ หรือใส่ถุงพลาสติกหรือใช้ยางรัด
แยกแต่ละเกมแล้วจัดใส่กล่องใหญ่รวมไว้เป็นชุด

การเล่นของเด็กปฐมวัย

1. ความหมายและความสำคัญของการเล่น

รูคอล์ฟ และ โคเฮน (ศิริพรเลิศพันธ์. 2548 : 46 ; อ้างอิงมาจาก Rudolph andCohen. 1984 : 96) ให้นิยามว่าการเล่นเป็นกระบวนการพัฒนาทั้ง 4 ด้านของเด็กคือด้านร่างกายจิตใจสังคม และสติปัญญาซึ่งการเล่นนี้มีองค์ประกอบ 3 ประการคือ

1. การเล่นนำไปสู่การค้นพบเหตุผลและความคิด
2. การเล่นเน้นการเชื่อมโยง
3. การเล่นเน้นการนำเด็กไปสู่สมดุลทางอารมณ์

เพียเจท์ (เยาวพา เดชะคุปต์. 2542 : 12 ; อ้างอิงมาจาก Piaget.1954) ได้ให้
ความสำคัญจากการเล่นเด็กจะสามารถแยกแยะสิ่งต่างๆจากสิ่งเร้าได้และขณะเด็กตอบสนองสิ่งเร้า
เด็กจะสามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ เข้ามาในสมองได้เพียเจท์ได้กล่าวถึงการเล่นไว้ 3 ประเภทคือ

1. บทบาทของการเล่นคือการระบายอารมณ์
2. การเล่นช่วยให้เข้าใจถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม
3. การเล่นเป็นการเรียนรู้ทางสังคม

สโปเดค และซาราโช (ประภาพรรณ สุวรรณสุข. 2542 : 117 ; อ้างอิงมาจาก
Spodek and Saracho. 1995) ได้ให้ความหมายของการเล่นว่ามีความหลากหลายเล่นละครที่เรียกว่า
“เล่น” เล่นดนตรีก็เรียกว่า “เล่น” เด็ก ๆ กระโดด โดดเต็นก็เรียกว่า “เล่น”

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่าการเล่นเป็นหัวใจของเด็กและมีความสำคัญอย่างยิ่งช่วยให้เด็กเกิดทักษะทางสังคมอันเป็นการเตรียมประสบการณ์เพื่อที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2533 : 165 – 168) ได้ให้ความหมายของการเล่นของเด็กปฐมวัยดังนี้

- 1 .การเล่นเป็นความสุขของเด็ก
2. การเล่นเป็นการสนองความต้องการของเด็ก
 - 2.1 ความอยากรู้อยากเห็น
 - 2.2 ความต้องการทางกาย
 - 2.3 ความต้องการจิตใจ
 - 2.4 การเล่นเป็นการทดแทนในสิ่งที่เด็กต้องการและอยากเป็น
3. การเล่นเป็นการเรียนรู้ของเด็กจะช่วยให้เด็กเรียนรู้ดังนี้
 - 3.1 ช่วยให้เด็กเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว
 - 3.2 ช่วยให้เด็กเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง
 - 3.3 ช่วยให้เด็กเรียนรู้ในการที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น
 - 3.4 ช่วยให้เด็กเรียนรู้ถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลที่มีต่อสังคม
4. การเล่นเป็นงานของเด็ก
5. การเล่นเป็นการเตรียมชีวิตเด็ก
6. การเล่นเป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาเด็กการเล่นช่วยพัฒนาเด็กทั้ง 4 ด้านคือด้าน

ร่างกายด้านอารมณ์ด้านสังคมและด้านสติปัญญา

จิรกรณ์ ศิริประเสริฐ (2545 : 4) ได้ให้ความหมายของการเล่นว่าการเล่นไม่มีกฎกติกาที่แน่นอนเป็นเวลาเล่นที่คล้ายกับเกมมากแต่ไม่มีการแข่งขันจึงไม่มีผลของการเป็นฝ่ายแพ้หรือฝ่ายชนะเป็นการเล่นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินตัวอย่างเช่นการเล่นเลียนแบบสัตว์ชนิดต่าง ๆ หรือการเล่นที่เกิดจากการจินตนาการและแสดงออกเกี่ยวกับธรรมชาติเช่นฝนตกฟ้าร้องพายุหรือการนำเอาทั้งทางมะพร้าวมาสานหรือดักเป็นพวงมาลัยเป็นต้นราชบัณฑิตยสถาน (2546 : 1031) ได้ให้ความหมายไว้ว่าคำว่า “เล่น” เป็นกริยา แปลว่า ทำเพื่อสนุกสนานหรือผ่อนคลายสาระวนหรือหมกมุ่นอยู่กับสิ่งใด ๆ ด้วยความเพลิดเพลินเป็นเฉพาะเมื่อเติมคำว่า “การ” ก็หมายถึงการกระทำเพื่อความสนุกสนานหรือผ่อนคลายอารมณ์ให้เพลิดเพลินคำว่าการเล่นมักใช้กับคำว่า

“การละเล่น” ซึ่งแปลว่ามหรสพต่าง ๆ การแสดงต่าง ๆ เพื่อความสนุกสนาน
รื่นเริง

“การเล่นของเด็ก” หมายถึง การกระทำของเด็กที่ทำเพื่อความสนุกหรือผ่อนคลายอารมณ์นั่นเอง

“เกม” แปลว่าการแข่งขันการเล่นเพื่อความสนุก

“กีฬา” แปลว่ากิจกรรมหรือการเล่นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินเพื่อเป็นการบำรุงแรงหรือผ่อนคลายความเครียดทางจิต

พัชรี สวนแก้ว (2545 : 66) ได้ให้ความหมายการเล่นของเด็กว่าหมายถึงกิจกรรมหรือการกระทำใด ๆ ที่ให้ความสนุกสนานแก่เด็ก โดยที่เด็กไม่คำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นในการเล่นเกิดจากความสมัครใจของเด็กไม่มีการบังคับใด ๆ ทั้งสิ้น

ฮัท และกิบบี้ (บุญเยี่ยมจิตรดอน. 2542 : 92 – 93 ; อ้างอิงมาจาก Hutt and Gibby. n.d.) การเล่นเป็นที่เกิด โดยเฉพาะเจาะจงมากกว่าที่จะทำให้เกิดความสนุกสนานและเป็นการคลายความเครียดรวมทั้งได้พักผ่อนไปในตัว

สรุปความหมายการเล่นได้ว่าการเล่นเป็นการเรียนรู้ของเด็กที่เกิดจากประสบการณ์ลงมือปฏิบัติของเด็กเองทั้งที่เลือกทำกิจกรรมเองและกิจกรรมที่ถูกกำหนดไว้และช่วยให้เด็กเรียนรู้การปรับตัวการยอมรับกฎกติกาการยอมรับบทบาทผู้อื่น ได้อย่างธรรมชาติและช่วยให้เด็กเกิดความสนุกสนานพร้อมส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้านให้กับเด็ก

2. รูปแบบการเล่น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2533 : 171 – 172) แบ่งพฤติกรรมการเล่นของเด็กออกตามที่ได้แสดงออกมีทั้งพฤติกรรมการเล่นของเล่นตามลำพังและการเล่นกับผู้อื่นการเล่นตามลำพังเป็นลักษณะที่เด็กเล่นของเล่นโดยจะเริ่มจากการสังเกตสำรวจดูก่อนการเล่นกับผู้อื่น

พัชรี สวนแก้ว (2545 : 72 – 74) เด็กจะเล่นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับอายุของเด็กเป็นส่วนใหญ่ว่ากล่าวคือเด็กที่มีอายุแตกต่างกันจะเล่นแตกต่างกันออกไปซึ่งการเล่นของเด็กปฐมวัยแบ่งไว้ดังนี้

1. การเล่นที่เป็นไปตามธรรมชาติและเป็นอิสระเป็นการเล่นที่ไม่มีกฎเกณฑ์ไม่เล่นประจำและเป็นการเล่นคนเดียวมากกว่าที่จะเล่นกับเพื่อนเป็นการเล่นของเด็กเล็กซึ่งไม่สามารถจะทำตามกฎเกณฑ์ได้แต่เมื่อถึงปลายระยะวัยเด็กการเล่นดังกล่าวจะลดน้อยลงไปเพราะในระยะนี้เด็กจำหันไปเล่นอย่างอื่นแทน

2. การเล่นบทบาทสมมุติการเล่นชนิดนี้เป็นการเล่นกับวัตถุหรือสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยสมมุติเป็นสิ่งที่เด็กชอบการเล่นสมมุติจัดเป็นการเล่นที่ต้องใช้ภาษาและแสดง

พฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาด้วยการเล่นชนิดนี้เด็กจะได้เรียนรู้จากเด็กโตกว่าได้มากขึ้น โดยเฉพาะกับพี่น้องของตนเองในเด็กกลุ่มที่มีอายุแตกต่างกันเด็กจะมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันมากกว่าในระดับอายุเดียวกันหรือเพศเดียวกันเพราะเด็กจะได้เรียนรู้จากเด็กที่อายุมากกว่าในกลุ่มนั้นการเล่นสมมุติของเด็กในวัยนี้จะแสดงถึงหน้าที่ต่าง ๆ ในชีวิตของเด็กต่อไปเด็กคนใดที่มีความซับซ้อนใจมากก็จะยิ่งชอบการเล่นแบบสมมุติมากขึ้นหรือเด็กที่ปรับตัวไม่ได้ก็จะชอบเล่นสมมุติมากกว่าเด็กที่ปรับตัวได้ดีแบบแผนของการเล่นแบบสมมุติเป็นไปตามพัฒนาการของเด็กมีผู้สังเกตเด็กอายุต่ำกว่า 3 ขวบสนใจที่จะตั้งชื่อคนเช่นชื่อตุ๊กตาหรือสิ่งของอื่น ๆ นอกจากนั้นเด็กยังสมมุติว่าตนเองได้กระทำการต่าง ๆ เช่นจับแก้วเปล่าขึ้นมาดื่มน้ำและสมมุติตนเองได้ดื่มน้ำเป็นต้นการเล่นเกือบทุกชนิดในวัยนี้เด็กจะใช้วัสดุเกือบทุกชนิดที่อยู่ใกล้ตัวแต่ภายหลัง 3 ขวบการเล่นของเด็กจะรวมการนึกคิดอย่างใดอย่างหนึ่งเข้ามาด้วยและการใช้วัสดุต่าง ๆ ก็เริ่มชัดเจนขึ้น

3. การเล่นเกมสร้างสรรค์เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการเล่นของเด็กเมื่อเด็กอายุ 5 – 6 ขวบเด็กจะเล่นเกมสร้างสรรค์ได้โดยบังเอิญเช่นเด็กนำวัตถุมาประกอบกันเป็นรูปร่างต่าง ๆ และบางครั้งบังเอิญคล้ายกับวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งจะทำให้เด็กรู้สึกดีในความสำเร็จของตนเองมากเป็นต้นตั้งแต่อายุ 6 ขวบเป็นต้นมาเด็กมักใช้สิ่งของต่างๆ สำหรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ตามที่เด็กชอบแต่เมื่ออายุมากขึ้นเด็กจะรู้จักแยกแยะของจริงและของที่อยู่ในจินตนาการได้การเล่นแบบสมมุติก็จะน้อยลงและหันมาเล่นแบบสร้างสรรค์มากขึ้นเด็กแต่ละคนจะมีความสามารถเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ต่าง ๆ กันอย่างเห็นได้ชัด

4. การรวบรวมสิ่งของเมื่อเด็กอายุประมาณ 3 ขวบเด็กจะต้องการเก็บรวบรวมสิ่งของที่เด็กชอบแม้ว่าจะเป็นสิ่งของที่ไม่ให้คุณค่านักและเมื่อรวบรวมของอย่างใดอย่างหนึ่งไว้ได้แล้วบางครั้งเด็กจะลืมหรือไม่ค่อยสนใจในสิ่งนั้นมากเช่นเดิมโดยปกติแล้วสิ่งของที่เด็กเก็บรวบรวมได้มักจะเก็บรวบรวมไว้ในกระเป๋าเสื้อกระเป๋ากางเกงเด็กอาจจะหาที่ซ่อนของตนเองแห่งใดแห่งหนึ่งก็ได้ในระยะแรกเด็กจะเก็บรวบรวมสิ่งที่ตนสนใจก่อนแต่ภายหลังเด็กจะเลือกเก็บเฉพาะสิ่งที่ตนสนใจมากที่สุดเท่านั้นและส่วนมากนั้นเด็กชายทุก ๆ ระดับอายุจะเก็บรวบรวมสิ่งของมากกว่าเด็กหญิง

5. การเล่นเกมและการแข่งขันเด็กจะเริ่มเล่นเกมต่าง ๆ กับแม่ของตนก่อนเกมที่เด็กเล็กเล่นส่วนมากชอบเล่นกันเสมอได้แก่เล่นซ่อนหาเล่นกับกระจกเงา ฯลฯ เมื่อเด็กเริ่มเดินได้เด็กจะชอบเล่นซ่อนหาเมื่อเด็กอายุ 4 – 5 ปีเด็กจะเริ่มชอบเล่นกับเพื่อนบ้านโดยไม่จำกัดจำนวนผู้เล่นเด็กจำเอาอย่างการเล่นแบบผู้ใหญ่หรือเด็กที่โตกว่าวัยนี้การเล่นของเด็กก็ยังง่ายและเป็นระยะสั้น ๆ กฎเกณฑ์ตั้งกันเองในขณะนั้นเช่นการเล่นซ่อนหาเล่นตำรวจจับผู้ร้ายเป็นต้นและเมื่อเด็กอายุ 5 ขวบ

เด็กจะเล่นกีฬาจำพวกกระโดดไกลเตะฟุตบอลแต่เด็กจะเล่นกีฬาชนิดใดขึ้นอยู่กับพัฒนาการของกล้ามเนื้อและพัฒนาการทางสติปัญญาด้วย

6. การอ่านในปีแรกของชีวิตเด็กจะชอบที่เป็นทำนองเมื่อเด็กอายุได้ 2 ขวบเด็กจะชอบดูรูปภาพในหนังสือทั้งรูปคนและรูปสัตว์ในบางครั้งขณะที่เด็กดูรูปภาพเด็กอาจจะเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับภาพนั้นด้วยก็ได้แม้ว่าเด็กจะไม่เข้าใจคำบางคำเด็กก็จำแสดงออกมาทางสีหน้าเมื่อมีผู้อ่านหนังสือให้ฟัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออยู่กับแม่ประสบการณ์ในการอ่านของเด็กจะมีอิทธิพลต่อความสนใจในการอ่านเมื่อเด็กโตขึ้นโดยทั่วไปเด็กปฐมวัยจะชอบหนังสือเล่มเล็กๆที่จับถือได้ง่ายภายในมีภาพและเรื่องสั้น ๆ สำหรับอ่านแต่เนื่องจากเด็กไม่เข้าใจคำต่างๆมากพอเด็กจึงชอบให้ผู้อื่นอ่านนิทานที่เป็นกลอนให้ฟังเนื่องจากเด็กเลือกอ่านหนังสือตามใจชอบไม่ได้เพราะเด็กอ่านตามที่ครูหรือแม่จัดหาให้เด็กจึงมีขอบเขตจำกัดในการอ่านอย่างไรก็ตามเด็กมักชอบอ่านหนังสือเกี่ยวกับบุคคลที่คุ้นเคยเช่นพ่อแม่พี่น้องครูหรือเกี่ยวกับสัตว์ที่ชอบและที่อยู่ในชีวิตประจำวันซึ่งเด็กพบเห็นอยู่เสมอเช่นสุนัขและที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันซึ่งเด็กอาจพบเห็นอยู่เสมอ

7. ภาพยนตร์การ์ตูนภาพยนตร์ไม่ว่าทางโทรทัศน์จัดเป็นการเล่นอย่างหนึ่งของเด็กอายุ 5 ขวบจะดูภาพยนตร์โดยไม่รู้ความหมายของการดูภาพยนตร์มากกว่าดูเพื่อความสนุกสนาน

8. วิทยูการฟังตั้งแต่ระยะที่เด็กทารกเริ่มรู้จักการฟังเพลงแล้วแต่เด็กจะเริ่มสนใจฟังวิทยูอย่างจริงจังเมื่ออายุ 3 ปี

9. โทรทัศน์เด็กมักใช้เวลาในการดูโทรทัศน์มากกว่าการเล่นชนิดอื่นๆเด็กที่ยังไม่ได้เข้าโรงเรียนจะมีเวลาในการดูโทรทัศน์มากกว่าเด็กที่เข้าโรงเรียนแล้วเพราะการดูแลเป็นการเล่นอย่างหนึ่งของเด็กเด็กจะใช้เวลาในการดูโทรทัศน์มากที่สุดเมื่ออายุ 6 ปีและหลังจากนั้นจะเริ่มลดลงเนื่องจากเด็กมีเวลาน้อยลงและเริ่มจะสนใจในกิจกรรมเล่นอย่างอื่นเพิ่มขึ้น

ปาร์เตน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533 : 172 ; อ้างอิงมาจาก Parten, n.d.) ได้ทำการสังเกตและจัดพฤติกรรมการเล่นกับผู้อื่นของเด็กไว้ตามลำดับดังนี้

1. ไม่เล่นในการนำเด็กเข้าเล่นกับเด็กอื่นๆในระยะแรกเด็กอาจจะรู้สึกแปลกที่เพราะไม่คุ้นเคยกับสถานที่และการเล่นจึงยังไม่ยอมเล่น
2. เล่นคนเดียวต่อมาเมื่อสนใจในของเล่นสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็จะเข้ามาหยิบของนั้นคนเดียว
3. ดูคนอื่นเล่นบางคนจะหยุดเล่นของที่ตนเล่นแล้วยื่นดูคนอื่น
4. เล่นใกล้ ๆ คนอื่น ๆ ต่อมาอาจสนใจกิจกรรมการเล่นของเด็กอีกคนหนึ่งจึงค่อย ๆ กระโดดเข้าไปยืนดูและเล่นอยู่ใกล้ ๆ

สมิท (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช. 2533 : 19 – 21 ; อ้างอิงมาจาก Smith.1972)

สรุปการเล่นมี 4 รูปแบบ

1. การเลียนแบบ (Imitation) การเลียนแบบเป็นการสะท้อนให้ผู้อื่นเห็นและทราบการรับรู้สิ่งแวดล้อมต่างๆของเด็กการเล่นแบบช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัวโดยรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสแต่ยังไม่อาจจะเข้าใจหรือรู้ความหมายได้ทันทีในการเล่นเลียนแบบนี้เด็กมักจะเล่นเลียนแบบที่ตนคุ้นเคยและเห็นว่าสถานการณ์สิ่งที่เด็กนำมาเล่นจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของเด็กแต่ละคน

2. การสำรวจ (Exploration) เป็นคุณสมบัติประจำตัวของเด็กระยะ 3 – 6 ปีและเป็นรากฐานของการเล่นแบบสำรวจคือมีการสนใจสงสัยและกระตือรือร้นใคร่รู้ในสิ่งที่อยู่รอบๆตัวในการเล่นสำรวจนี้เด็กจะใช้ประสาทสัมผัสด้านต่างๆมากกว่าเพียงการสัมผัสจับต้องหรือดูเฉยๆเด็กอาจจับจี๊ซของเล่นไปมาลองดมหรือฟังว่ามีเสียงมาจากส่วนไหนของเครื่องเล่นและค้นหาที่มาของเสียงด้วยการถอดออกมาดูการเล่นสำรวจนี้จะเป็นพฤติกรรมที่จะนำไปสู่การค้นพบและการแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่เด็กไม่เคยเรียนรู้และมีประสบการณ์มาก่อน

3. การทดสอบ (Testing) เด็กจะอาศัยความรู้ใหม่ที่ได้จากการสำรวจและความรู้จากประสบการณ์ที่คุ้นเคยเป็นพื้นฐานสิ่งที่เด็กได้สำรวจศึกษาแล้วจะเป็นอุปสรรคที่เด็กนำมาเล่นเพื่อทดสอบว่าคุณสมบัติของเล่นและวิธีการเล่นที่วางไว้จะเป็นไปตามที่เขาคิดหรือไม่อย่างไรและรู้จักแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นมีความสนใจและพยายามทำให้สำเร็จคุณค่าของการเล่นทดสอบที่เด่นชัดคือส่งเสริมพัฒนาการด้านความรู้คิดอย่างมีเหตุและผลที่ได้จากการสรุปปรากฏที่เกิดจากการทดสอบและผู้เล่นมีโอกาสได้เรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและเป็นการช่วยตัวเองด้วย

สรุปได้ว่ารูปแบบการเล่นของเด็กเกิดจากการเรียนรู้และแสวงหามาไปสู่การค้นพบและการแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่เด็กไม่เคยเรียนรู้และมีประสบการณ์มาก่อนเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กที่มีพัฒนาการรูปแบบการเล่นตามวัยและสิ่งแวดล้อมที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์ในขณะนั้น

3. ความสำคัญของการเล่น

จริยวัตรคมพยัคฆ์ (2525 : 290 – 300) ได้ให้ความสำคัญของการเล่นว่ามีความสำคัญต่อพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกายอารมณ์จิตใจสังคมและสติปัญญาคือ

1. ด้านร่างกายการเล่นเสริมสร้างความแข็งแรงและพัฒนากล้ามเนื้อเพราะขณะเล่นเด็กมีการเคลื่อนไหวร่างกายทุกส่วนซึ่งจะทำให้กล้ามเนื้อได้ทำงานประสานกันและได้ใช้พลังงาน

2. ด้านอารมณ์และจิตใจการเล่นบางอย่างสามารถช่วยให้ได้กระบายอารมณ์จากความรู้สึกนึกคิดภายในออกมาเป็นการกระทำเช่นเด็กที่กำลังโกรธอาจจะระบายอารมณ์ออกมากระแทกของเล่นเขย่าหรือเตะลูกบอล

3. ด้านสังคมการเล่นทำให้เด็กรู้จักใช้เหตุเรียนรู้อารมณ์ปรับตัวเข้ากับสังคมรู้จักแบ่งปันเห็นอกเห็นใจรู้จักการรอคอยการแลกเปลี่ยนเพราะการเล่นบางอย่างต้องเล่นกับผู้อื่นและการเล่นบางอย่างเป็นการแข่งขันผู้เล่นต้องเคารพกติกา มีความยุติธรรมรู้แพ้รู้ชนะดังนั้นการเล่นจึงมีส่วนส่งเสริมพัฒนาการทางด้านสังคมมากเพราะการเล่นเปิดโอกาสให้เด็กได้ฝึกตนเองเพื่อปรับตัวในสังคมต่อไป

4. ด้านสติปัญญาการเล่นและของเล่นชนิดต่างๆทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้รับรู้ความรู้สึกนึกคิดและความเข้าใจที่มีต่อสิ่งแวดล้อมรอบตัวอีกทั้งในขณะที่เล่นเด็กยังใช้ประสาทสัมผัสต่างๆเช่นตาหูจมูกลิ้นและผิวหนังซึ่งสิ่งเหล่านี้ช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ง่ายและมีประสิทธิภาพ

มณีวรรณ พรหมน้อย (2526 : 18) ให้แนวคิดว่าการเล่นเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเด็ก เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยระบายความรู้สึกและอารมณ์รวมทั้งช่วยหันเหความกังวลซึ่งเด็กอาจได้รับมาเป็นความเพลิดเพลินสนุกสนานการเล่นของเด็กต้องการการเรียนรู้ตามลำดับขั้นซึ่งจำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลใกล้ชิดในการจัดของเล่นและการเล่นที่เหมาะสมกับเด็กในการเล่นควรจะปล่อยให้เด็กมีอิสระเต็มที่ในขณะที่เล่นเพราะการได้เล่นในสิ่งที่ตนชอบจะช่วยให้เด็กปรับตัวและทำให้เด็กรู้จักแก้ปัญหาที่เด็กได้รับในขณะที่เล่นซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นประโยชน์แก่ชีวิตเด็กต่อไป

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2532 : 532) กล่าวว่าการเล่นของเด็กจะรวมอยู่กับกิจกรรมต่าง ๆ การเล่นของเด็กช่วยให้เด็กได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ช่วยพัฒนาด้านทักษะในการฟังการพูด การเคลื่อนไหวพัฒนาด้านสังคมรู้จักผลัดเปลี่ยนรอกอยเป็นผู้นำผู้ตามรู้จักหน้าที่รู้จักทำงานซึ่งการเล่นชนิดต่าง ๆ จะช่วยเตรียมสำหรับชีวิตสำหรับชีวิตในอนาคต

ทิพวรรณ คันธา (2542 : 1) ได้สรุปถึงความสำคัญของการเล่นว่ามีความสำคัญต่อว่าเด็กมากอาจกล่าวได้ว่า “การเล่นกับเด็กเป็นของคู่กัน” ตรงข้ามหากเด็กคนใดหงอยเหงาเศร้าซึมขม่อมเป็นเด็กมีปัญหาแน่นอนอีกทั้งยังเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกายจิตใจอารมณ์และสร้างสรรค์สติปัญญาของเด็กไปพร้อมกันนอกจากนี้ยังเสริมสร้างนิสัยที่ดีให้กับเด็กในการรู้จักเคารพกฎระเบียบกติกา มารยาทรู้จักแพ้รู้จักชนะสร้างความสามัคคีในหมู่คณะอันจะส่งผลให้มีการพัฒนาทางสังคมต่อไป

เพียเจท์ (เยาเวพา เดชะคุปต์. 2528 : 12 ; อ้างอิงมาจาก Moffitt and Swidolw. 1979 :

2) กล่าวว่าการเล่นมีความสำคัญต่อการพัฒนาการทางสติปัญญาจากการเล่นเด็กจะสามารถแยกแยะสิ่งต่าง ๆ จากสิ่งเราได้และขณะที่เด็กตอบสนองสิ่งเร้าเขาจะสามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ เข้าในสมองเพียเจท์ยังได้พูดถึงการเล่นเอาไว้ 3 ประการคือ

1. บทบาทของการเล่นคือการระบายอารมณ์
2. การเล่นช่วยให้เข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม
3. การเล่นเป็นการเรียนรู้ทางสังคม

จะเห็นได้ว่าการเล่นเป็นกิจกรรมที่สำคัญสำหรับเด็กเป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้านอันเป็นพื้นฐานสำหรับเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตของเด็กและการเล่นเป็นการเปิดโอกาสในการเรียนรู้ของเด็กทั้งทางด้านการปรับตัวการยอมรับกฎกติกาการยอมรับเพื่อนและเป็นกิจกรรมที่ได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง

4. ทฤษฎีเกี่ยวกับการเล่น

4.1 ทฤษฎีกำลังเหลือหรือทฤษฎีพลังงานเกินความต้องการ (Surplus Energy Theory) หรือบางครั้งเรียกทฤษฎีนี้ตามชื่อผู้คิดทฤษฎีคือทฤษฎีสเปนเซอร์ซิลเลอร์ (Spencer Schiller Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวถึงว่าคนเรามีทั้งการสะสมและการใช้หรือระบายพลังงาน โดยเฉพาะในเด็กวัยรุ่นพลังงานส่วนใหญ่ที่นอกเหนือไปจากการเรียนการพักผ่อนก็จะให้หนักไปทางด้านการเล่นอาจจะเล่นเป็นส่วนบุคคลหรือทีม โดยเฉพาะการเล่นประเภทต่อสู้ผจญภัยซึ่งในการเล่นนี้ถ้าเด็กไม่ได้รับการควบคุมอบรมสั่งสอนเด็กอาจจะนำพลังที่เกินนี้ไปใช้ในทางที่ผิดซึ่งถือเป็นปัญหาทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่งที่เกิดจากวัยรุ่นอย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้ก็มิได้หมายถึงการระบายพลังงานออกโดยใช้การเล่นเป็นสื่อเท่านั้นแต่ยังเน้นการเล่นในส่วนที่จะช่วยเสริมสร้างให้เกิดพลังงานขึ้นมาและเป็นลักษณะที่ต่อเนื่องกันด้วยการสร้างและการใช้จะต้องค่อยเป็นค่อยไป โครงสร้างและหน้าที่ของอวัยวะและระบบต่าง ๆ ภายในร่างกายจึงจะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 ทฤษฎีนันทนาการ (Recreation Theory) ซึ่งมีเนื้อหาใจความว่าคนเราจำเป็นต้องพักผ่อนและกระทำกิจกรรมอันเป็นการเสาะแสวงหาความรื่นเริงบันเทิงใจซึ่งเป็นทางออกอันหนึ่งในการสนองความต้องการตามธรรมชาติอันเป็นความต้องการที่ขาดเสียมิได้ถ้าหากขาดกิจกรรมนี้ไปพลังงานที่เสียไปจะไม่ได้กลับคืนมาจะทำให้การประกอบกิจกรรมอื่น ๆ เกือบทุกด้านเสื่อมประสิทธิภาพลงธรรมชาติของคนจะมีการทำกิจกรรมดังกล่าวนี้ตลอดเวลาเพียงแต่ไม่รู้เท่านั้นว่าได้ประกอบกิจกรรมนันทนาการแล้วและการกระทำดังกล่าวมักจะเกิดความสมัครใจของผู้กระทำเองช่วยให้ผู้กระทำเกิดความสดชื่นสนุกสนานกระปรี้กระเปร่าและช่วยให้รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อม

4.3 ทฤษฎีการผ่อนคลายความเครียด (Relaxation Theory) ทฤษฎีนี้ส่วนคล้ายคลึงกับทฤษฎีนั้นทนทานการแต่จะเน้นการผ่อนคลายความเครียดไปที่ร่างกายเป็นส่วนใหญ่กล่าวคือ ความเครียดที่เกิดจากการที่ต้องใช้ร่างกายอย่างระมัดระวังในงานที่ประณีตเช่นช่างซ่อมนาฬิกา ข้อมือช่างเจียรระโนเพชรพลอยที่ต้องใช้สายตาและนิ้วมือคร่ำเคร่งอยู่กับสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งถ้าได้ผ่อนคลายความเครียดโดยการละจากนั้นสักครู่ประเดี๋ยวประจำตัวลุกขึ้นยืนเดินไป –เดินมาออกไปสูดอากาศข้างนอกเปลี่ยนบรรยากาศไปชมนกชมไม้รับสายลมแสงแดดแล้วกลับมาทำงานขึ้นนั้นต่อทฤษฎีนี้เชื่อว่าการที่คนเรามีโอกาสผ่อนคลายความเครียดเพียงชั่วระยะเวลาเล็กน้อยก็จะช่วยให้ร่างกายมีความสดชื่นพร้อมที่จะประกอบกิจกรรมนั้นๆ ต่อไป ได้อีกนานและมีประสิทธิภาพ

4.4 ทฤษฎีสัญชาตญาณ (The Instinct or GrooseThoery) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการกระทำของคนเช่นเดินวิ่งกระโดดหัวเราะหรืออื่น ๆ เป็นการแสดงออกโดยสัญชาตญาณเมื่อคนได้มาเล่น การเล่นจะช่วยให้การเคลื่อนไหวหรือการกระทำที่เกิดจากสัญชาตญาณพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเป็นการพัฒนาความเจริญออกงามตามธรรมชาติของมนุษย์

4.5 ทฤษฎีสังคมสัมพันธ์หรือสังคมประสาน (The Social Contact Theory) ทฤษฎีนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่าคนเป็นสัตว์สังคมประเภทหนึ่งเด็กเกิดมาจากพ่อแม่เด็กต้องมีพ่อแม่ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมแวดล้อมด้วยสิ่งต่าง ๆ นานัปการการติดต่อประสานสัมพันธ์ทางสังคมเป็นสิ่งที่ขาดเสียมิได้การเล่นจะเป็นสื่ออันหนึ่งที่เสริมสร้างความประสานสัมพันธ์ในสังคมที่ดีขึ้นการเล่นจะช่วยให้เด็กมีชีวิตอยู่ในสังคมได้ดีอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

4.6 ทฤษฎีการแสดงออกของตนเอง (The Self Expression Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวว่าการเล่นเป็นกิจกรรมการแสดงออกทางหนึ่งของคนคนคิดจะทำอะไรคิดอย่างไรจะแสดงให้เห็นได้โดยการเล่นบางครั้งการแสดงออกนี้ยังช่วยเปิดโอกาสให้บุคคลได้ชดเชยความรู้สึกที่ต่ำต้อยหรือล้มเหลวในด้านอื่น ๆ ของชีวิตอย่างไรก็ตามการแสดงออกของคนก็ควรมีขอบเขตจำกัดไม่มากเกินไปมิฉะนั้นจะทำให้ผลการชดเชยนั้นๆเสียไปด้วย

4.7 ทฤษฎีรับช่วงมรดกหรือกล่าวซ้ำ (Inheritance or Recapitulation Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวถึงว่าการเล่นเป็นมรดกของบรรพบุรุษที่บุคคลรุ่นปัจจุบันรับช่วงมาและได้นำมาปฏิบัติสืบต่อกันมาอีก (เป็นการกล่าวซ้ำ) อย่างไรก็ตามการเล่นดังกล่าวก็ได้รับการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้นและแน่นอนการเล่นของคนในแต่ละชาติภาษาย่อมจะแตกต่างกันออกไปตามสังคมที่อยู่อาศัยที่ตนเกี่ยวข้องกับอยู่

จากทฤษฎีทั้ง 7 นี้เราจะสรุปธรรมชาติของการเล่นได้ดังนี้

1. การเล่นเป็นการเลียนแบบผู้ใหญ่
2. การเล่นต้องลองผิดลองถูก

3. การเล่นจะต้องสนุกสนานเพลิดเพลิน
4. การเล่นจะเป็นไปในระบบหมู่พวก
5. การเล่นเกิดจากการมีแรงจูงใจมากระตุ้น
6. ธรรมชาติของการเล่นจะแตกต่างกันไปตามความสนใจของเพศแต่ละวัย
7. การเล่นควรมีระเบียบกติกากฎเกณฑ์

ภรณ์ คุรุรัตน์ (2535 : 13 - 16) ได้สรุปถึงทฤษฎีการเล่นว่าแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ 2 กลุ่มทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีการเล่นแบบเดิม (Classical Theories of Play) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการเล่นแบบเดิมเริ่มต้นระหว่างศตวรรษที่ 20 ได้แก่

1.1 ทฤษฎีพลังงานเหลือใช้ (Surplus Energy Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าอินทรีย์จะใช้พลังงานไปประกอบกิจกรรมเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการได้แก่การทำงานหรือประกอบกิจกรรมที่ไม่มีเป้าหมายซึ่งหมายถึงการเล่นดังนั้นการเล่นจะเกิดขึ้นได้เมื่ออินทรีย์มีพลังงานเหลือใช้จากการทำงาน

1.2 ทฤษฎีการผ่อนคลาย (Relaxation Theory) มีแนวคิดว่าการเล่นเป็นการสนองความต้องการที่จะผ่อนคลายความต้องการที่จะผ่อนคลายความตึงเครียดทางอารมณ์

1.3 ทฤษฎีการกระทำซ้ำ (Recapitulation Theory) ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่าการเล่นของมนุษย์เช่นการเล่นเล่นทรายของเด็กนั้นเลียนแบบมาจากบรรพบุรุษ

1.4 ทฤษฎีการเล่นโดยสัญชาตญาณ (Instinct Practice Theory) แนวคิดของทฤษฎีนี้เชื่อว่าการเล่นเป็นลักษณะของสัญชาตญาณเพื่อที่จะฝึกให้เตรียมตัวสำหรับชีวิตในอนาคตและประสบการณ์ในการเล่นจะมีผลต่อชีวิตในอนาคตของเด็กด้วย

2. ทฤษฎีการเล่นร่วมสมัย (Contemporary Theories of Play) ได้แก่

2.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์สนใจเกี่ยวกับธรรมชาติการเล่นของเด็กนั้นเริ่มจากการสังเกตของฟรอยด์ (Freud) โดยกล่าวว่าการเล่นเกิดจากความต้องการความพึงพอใจและการที่เด็กจะบรรลุถึงความพึงพอใจนั้นจะต้องสนองด้วยการเล่นเช่นการที่เด็กเล่นเป็นมนุษย์อวกาศนักแข่งรถพยาบาลหรือแม่ก็เพื่อที่จะแสดงออกถึงความต้องการที่ทำให้ตนมีความพึงพอใจมากขึ้น นอกจากนี้ฟรอยด์ยังมองเห็นว่าการเล่นมีคุณค่าอย่างมากในแง่ของการบำบัดเพราะการเล่นสามารถลดการไม่พึงพอใจอันเกิดจากประสบการณ์ได้ต่อมาอีริกอีริกสัน (Erik Erickson) ได้ขยายทฤษฎีนี้โดยอธิบายการเล่นของเด็กเพื่อให้เข้าใจมากขึ้นซึ่งได้อธิบายการเล่นของเด็กกว่าเป็นการพัฒนาตามขั้นตอนของการพัฒนาของเด็กออกเป็น 3 ขั้นคือ

ขั้นที่ 1 การเล่นเกี่ยวกับตนเองการเล่นชนิดนี้เริ่มตั้งแต่แรกเกิดโดยศูนย์ของการเล่นอยู่ที่ตัวเด็กเองในระยะแรกเราอาจจะไม่ได้คิดว่าสิ่งที่เด็กทำนั้นเป็นการเล่นเพราะการเล่นของเด็กในระยะนี้เริ่มโดยการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกายซ้ำ ๆ รวมทั้งการส่งเสียงซ้ำ ๆ อยู่ตลอดเวลาต่อมาทารกจะมุ่งความสนใจในการเล่นออกไปที่คนอื่นหรือของสิ่งอื่นการเล่นเกี่ยวกับตนเองนี้เป็นสิ่งการเริ่มต้นที่จะเรียนรู้ลักษณะต่าง ๆ ของโลกที่เขาอยู่

ขั้นที่ 2 การเล่นในโลกเล็กๆของเด็กคือเด็กจะเล่นกับของเล่นและวัตถุต่าง ๆ รอบตัวเด็กซึ่งการเล่นในโลกเล็ก ๆ ของเด็กนี้จะเป็นการช่วยให้เด็กปรับตัวให้เข้ากับสังคมสิ่งแวดล้อมที่มีกฎเกณฑ์บางอย่างที่เด็กต้องเรียนรู้เช่นสิ่งของนั้นอาจแตกสลายสูญหายไปได้หรือเป็นสิ่งของของคนอื่นอีกทั้งอาจถูกควบคุมจากผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า

ขั้นที่ 3 การเล่นในสังคมเป็นช่วงอายุที่จะเข้าสู่สถานศึกษาปฐมวัยเด็กเริ่มเข้าสู่สังคมที่กว้างขึ้นรู้จักแบ่งปันของกับผู้อื่นขั้นนี้เป็นขั้นสุดท้ายของพัฒนาการของขั้นแรกในขั้นนี้เด็กจำต้องเรียนรู้ว่าเมื่อใดเขาจะเล่นคนเดียวและเมื่อใดเขาจะเล่นเป็นกลุ่ม

2.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาเพียเจท์ (Piaget) มองการเล่นเป็นการพัฒนาการด้านสติปัญญาซึ่งกระบวนการพัฒนาทางสติปัญญาและลักษณะของการเล่นนั้นจะเป็นไปในทิศทางเดียวกันการเล่นของเด็กจะเริ่มจากการใช้ประสาทสัมผัส (Sensorimotor Play) ซึ่งจะมีพฤติกรรมในลักษณะที่เป็นการสำรวจจับต้องวัสดุนับว่าเป็นการฝึกเล่นและพัฒนาการเล่นควบคู่ไปกับพัฒนาการทางสติปัญญาขั้นการแก้ปัญหาด้วยการกระทำ (Sensorimotor) การเล่นชนิดนี้ยุติลงเมื่อเด็กอายุ 2 ขวบต่อมาเด็กจะเริ่มเล่นเกี่ยวกับการสร้าง (Constrimotor Play) เด็กจะเริ่มรู้จักนำเอาสิ่งของมาสร้างให้เป็นสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาซึ่งนับว่าเป็นการเล่นที่มีวัตถุประสงค์ส่วนการเล่นที่ใช้สัญลักษณ์ (Symibolic Play) จะเกิดขึ้นในช่วงที่เด็กมีอายุปลาย 2 ขวบและพัฒนาได้อย่างเต็มที่เมื่ออายุประมาณ 3 – 4 ขวบการที่เด็กจะเล่นโดยใช้สัญลักษณ์นี้ได้ก็ต่อเมื่อสติปัญญาของเด็กได้พัฒนาอย่างเป็นระบบระเบียบแล้วโดยใช้สัญลักษณ์และอ้างถึงวัตถุที่ไม่มีอยู่ในขณะนั้น โดยใช้ภาษาท่าทางที่แสดงออกถึงความคิดนั้น

มิเชล และมาสัน (วาโร เฟ็งสวัสตี. 2542 : 122 – 124 ; อ้างอิงมาจาก Mitchell andMason. 1948) ให้นิยามถึงการแบ่งทฤษฎีการเล่นออกเป็น 4 ทฤษฎีคือ

1. ทฤษฎีคลาสสิก (Classical Theories) ประกอบด้วยทฤษฎีต่างๆดังนี้

1.1 ทฤษฎีพลังงานเหลือใช้ (The Surplus Energy Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์เป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นและสะสมพลังงานไว้ในตัวถ้าหากมีพลังงานเหลือใช้มนุษย์ก็จะใช้ไปในทางบันเทิง โดยไม่มีจุดมุ่งหมาย

1.2 ทฤษฎีฝึกหัด (The Pro – Exercise Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าเด็กเล่นเพื่อฝึกหัด และทำให้สัญชาตญาณการอยู่รอดเป็นผลสมบูรณ์เด็กจึงต้องอาศัยการเล่นเป็นการทดลองพัฒนา ประสาทสัมผัสอันจะส่งผลพัฒนาการทางสติปัญญาและอารมณ์ต่อไป

1.3 ทฤษฎีการทำซ้ำ (The Recapitulation Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการเล่นเป็นการนำกิจกรรมของบรรพบุรุษมาแสดงอีกครั้งหนึ่งพฤติกรรมการเล่นของเด็กพัฒนาไปคล้าย ๆ กับ ขั้นตอนการพัฒนาทางวัฒนธรรมของมนุษย์

1.4 ทฤษฎีันทนาการ (The Recreation Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าพลังงานของคนเราสิ้นเปลืองหมดไปจะต้องหาวิธีสะสมไว้การทำงานจะทำให้สูญเสียพลังงานทางร่างกายและจิตใจการเล่นจะทำให้สดชื่นและเรียกพลังงานให้กลับคืนมาเพื่อจะได้เริ่มทำงานใหม่

1.5 ทฤษฎีการพักผ่อน (The Relaxation Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการทำงานจะทำให้เหน็ดเหนื่อยทั้งสมองและกล้ามเนื้อจึงควรมีกิจกรรมการเล่นเพื่อผ่อนคลายความเครียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเล่นที่ต้องใช้กล้ามเนื้อใหญ่

2. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theories) ตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ (Freud) อิริคสัน (Erikson) และเพลเลอร์ (Peller) ได้กล่าวไว้ว่าการเล่นจะถูกนำโยงกับความเป็นผู้ใหญ่ภายในตัวเด็กเมื่อเด็กเผชิญกับสถานการณ์ที่ยากเกินควบคุมเด็กจะสร้างเรื่องราวสมมุติขึ้น โดยการเล่นจินตนาการความคิดความฝันและการเล่นซ้ำๆกันหลายๆครั้งโดยทฤษฎีนี้จะเกี่ยวกับ พฤติกรรมการเล่นของแต่ละคนที่เกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านอารมณ์และสังคม

ฟรอยด์ (Freud) มีความเชื่อว่าการเล่นเป็นทางออกให้แสดงความรู้สึกต่างๆออกมา

อิริคสัน (Erikson) เชื่อว่าการเล่นช่วยให้เด็กได้ฝึกหัดทดลองและเรียนรู้สถานการณ์ของการเป็นผู้ใหญ่พัฒนาการทางการเล่นของเด็กมีขั้นตอนดังนี้

1. ระยะร่างกายไปหาของเล่น (Autoccosmis) เป็นระยะที่เด็กมีความสุขจากการที่ได้สัมผัสร่างกายของตนเองและมารดา

2. ระยะของเล่น ไปสู่การเล่น (Microsphere) เป็นระยะที่เด็กสร้าง โลกของตนเอง โดยการเล่นสมมติกับการของเล่น

3. ระยะการเล่น ไปสู่การทำงาน (Macrosphere) เป็นระยะที่เด็กมีพฤติกรรมการเล่น บทบาทสมมติในบทบาทอาชีพต่าง ๆ เช่น นายของทำครัว โทรศัพท์ เป็นต้นนอกจากนี้พาร์เทน (Parten) ได้จัดแบ่งพฤติกรรมการเล่นทางสังคมออกเป็น 6 ขั้นตอนดังนี้

3.1 ขั้นเฝ้าดู (Unoccupied Behavior) ในขั้นนี้ดูเหมือนว่าเด็กจะไม่เล่นแต่จะเฝ้าดูว่าอะไรที่เป็นที่น่าสนใจสำหรับตนเด็กจะเคลื่อนไหวร่างกายอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยและไม่มีจุดมุ่งหมาย

3.2 **ขั้นสังเกต (Onlooker Behavior)** ในขั้นนี้เด็กจะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับ การสังเกตกิจกรรมและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

3.3 **ขั้นเล่นอิสระหรือเล่นคนเดียว (Solitary independent Play)** เป็นระยะที่เด็ก เล่นของเล่นคนเดียว ไม่เล่นหรือพูดใกล้คนอื่น ๆ

3.4 **ขั้นเล่นขนาน (Parallel Play)** เป็นการเล่นของเด็กตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่เล่น กิจกรรมหรือของเล่นที่คล้าย ๆ กันแต่ไม่เล่นด้วยกัน

3.5 **ขั้นเล่นร่วมกัน (Associative Play)** เป็นขั้นที่เด็กจะเล่นร่วมกันเป็นกลุ่มแต่ละ คนจะมีพฤติกรรมหรือความสนใจของตนเองโดยไม่มีเป้าหมายร่วมกัน

3.6 **ขั้นร่วมมือ (Cooperative Play)** ในขั้นนี้กิจกรรมการเล่นจะมีจุดมุ่งหมายมี ทิศทางมีการแบ่งปันมีบทบาทหน้าที่ที่มีการช่วยเหลือของกลุ่มและจะมีเด็กบางคน que แสดงตนเป็น ผู้นำการเล่น

3. ทฤษฎีพัฒนาการสติปัญญา (Cognitive – developmental Theories) เพียเจท์ (Piaget) เป็นผู้นำทางทฤษฎีสติปัญญาได้กล่าวถึงการเล่นของเด็กว่าเกิดขึ้นภายในจิตใจเด็กอันเป็น ผลมาจากการพัฒนาด้านสติปัญญา

เพียเจท์ได้กล่าวถึงการเล่นของเด็กว่าจะเริ่มตั้งแต่แรกเกิดเด็กวัยทารกจะเลียนแบบและ กริยาจากบุคคลหรือสัตว์หรือจากสิ่งแวดล้อมรอบๆตัวแล้วค่อยๆพัฒนาการเล่นเป็นสามรูปแบบคือ 1) การเล่นฝึก (Practice Play) 2) การเล่น โดยใช้สัญลักษณ์ (Symbolic Play) และ 3) การเล่นที่มีกฎ กติกา (Games with Rules)

1. การเล่นฝึกการเล่นฝึกจะเริ่มตั้งแต่เด็กอยู่ในขั้นประสาทสัมผัส (Sensory Mother Stage) เด็กจะทำกริยาที่ตนเองพอใจซ้ำๆเป็นการเล่นที่ไม่ใช่เกมที่แท้จริงแต่เป็นการกระทำเพื่อ ความสุขความพอใจการเล่นของเด็กในลักษณะนี้จะอยู่ในช่วงอายุแรกเกิดจนถึงเดือนแรก

2. การเล่น โดยใช้สัญลักษณ์เป็นการเล่นที่ดัดแปลงหรือบิดเบือนความเป็นจริงแล้ว นำมาแทนวัสดุสิ่งของเช่นการที่เด็กเล่น โดยใช้กล่องแทนรถยนต์ใช้ไม้แทนทหารหรือใช้ไม้กวาด แทนม้าสิ่งเหล่านี้แสดงว่าเขากำลังเล่นสมมติหรือเล่น โดยใช้สัญลักษณ์การเล่นของเด็กลักษณะนี้จะ เกิดขึ้นมากในเด็กอายุ 2 – 5 ปี

3. การเล่นที่มีกติกาจะเกิดขึ้นกับเด็กที่มีช่วงอายุระหว่าง 4 – 7 ปีการเล่นที่ใช้การคิด แบบรูปธรรมจะเกิดขึ้นในเด็กอายุ 7 – 11 ปีการเล่นที่มีกติกาของเด็กนั้นจะมีกฎเกณฑ์ที่ง่าย ๆ เด็ก ๆ ช่วยกันกำหนดขึ้นมาเองหรือบางเรื่องอาจจะถูกกำหนดก่อนแล้วซึ่งเป็นเกมที่สืบมาหลายชั่วอายุคน เช่นการเล่นซ่อนหาไล่จับ เป็นต้น

4. ทฤษฎีสี่สิ่งแวดล้อม (Ecological Theories) ทฤษฎีนี้จะเน้นความสำคัญของ โครงสร้างและสถานการณ์ที่ทำให้การเล่นแตกต่างกันออกไปจากผลวิจัยการเล่นตามทฤษฎี สิ่งแวดล้อมพบว่าองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเล่นของเด็กมี 5 ประการ

- 4.1 จำนวนเด็ก
- 4.2 วัสดุที่ใช้ในการเล่น
- 4.3 เพศของเพื่อนเล่น
- 4.4 การควบคุมของผู้ใหญ่
- 4.5 สนามเด็กเล่น

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านอีสาน

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับการเล่น

หรรษานิลวิเชียร (วาโรเฟิงส์สวัสดิ์, 2544 : 109-112 ; อ้างอิงมาจากหรรษานิลวิเชียร, 2535 : 65-71) ทฤษฎีการเล่นแบ่งเป็น 4 ทฤษฎีคือ

1. ทฤษฎีกลศาสตร์ประกอบด้วยทฤษฎีต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ทฤษฎีพลังงานเหลือใช้ (Surplus Energy Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์เป็นผู้มีความกระตือรือร้นและสะสมพลังงานไว้ในตัวถ้ามีพลังงานเหลือใช้ มนุษย์ก็จะใช้ไปในทางบันเทิง โดยไม่มีจุดมุ่งหมาย

1.2 ทฤษฎีฝึกหัด (The Pre-Exercise Theory) ทฤษฎีเชื่อว่าเด็กเล่นเพื่อฝึกหัด และทำให้สัญญาณการอยู่รอดเป็นผลสมบูรณ์เด็กจึงต้องอาศัยการเล่นเป็นการทดลองพัฒนา ประสาทสัมผัสอันจะส่งผลต่อพัฒนาการทางสติปัญญาและอารมณ์ต่อไป

1.3 ทฤษฎีการทำซ้ำ (The Decapitation Theory) ทฤษฎีเชื่อว่าการเล่นเป็นการ นำกิจกรรมของบรรพบุรุษมาแสดงอีกครั้งหนึ่งพฤติกรรมการเล่นของเด็กพัฒนาไปคล้าย ๆ กับ ขั้นตอนการพัฒนาทางวัฒนธรรมมนุษย์

1.4 ทฤษฎีนันทนาการ (Recreation Theory) ทฤษฎีเชื่อว่าพลังงานของเรา สิ้นเปลืองหมดไปจะต้องหาวิธีสะสมไว้การทำงานจะทำให้การสูญเสียพลังงานทางร่างกายและ จิตใจการเล่นจะทำให้สดชื่นและเรียกพลังงานให้กลับคืนมาเพื่อจะได้เริ่มทำงานใหม่

1.5 ทฤษฎีการพักผ่อน (The Relaxation Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการทำงานให้ เหน็ดเหนื่อยทั้งทางสมองและกล้ามเนื้อจึงควรมีกิจกรรมการเล่นเพื่อผ่อนคลายความเครียด

2. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ (Freud) อิริคสัน (Erikson) เพลเลอร์ (Peller) ได้กล่าวว่าการเล่นจะถูกนำไปโยงกับความเป็นผู้ใหญ่ในตัวเด็กเมื่อเด็กเผชิญกับ

สถานการณ์ที่ยากเกินควบคุมเด็กจะสร้างเรื่องราวสมมุติขึ้น โดยการเล่นจินตนาการความคิดความฝันและการเล่นซ้ำๆกันหลายๆครั้งโดยทฤษฎีจะเน้นเกี่ยวกับกิจกรรมการเล่นของแต่ละคนที่เกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านอารมณ์และสังคม (วาโร เฟ็งสวัสต์. 2544 : 112)

พรอยด์ (วาโร เฟ็งสวัสต์. 2544 : 111 ; อ้างอิงมาจากหรรษา นิลวิเชียร.2535 : 65-71) เชื่อว่าการเล่นเป็นทางออกให้เด็กได้แสดงความรู้สึกต่าง ๆ ออกมาอิริคสันเชื่อว่าการเล่นช่วยให้เด็กได้ฝึกหัดทดลองและเรียนรู้สถานการณ์การเป็นผู้ใหญ่พัฒนาการเล่นของเด็กมีขั้นตอนดังนี้

1. ระยะเวลาร่างกายไปหาของเล่น (Autonomies) เป็นระยะที่เด็กมีความสุขจากการที่ได้สัมผัสร่างกายของตนเองและแม่

2. ระยะเวลาของเล่นไปสู่การเล่น (Micro Sphere) เป็นระยะที่เด็กสร้าง โลกของตนเอง โดยการเล่นสมมุติกับของเล่น

3. ระยะเวลาการเล่น ไปสู่การทำงาน (Macro Sphere) เป็นระยะที่เด็กมีพฤติกรรมมีพฤติกรรมการเล่นสมมุติในบทบาทอาชีพต่าง ๆ เช่น นายของโทรศัพท์ทำครัวนอกจากนี้

พาร์เทน (วาโร เฟ็งสวัสต์. 2544 : 111 ; อ้างอิงมาจากหรรษานิลวิเชียร. 2535 : 65-71) ได้จัดแบ่งพฤติกรรมการเล่นทางสังคมออกเป็น 6 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นเฝ้าดู (Unoccuried Behavior) ในขั้นนี้ดูเหมือนว่าเด็กจะไม่เล่นแต่จะเฝ้าดูว่าอะไรที่เป็นที่น่าสนใจสำหรับตนเองจะเคลื่อนไหวร่างกายอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยและไม่มีจุดมุ่งหมาย

2. ขั้นสังเกต (Onlooker Behavior) ในขั้นนี้เด็กจะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับการสังเกตกิจกรรมและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

3. ขั้นเล่นอิสระหรือเล่นคนเดียว (Solitary Independent Play) เป็นระยะที่เด็กเล่นไม่พูดหรือเล่นใกล้คนอื่น

4. ขั้นเล่นขนาน (Parallel Play) เป็นการเล่นของเด็กตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่กิจกรรมหรือของเล่นคล้าย ๆ กันแต่ไม่เล่นด้วยกัน

5. ขั้นเล่นร่วมกัน (Associative Play) เป็นขั้นที่เด็กจะเล่นร่วมกันเป็นกลุ่มแต่ละคนจะมีพฤติกรรมหรือความสนใจของตนเอง โดยไม่มีเป้าหมายร่วมกัน

6. ขั้นร่วมมือ (Cooperative Play) ในขั้นนี้กิจกรรมการเล่นจะมีจุดมุ่งหมายมีทิศทาง มีการแบ่งงานมีบทบาทหน้าที่ที่มีการช่วยเหลือของกลุ่มและจะมีเด็กบางคน que แสดงตนเป็นผู้นำการเล่น

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา

เพียเจต์ (วาโร เฟ็งสวัสต์. 2544 : 111 ; อ้างอิงมาจากหรรษา นิลวิเชียร. 2535 : 65 - 71) เป็นผู้นำทางสติปัญญาได้กล่าวถึงการเล่นของเด็กว่าเกิดขึ้นภายในจิตใจเด็กอันเป็นผลมาจากพัฒนาการด้านสติปัญญาเพียเจต์กล่าวถึงการเล่นของเด็กว่าจะเริ่มตั้งแต่แรกเกิดเด็กวัยทารกจะเลียนแบบและกิริยาจากบุคคลหรือสัตว์หรือสิ่งแวดล้อมรอบๆตัวแล้วจะค่อยๆพัฒนาการเล่นเป็นสามรูปแบบคือ

1. การเล่นฝึก (Practice Play) จะเริ่มตั้งแต่เด็กอยู่ในประสาทสัมผัส (Sensory Muter Stage) เด็กจะทำกิริยาที่ตนพอใจซ้ำๆ เป็นการเล่นที่ไม่ใช่เกมที่แท้จริงแต่เป็นเพียงการกระทำเพื่อความสนุกสนานพอใจการเล่นของเด็กในลักษณะนี้อยู่ในช่วงอายุแรกเกิดจนถึงเดือนแรก

2. การเล่น โดยใช้สัญลักษณ์ (Symbolic Play) เป็นการเล่นที่ดัดแปลงหรือบิดเบือนความเป็นจริงแล้วนำมาใช้แทนวัตถุสิ่งของเช่นการที่เด็กเล่น โดยการใช้นิ้วชี้แทนรถยนต์แสดงว่ากำลังเล่นสมมติหรือเล่น โดยใช้นิ้วชี้สัญลักษณ์การเล่นของเด็กลักษณะนี้จะเกิดขึ้นมากในเด็กอายุ 2-5 ปี

3. การเล่นที่มีกฎกติกา (Games with Rules) จะเกิดขึ้นกับเด็กที่มีช่วงอายุระหว่าง 4-7 ปีการเล่นที่ใช้รูปคิดแบบนามธรรมจะเกิดขึ้นในเด็กอายุ 7-11 ปีการเล่นที่มีกฎกติกาของเด็กนั้นจะมีลักษณะกฎเกณฑ์ที่ง่าย ๆ เด็ก ๆ ช่วยกันกำหนดขึ้นมาเองหรือบางเรื่องอาจจะถูกกำหนดก่อนแล้ว ซึ่งเป็นเกมที่สืบทอดมาหลายชั่วอายุคนเช่นการเล่นซ่อนหา ไล่จับ เป็นต้น

4. ทฤษฎีสิ่งแวดล้อมทฤษฎีนี้จะเน้นความสำคัญของ โครงเรื่องและสถานที่ที่ทำให้การเล่นของเด็กแตกต่างกันออกไปจากผลการวิจัยตามทฤษฎีสิ่งแวดล้อมพบว่าองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเล่นของเด็กมี 5 ประการ

- 4.1 จำนวนเด็ก
- 4.2 วัสดุที่ใช้ในการเล่น
- 4.3 เพศของเพื่อนเล่น
- 4.4 การควบคุมของผู้ใหญ่
- 4.5 สนามเด็กเล่น

ประพัฒน์ ลักษณะพิสุทธิ (2527 : 2) ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับการเล่นว่าแบ่งออกเป็น 7 ทฤษฎีคือ

1. ทฤษฎีกำลังเหลือใช้หรือทฤษฎีพลังงานเกินความต้องการ (Surplus Energy Theory) หรือเรียกตามชื่อที่ตั้งทฤษฎีว่าทฤษฎีสเปนเซอร์ (Spencer Schiller Theory) ซึ่งกล่าวถึงคนเราว่ามีทั้งการสะสมและใช้พลังงานนอกเหนือจากการใช้พลังงานในชีวิตประจำวันแล้วเด็กยังต้องการการเล่นอีกด้วยซึ่งอาจจะเป็นการเล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่มก็ตามเพราะ ในขณะนั้นร่างกายก็จะเกิดการสะสมพลังงานเป็นลักษณะต่อเนื่องกันต่อไปด้วย

2. ทฤษฎีนั้นนันทนาการ (Recreation Theory) คนเรามีความต้องการมีการพักผ่อนหรือการแสวงหาความบันเทิงใจซึ่งเป็นความต้องการตามธรรมชาติจะช่วยให้สามารถดำเนินชีวิตต่อไปได้กิจกรรมนันทนาการมักจะเป็นไปได้ด้วยความสมัครใจ

3. ทฤษฎีการผ่อนคลายความเครียด (Relaxation Theory) คล้ายกับทฤษฎีนั้นนันทนาการแต่จะเป็นเรื่องผ่อนคลายความเครียดของร่างกายในการที่ต้องจดจ่อกับงานชิ้นหนึ่ง ๆ เป็นเวลานาน ๆ อาจเป็นเวลานานๆอาจเป็นเพียงการเปลี่ยนอิริยาบถเท่านั้นก็ได้เพื่อให้สามารถกลับมาทำงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ทฤษฎีสัญชาตญาณ (The Instinct or Grouse Theory) เชื่อว่าการกระทำของคนเป็นการหรือเรียกตามชื่อที่ตั้งทฤษฎีว่าทฤษฎีสเปนเซอร์ (Spencer Schiller Theory) ซึ่งกล่าวถึงคนเราว่ามีทั้งการสะสมและใช้พลังงานนอกเหนือจากการใช้พลังงานในชีวิตประจำวันแล้วเด็กยังต้องการการซึ่งกล่าวถึงคนเราว่ามีทั้งการสะสมและใช้พลังงานนอกเหนือจากการใช้พลังงานในชีวิตประจำวันแล้วเด็กยังต้องการการ

5. ทฤษฎีสังคมสัมพันธ์หรือสังคมประสาน (The Social Contact Theory) ต้องการเน้นให้เห็นว่าคนเป็นสัตว์สังคมประเภทหนึ่งซึ่งต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กันเพื่อให้มีชีวิตที่ดี

6. ทฤษฎีการแสดงออกของคน (The Self Expression Theory) การเล่นเป็นการแสดงออกอย่างหนึ่งของคนเปิดโอกาสให้คนแสดงความรู้สึกต่ำต้อยหรือความล้มเหลวของชีวิตในด้านอื่น ๆ ได้แต่การแสดงออกมีขอบเขตจำกัดด้วยเช่นกัน

7. ทฤษฎีสัญชาตญาณ (The Instinct or Grouse Theory) ทฤษฎีกล่าวว่าการเล่นเป็นมรดกของบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดมาสู่คนรุ่นปัจจุบันที่แตกต่างกันไปตามท้องถิ่นและวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ สรุปทฤษฎีเกี่ยวกับการเล่นการเล่นเป็นกระบวนการเรียนรู้ของเด็กการเล่นมีทั้งการเล่นในร่มและกลางแจ้งการเล่นให้เหมาะสมกับเด็กควรคำนึงถึงพัฒนาการและเป็นการเล่นที่ยืดหยุ่นได้ไม่ยึดกฎเกณฑ์มากเกินไป

2. ความหมายของการละเล่นพื้นบ้าน

คำว่า “การละเล่น” ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานปีพุทธศักราช 2542 หน้า 116 หมายถึง มหรสพต่างๆการแสดงต่างๆเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงส่วนคำว่า “พื้นบ้าน” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ในหน้า 794 ว่าเฉพาะถิ่นเช่นของพื้นบ้านมักใช้เข้าคู่กับคำพื้นเมืองเป็นพื้นบ้านพื้นเมืองเมื่อมีการนำคำทั้งสองส่วนนี้มารวมกันแปลตามความของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน “การละเล่นพื้นบ้าน” ย่อมหมายถึงการแสดงที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างขึ้นเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงมีเอกลักษณ์เป็นไปตามลักษณะท้องถิ่นนั้น ๆ นอกจากนี้ยังมีผู้กล่าวถึงความหมายของ “การละเล่นพื้นบ้าน” (วิเชียร เกษประทุม.

2546 : 54)

ปรียา หิรัญประดิษฐ์ (2541 : 23) สรุปว่าการละเล่นพื้นบ้านเป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชนบทซึ่งมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งหรือจากกลุ่มคนสมัยหนึ่งไปอีกสมัยหนึ่ง โดยอาศัยปากต่อปากเป็นสำคัญการรวมกลุ่มของมนุษย์ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันพักผ่อนสนุกสนานรื่นเริงการละเล่นพื้นบ้านที่ชาวบ้านสร้างขึ้นสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มชนในท้องถิ่นชาวบ้านยึดมั่นในศาสนาและการประกอบพิธีกรรมนอกจากนี้การละเล่นพื้นบ้านยังถือเป็นกิจกรรมทางสังคมซึ่งทำให้คนเล่นมีโอกาสพบปะสัมพันธ์พูดคุยและเล่นสนุกสนานร่วมกันก่อให้เกิดความเพลิดเพลินชีวิตสนใจใฝ่เรียนรู้อุบัติการณ์มีความสุขกายและจิตใจดี

เยาวพา เดชะคุปต์ (2544 : 15) ได้ให้ความหมายของการละเล่นพื้นบ้านว่าเป็นกิจกรรมที่เด็กเล่นด้วยความสมัครใจเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินในขณะที่เด็กได้เล่นนั้นเด็กจะเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาการทางด้านร่างกายอารมณ์จิตใจสังคมและสติปัญญา และสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเอง

อารมณ สุวรรณपाल (2547 : 523) ได้ให้ความหมายของคำว่า “การเล่น” ดังนี้ “การเล่น” คือกระบวนการเรียนรู้ของเด็กที่เด็กจะเล่นตามใจชอบได้ค้นคว้าทดลองด้วยตนเองได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ โดยไม่มีผู้สอนสิ่งเหล่านั้นจะช่วยให้เด็กพร้อมที่จะเผชิญกับชีวิตในอนาคต “การเล่น” คือการพักผ่อนชนิดหนึ่งของเด็กเกิดความเพลิดเพลินจากการเล่นจึงเป็นการพักผ่อนในตัวด้วย “การละเล่นของเด็ก” หมายถึงการกระทำของเด็กที่ทำไปด้วยความสนุกสนานหรือผ่อนคลายอารมณ์ให้เพลิดเพลิน

สุจิตรา จรรยา (2550 : 36) ให้นิยามการเล่นเป็นส่วนสำคัญของชีวิตเด็กธรรมชาติของเด็กจะชอบเล่นเด็กจะเกิดการเรียนรู้ขณะเล่น ได้สำรวจค้นหาทดลองสิ่งใหม่ ๆ ส่งผลให้เด็กมีความเจริญงอกงามพัฒนาการครบทุกด้านนอกจากนี้ยังช่วยให้เด็กสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

วัฒนา ปุณฺณฤทธิ และปฐิกรณ ทุคชูแสง (2550 : 37) ให้นิยามการละเล่นพื้นเมือง หมายถึงการแสดงแต่ละอย่างอันเป็นประเพณีนิยมกันในท้องถิ่นซึ่งเล่นกันในระหว่างประชาชน เพื่อให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริงตามฤดูกาลการแสดงจะต้องเป็นไปอย่างมีวัฒนธรรมมีความเรียบร้อยต้องใช้ถ้อยคำสุภาพไม่หยาบ โหนหรือเสื่อมเสียศีลธรรมแต่งกายให้สุภาพถูกต้องตามความนิยมและวัฒนธรรมเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นตลอดจนสถานที่ที่จัดให้เหมาะสมกับโอกาสที่จะแสดงสรุปได้ว่าการละเล่นการละเล่นพื้นบ้านหมายถึงการละเล่นที่สืบต่อกันมามีกฎกติกาง่าย ๆ ใช้ผู้เล่นตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปวัสดุที่ใช้ในการเล่นหาได้ง่ายในท้องถิ่นส่วนมากจะเป็นวัสดุจากธรรมชาติบางเกมจะมีบทร้องและคำคล้องจองสั้น ๆ ประกอบการเล่นทำให้ผู้เล่นเกิดความสนุกสนานและเป็นการพัฒนาเด็กทั้ง 4 ด้าน

3. ประเภทของการละเล่นพื้นบ้านอีสาน

การละเล่นพื้นบ้านอีสานเป็นการเล่นของเด็กในท้องถิ่นภาคอีสานซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการละเล่นพื้นบ้านไทยที่มีการเล่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นกิจกรรมเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินส่งเสริมความสามัคคีในหมู่คณะเป็นอย่างดีจากการศึกษาเอกสารการละเล่นพื้นบ้านอีสานพบว่า มีผู้แบ่งประเภทการละเล่นพื้นบ้านอีสานไว้ดังนี้

ทิพวรรณ คันธา (2542 : 40) ได้รวบรวมการละเล่นพื้นบ้านอีสานไว้ 40 การละเล่นและแบ่งประเภทการละเล่นของเด็กอีสานดังนี้

1. ประเภทการเล่นที่ฝึกความแข็งแรงของกล้ามเนื้อและการทรงตัว
2. ประเภทฝึกประสาทสัมผัส
3. ประเภทที่มีคำคล้องจองและข้อความประกอบการเล่น

ผอบ โปษะกฤษณะและคนอื่น ๆ (2542 : 25) ได้สรุปถึงการจัดประเภทการละเล่นสามารถจัดได้หลายประเภทได้แก่ประเภทการเล่นทายเช่นทายหัวก้อย โพงพางควมไถ่ขายดอกไม้ ประเภทการนับเช่นอดีตคิดเม็ดมะขามประเภทกระโดดเชือกคู่ตั่งเตประเภทซ่อนหาภาพักไข่ ประเภทการปรับได้แก่การเล่นที่มีการปรับผู้แพ้ให้รำให้ร้องเพลงแขกเข้ากินน้ำเช่นช่วงชัยและช่วงเชลยชีม่่าส่งเมืองประเภทไล่ - ไต่จับเช่นมอญซ่อนผ้าภูกินหางไล่ให้ทันตะเข้ตะ โงง โปลิศจับขโมยเอาเถิดเคยประเภทลูกบอลการเล่นประเภทนี้เป็นของต่างประเทศเช่นดบอลลิงซิงหลักประเภทกระโดดข้ามเช่นเสือข้ามห้วยประเภทตลกเช่นปิดตาข้ามของดมดอกไม้ปิดตาตีหม้อประเภทกระดาดินสอนเช่นเสียดกถึงงูนางเข้าห้องประเภทแม่นยาเช่นหมากเก็บอดีตคิดลูกหินเป่ายางหรือเป่ากบประเภทเกี่ยวได้แก่พวงมาลัยเพลงขั้วเพลงเรือประเภทไม้เช่นไม้หึ่ง โขนพลองประเภทสำหรับเด็กเล็กเช่นคบแผละจำจีแมงมุมขั้วหลังคาคีไก่อัจู้กลางนาเป่ายิงคุบจับปูดำจีจ้อเจี๊ยะและประเภทร้องเพลงร้องระบำรำรำแดนรำโทน

การละเล่นพื้นบ้านของไทยยังสามารถแบ่งออกได้ประเภทใหญ่ๆได้แก่การเล่นกลางแจ้งซึ่งประกอบไปด้วยการเล่นกลางแจ้งที่มีบทร้องการเล่นในร่มซึ่งประกอบไปด้วยการเล่นในร่มที่มีบทร้องและไม่มบบทร้องการเล่นในร่มหรือกลางแจ้งซึ่งประกอบไปด้วยการเล่นที่มีบทร้องและไม่มบบทร้องการเล่นเลียนแบบผู้ใหญ่การเล่นบพล้อเลียนและการเล่นประเภทเบ็ดเตล็ด

อารมณั สุวรรณपाल (2547 : 528) ได้สรุปว่าการละเล่นของไทยมีหลายลักษณะแบ่งได้ 2 ลักษณะคือ

1. การละเล่นอิสระเด็กปฐมวัยมักไม่ชอบอยู่นิ่งชอบเคลื่อนไหวการเล่นของเด็กอาจจะเล่นคนเดียวหรือเล่นกับเพื่อน

2. การเล่นมีกฎเกณฑ์เป็นการเล่นที่อาศัยกติกาในการเล่นเด็กปฐมวัยส่วนมากจะเล่นเฉพาะการเล่นที่มีกฎกติกาสั้น ๆ ง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อนจนเกินไปการเล่นที่มีกฎเกณฑ์บางชนิดเป็นการเล่นที่เด็กปฐมวัยต้องออกกำลังเช่นการเล่นแมวจับหนูการเล่น โพงพางการเล่นมอญช้อนผ้าการเล่นเหล่านี้ไม่ยากนักเด็กจะเกิดความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินพร้อมกับพัฒนาการทางด้านร่างกายสติปัญญาตลอดจนช่วยสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้กับเด็ก

วิเชียร เกษประทุม (2550 : 13-14) ได้แบ่งประเภทของการละเล่นของเด็กเป็น 13 ประเภทดังนี้

1. ประเภทเล่นทายเป็นการลับสมองความชำนาญจากตาหรือจากการสัมผัสต่างๆเช่นการเล่น โพงพางการเล่นต่อโก่การเล่นกำทาย ฯลฯ
 2. ประเภทกระโดดเชือกเป็นการออกกำลังกายมีทั้งกระโดดเชือกหมู่หรือกระโดดเชือกเดี่ยว ฯลฯ
 3. ประเภทซ่อนหาเป็นการฝึกการสังเกตและความคล่องแคล่วว่องไวทั้งผู้ที่ซ่อนและผู้หาว่าใครจะไปซ่อนอยู่ที่ไหนและควรจะไปหาที่ไหนเช่นการเล่นเอสไปการเล่นหมอบโย่งการเล่นซ่อนหา
 4. ประเภทการปรับผู้แพ้จะถูกปรับด้วยวิธีต่างๆเช่นการให้รำให้ร้องเพลงถูกเขกเข้าให้เป็นข้าเช่นการเล่นกาฟักไข่การเล่นจี่ม้าส่งเมืองการเล่นแย่งเต่าการเล่นข้าวหลามตัด
 5. ประเภทไล่จับมีสองฝ่ายคือฝ่ายไล่จับมีสองฝ่ายคือฝ่ายไล่จับกับฝ่ายหนีเป็นการทดสอบความว่องไวเช่นการเล่นตี่จับการเล่นงูกินหาง
 6. ประเภทคัดออกมีการหาวิธีคัดผู้เล่นออกจากการเล่นด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ริริข้าวสารขาไก่ติดกันขายแดงโม
 7. ประเภทการกระโดดข้ามเวลาเล่นจะมีการกระโดดข้ามสิ่งต่าง ๆ เช่น เสือข้ามห้วยหมอตกระทะอีและ ฯลฯ
 8. ประเภทกระดาดินสอการเล่นต้องใช้กระดาดหรือดินสอเป็นอุปกรณ์การเล่นหรือใช้ทำอุปกรณ์การเล่นเช่นอีตัก
 9. ประเภทแม่นยำเวลาเล่นต้องโยนยิงปาให้ถูกเช่นจี่หลังทยอยกระเบื้องดวงดาว
 10. ประเภทไม้ใช้ไม้เป็นอุปกรณ์การเล่นเช่น ไม้ห่ม ไม้เก็บ
 11. ประเภทสำหรับเด็กเล็กเป็นการเล่นสำหรับเด็กเล็กเพราะเป็นการเล่นง่าย ๆ เช่น
- จำใจ
12. ประเภทลูกบอลการเล่นประเภทนี้เป็นของต่างประเทศเช่นลิงชิงบอล
 13. ประเภทตลกประเภทนี้คนดูหัวเราะสนุกสนานเช่นคมดอกไม้นอกจากนี้

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวข้องกับการละเล่นพื้นบ้านอีสานรวมทั้งการสัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์ในการเล่นพบว่าการเล่นพื้นบ้านอีสานมีจำนวน 84 การละเล่นซึ่งถ้าจัดแบ่งประเภทโดยอาศัยข้อมูลจากลักษณะการเล่นกติกาและทักษะที่เด่นชัดจากการเล่นมาเป็นแนวทางในการจัดแบ่งประเภทแล้วสามารถแบ่งการละเล่นพื้นบ้านอีสานได้ 4 ประเภทดังนี้

1. การละเล่นที่เน้นทักษะและการฟังมีดังนี้

- 1.1 รูกินหาง
- 1.2 มะลอกก๊อกแก๊ก
- 1.3 ชายแดงโม
- 1.4 มอญซ่อนผ้า
- 1.5 คงคา
- 1.6 ลอดแลดข้าวสาร
- 1.7 ต่อกั๊ก
- 1.8 หมากจำ
- 1.9 จับผู้ร้าย
- 1.10 สตั๊อบ

2. การละเล่นที่เน้นทักษะทางด้านร่างกายมีดังนี้

- 2.1 ชาโลกแตก
- 2.2 อีตัก
- 2.3 ไหลปลาแตก
- 2.4 เต็นยาง
- 2.5 หมากข่าง
- 2.6 อุ้มหมูเข้าคอก
- 2.7 ตากฝ้าย
- 2.8 หมากลิงลื้อ
- 2.9 ไถนากลางโคก
- 2.10 แข่งม้าก้านกล้วย
- 2.11 ชี้น้ำหลังโปก
- 2.12 หมากเกาะขา
- 2.13 ตีไก่
- 2.14 ยิงปืนก้านกล้วย

2.15 วิ่งวัว

2.16 ตินเลียน

2.17 เกาะนองแน่นกินส้มหัวของ

3. การละเล่นที่เน้นทักษะทางด้านการนับการคาดคะเนการกะระยะมีดังนี้

3.1 จำมูมี

3.2 เสือข้ามห้วย

3.3 จำแจว

3.4 คีคในขาม

3.5 เตะหมากโอ

3.6 ซี่ม้าโยนบอล

3.7 เป่ายาง

3.8 ไม้หึ่ง

3.9 ปิดตาคู่หางหมา

3.10 ขว้างเอาลูกแหล่ง

3.11 หัวลิบ้า

3.12 หมากเก็บ

3.13 ปิดตาคู่หม้อ

3.14 หัวกาคีโหลก

3.15 หมากงาข้าง

3.16 บักแฉับเป็ลบักเซอรี

3.17 โยนผ้าแพร

4. การละเล่นที่เน้นทักษะทางด้านการคิดการใช้ไหวพริบปฏิภาณและการเลือก

ตัดสินใจมีดังนี้

4.1 แต้ลงรู

4.2 โกงี่ตะเวน

4.3 หมากรุก

4.4 หมากหาบ

4.5 มูลี่ต้อยออก

4.6 หม่าไล่ห่าน

4.7 หมากลี

- 4.8 หนองวง
- 4.9 ยาดหลักธง
- 4.10 เตย
- 4.11 เสื่อแหกกอก
- 4.12 คล้องช้าง
- 4.13 หนองเลขแปด
- 4.14 หมากถี่
- 4.15 ลิงกินใบไม้
- 4.16 ส่วงเฮือบนบก
- 4.17 หมากไข่เต่า
- 4.18 จำปาใบ
- 4.19 หนองหยุดถัก
- 4.20 ส่วงเฮือยาว
- 4.21 สักกะเดียว
- 4.22 หมากไข่เต่า
- 4.23 น้ำขึ้นน้ำลง
- 4.24 จำหนุเนียม
- 4.25 ลิงยาดกะเบา
- 4.26 บักยาดไท
- 4.27 ผู้สาว

จากการละเล่นพื้นบ้านที่กล่าวมาทั้งหมดผู้วิจัยได้คัดเลือกการละเล่นจำนวน 8 การละเล่นนำมาใช้จัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม ดังนี้

1. แข่งม้ก้านกล้วย
2. ปืดตาดิกะลา
3. ลอดแลดข้าวสาร
4. ผู้สาว
5. บักยาดไท
6. ต่อไก่
7. ตากฝ้าย
8. ชักเย่อ

บริบทของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลหนองแสง

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลหนองแสง หมู่ที่ 1 บ้านวาปี ประกาศจัดตั้งเมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 โดยความตั้งใจของนายวีระศักดิ์ ทองสมบูรณ์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสง และความเห็นชอบจากสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสงในคราวประชุมสภาสมัยสามัญ 1/2553 เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลหนองแสง ตั้งอยู่เลขที่ 300 หมู่ที่ 1 บ้านวาปี มีพื้นที่ 9120 ตารางเมตร โดยมีอาณาเขต

ด้านทิศเหนือ	ติดกับ	การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค สาขาวาปีปทุม
ด้านทิศตะวันออก	ติดกับ	พื้นที่สาธารณะประโยชน์ติดถนนนิเวชีแลนด์
ด้านทิศใต้	ติดกับ	โรงพยาบาลวาปีปทุม
ด้านทิศตะวันตก	ติดกับ	พื้นที่สาธารณะประโยชน์ และชุมชน หมู่ที่ 1

ระยะแรกในปีการศึกษา 2552 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้จัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัย ซึ่งรับเด็กอายุตั้งแต่ 1 ปี 6 เดือน ถึง 4 ปี จากการสำรวจความต้องการของคนในท้องถิ่น มีเด็กทั้งสิ้น 189 คน โดยจัดห้องเรียนตามเกณฑ์อายุของเด็ก ในการจัดการศึกษาในระดับดังกล่าว ประสบผลสำเร็จ ตามปรัชญา เป้าหมาย และนโยบายของศูนย์เป็นอย่างดี

ต่อมาในปีการศึกษา 2553 คณะผู้บริหารได้พิจารณาเห็นว่าจัดการศึกษาภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลหนองแสงได้รับความศรัทธา และความไว้วางใจจากผู้ปกครองของนักเรียน ซึ่งเห็นได้จากการผู้ปกครองได้ส่งบุตรหลานเข้ามารับการศึกษา ณ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลหนองแสงเป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี ทางศูนย์ฯจึงจัดรับเด็กเพียงช่วงอายุ คือ อายุ 3-6 ขวบ โดยแบ่งตามเกณฑ์อายุ ดังนี้

เด็กอายุ 3 ขวบ	3 ห้องเรียน
เด็กอายุ 4 ขวบ	4 ห้องเรียน
เด็กอายุ 5 ขวบ	3 ห้องเรียน
เด็กอายุ 6 ขวบ	1 ห้องเรียน

นักเรียนส่วนใหญ่มีฐานะค่อนข้างยากจนยากจน พ่อ – แม่ ผู้ปกครองประกอบอาชีพทำนา เมื่อหมดฤดูทำนาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน และต่างจังหวัดจึงทำให้เด็กบางส่วนขาดการดูแลที่ถูกต้องเหมาะสม ผู้ปกครองจึงส่งเด็กเข้ามารับการเลี้ยงดูที่ศูนย์เด็กเล็กตำบลหนองแสง เด็กในท้องถิ่นทั้งสิ้น 28 หมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านค่อนข้างห่างไกลกัน

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลหนองแสงมีการจัดจำนวนนักเรียนให้สอดคล้องกับครู โดยจัดจำนวนเด็กต่อครู เท่ากับ 1: 25 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน แต่ละห้องมีครูผู้ดูแลเด็กห้องละ 2 คน ครูผู้ดูแลเด็กทุกคนมีวุฒิการศึกษาตามที่คณะกรรมการกลางพนักงานจ้างส่วนท้องถิ่นกำหนด โดย

มีสภาพเป็นพนักงานจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามมาตราฐานทั่วไป มีคุณสมบัติตรงตามที่มาตรฐานทั่วไปตามที่คณะกรรมการกลางพนักงานส่วนท้องถิ่นกำหนด และมีใบประกอบวิชาชีพครู ตามกฎระเบียบของคณะกรรมการกลางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดทุกประการ

บุคลากรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานของศูนย์เด็กเล็ก ประกอบด้วย ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสง ได้แก่ นายกช ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสง หัวหน้าส่วนการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม คณะกรรมการส่วนการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม และมีบุคลากรครูภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 14 คน แม่บ้าน 4 คน ภารโรง 1 คน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคามมีหน้าที่จัดการศึกษาให้กับเด็กปฐมวัยเพื่อให้ได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาอย่างเหมาะสม และเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้ารับการศึกษาในระดับสูงขึ้นอย่างมีคุณภาพ รวมถึงปลูกฝังให้เด็กได้มีคุณธรรมจริยธรรมตามแบบธรรมเนียมและประเพณีที่ดีมาของไทย สภาพปัจจุบันของเด็กปฐมวัยที่อยู่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่าเด็กมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงพฤติกรรมก้าวร้าวทางกายเมื่อมีความไม่พอใจหรือถูกขัดใจโดยการกระแทกเท้าหรือนอนดิ้นหรือขว้างปาสิ่งของตามแต่วิธีที่เด็กคิดได้ในแต่ละคน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ศรีวิชัย พุทธโยธา (2550 : 50) ได้ศึกษาการพัฒนาความพร้อมของนักเรียนชั้นอนุบาล 2 โดยใช้การละเล่นพื้นบ้านล้านนาของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่พบว่า 1) แผนการจัดประสบการณ์พัฒนาความพร้อมของนักเรียนชั้นอนุบาล 2 โดยใช้การละเล่นพื้นบ้านล้านนาในกิจกรรมกลางแจ้งส่งผลให้นักเรียนมีพัฒนาความพร้อมด้านร่างกายอารมณ์จิตใจสังคมสติปัญญาสังเกตได้จากพฤติกรรมระหว่างเรียนตามจุดประสงค์แต่ละแผนปรากฏว่านักเรียนส่วนใหญ่สามารถพัฒนาความพร้อมจากระดับควรปรับปรุงก่อนเรียนเป็นระดับพอใจและระดับดีทุกด้านและผลการประเมินระหว่างเรียนหลังการเรียนจากแผนพัฒนาความพร้อมของนักเรียนชั้นอนุบาล 2 โดยใช้การละเล่นพื้นบ้านล้านนาปรากฏว่าคะแนนเฉลี่ยความพร้อมของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนทุกด้าน

สุภาภรณ์ สงนวน (2551 : 70) พบว่า หลังการทดลองเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านมีทักษะทางสังคมทั้ง 6 ด้านหลังการจัดกิจกรรมสูงขึ้นอยู่ในระดับดีและมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

รัตนา ภูไชยแสง (2550 : 65) เปรียบเทียบระดับพัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจและสังคมของเด็กปฐมวัย ระหว่างก่อนและหลังการได้รับการจัดกิจกรรม

วีระพงศ์ บุญประจักษ์ (2545:50) ศึกษาความเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคม พบว่าเด็กปฐมวัย ก่อนจัดประสบการณ์ และระหว่างการจัดประสบการณ์ การเล่นที่บ้านไทยในแต่ละช่วงสัปดาห์ มีพฤติกรรมทางสังคม โดยเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงระหว่างช่วงสัปดาห์ พบว่า คะแนนพฤติกรรมทางสังคม โดยเฉลี่ยมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เพิ่มขึ้นตลอดช่วงเวลา 8 สัปดาห์ เมื่อวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมทางสังคม ของเด็กปฐมวัย แยกเป็นรายด้าน ได้แก่ ความร่วมมือในการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน ความเห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือและแบ่งปัน พบว่า คะแนนพฤติกรรมทางสังคมทั้ง 3 ด้าน มีการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่สอดคล้องกับ การวิเคราะห์แบบคะแนนรวมทั้งหมด ซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ศันสนีย์ นาคะสนธิ์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาและพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดประจักษ์ในทางธรรมกรุงเทพมหานคร 286 คนกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมเป็นนักเรียนชั้นปีที่ 2 ที่มีคะแนนทักษะทางสังคมตั้งแต่เปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 ลงมาจำนวน 12 คน ได้จากการสุ่มอย่างง่ายจากประชากรเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสำรวจทักษะทางสังคม โปรแกรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาทักษะทางสังคมผลการศึกษาพบว่า ทักษะทางสังคมของนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง ทักษะทางสังคมของนักเรียนชาย-หญิงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนการเกิดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันอย่างไรไม่มีนัยสำคัญทางสถิตินักเรียนมีทักษะทางสังคมดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ภายหลังเข้าร่วมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคม

2. งานวิจัยต่างประเทศ

ไคร์โน (Dunn, Dunn and Perrin. 1994 : 32 ; citing Crino. 1984) ได้ศึกษาสไตส์การเรียนของเด็กอนุบาลจำนวน 50 คน โดยเปรียบเทียบระหว่างการใช้แบบทดสอบ LSI : P และการสังเกต พบว่าการสังเกตมีความยุ่งยากและใช้เวลานานกว่าแบบทดสอบ LSI : P และเสนอแนะว่า การจัดหลักสูตรการเรียนระดับอนุบาลควรจะจัดตามสไตส์การเรียนที่ผู้เรียน

อีเมอรี (Dunn, Dunn and Perrin. 1994 : 31 ; citing Emery. 1990) ได้ศึกษาพฤติกรรมสไตส์การเรียนของเด็กอนุบาลในปีค.ศ. 1990 โดยศึกษากับเด็กอนุบาลจำนวน 40 คนซึ่งเปรียบเทียบระหว่างการสังเกตจากคน และการใช้แบบทดสอบ LSI : P พบว่าโดยเฉลี่ยเด็กอนุบาลจำนวน 33 คน

จากจำนวนทั้งหมด 40 คนตอบสนองต่อแบบทดสอบ LSL : P ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการใช้แบบทดสอบ LSI : P จะมีความถูกต้องแม่นยำเที่ยงตรงมากกว่าสังเกตของครู

วิตเคนเบิร์ก (Whitemberg. 1995 : 1884 - A) ได้ทำการศึกษาเพื่อประเมินผลของรูปแบบการช่วยฝึกทักษะทางสังคมเมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบการช่วยฝึกการควบคุมตนเองของเด็กที่มีความวิตกกังวลทางสังคม โดยศึกษาจากนักเรียนในระบบการศึกษาปกติ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวนชาย 14 คน และหญิง 22 คนกำหนดให้เด็กอยู่ในกลุ่มปกติควบคุมตนเอง 8 คนและกลุ่มฝึกประสบการณ์ 19 คน ซึ่งไม่ได้รับการทดลองทำการทดลอง 10 สัปดาห์ ๆ ละ 1 ชั่วโมงวิธีการรักษาใช้แบบวัดของนักวิจัยหลายคนที่ใช้เครื่องมือต่าง ๆ กักรวมทั้งการสัมภาษณ์และการสังเกตผลการศึกษารูปได้ดังนี้ผลการแทรกแซงชี้แนะว่าการทดลองทั้ง 2 กลุ่มเพิ่มประสิทธิภาพของตนเองขึ้นอย่างประสบความสำเร็จในด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคมหลังการทดลองทันทีเมื่อเทียบกับการควบคุมการประเมินเพียงอย่างเดียวผลที่ได้รับนี้หลังการทดลองแล้ว 1 เดือนกลุ่มควบคุมตนเองรักษาความคงทนไว้ไม่ได้การทดลองทั้ง 2 กลุ่มมีประสิทธิภาพในการลดความวิตกกังวลของเด็กลงเมื่อเทียบกับกลุ่มควบคุมการประเมินเพียงอย่างเดียวและที่ได้รับนี้รักษาความคงทนไว้ได้ เด็กที่ได้รับการสื่อทักษะทางสังคมปรับปรุงดีขึ้นเมื่อเทียบกับเด็กในสภาพเงื่อนไขอื่น ๆ อีกสองสภาพทั้งนี้จากการประมาณค่าของครูเกี่ยวกับความวิตกกังวลและการถอนตัวหลังการทดลองการทดลองทั้ง 2 กลุ่มส่งผลต่อการปรับปรุงจากการประมาณค่าของผู้ปกครองเกี่ยวกับการถอนตัวและความวิตกกังวลส่วนการฝึกการควบคุมตนเองมีประสิทธิภาพมากกว่าการฝึกทักษะทางสังคมจากการวัดเกี่ยวกับการถอนตัวผลที่ได้จากกลุ่มทดลองทั้ง 2 กลุ่มรักษาความคงทนไว้ได้ตลอดเวลาผลการสังเกตบ่งชี้ว่าเด็กในรูปแบบช่วยการทดลองทั้ง 2 รูปแบบมีอัตราการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับกลุ่มเปรียบเทียบการประเมินเพียงอย่างเดียวผลจากการสัมภาษณ์ที่บ้านที่วิคิตสันไว้ด้วยพบว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มทดลองทั้ง 2 กลุ่ม

เวลเลอร์ (Weller. 1996 : 1305) ได้ทำการฝึกเพื่อตรวจสอบความแตกต่างในด้านทักษะทางสังคมระหว่างแต่ละบุคคลที่ไม่มีพี่น้องกันแต่ละบุคคลที่มีญาติพี่น้องและเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในความสัมพันธ์ของญาติพี่น้องกับทักษะทางสังคมวิธีศึกษากลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 197 คน ตอบแบบวัดทักษะทางสังคมและตอบแบบวัดบุคลิกภาพของ Eyscnck แต่ละบุคคลที่มีญาติพี่น้อง จำนวน 146 คน ตอบแบบวัดความพึงพอใจในความสัมพันธ์ของญาติพี่น้องซึ่งสร้างขึ้นมาเป็นแบบวัดความพึงพอใจใจความสัมพันธ์ของญาติพี่น้องผลการศึกษาพบว่าไม่มีความแตกต่างทางบุคคลที่มีญาติพี่น้องกับบุคคลที่ไม่มีญาติพี่น้องกลุ่มที่ไม่มีญาติพี่น้อง ในผลการวัดทักษะทางสังคมด้วยแบบวัดย่อยและในคะแนนรวมและไม่มีความแตกต่างในคะแนนวัดด้วยแบบวัดย่อยจากการสอบถามบุคลิกของ Eyscnck ผลการวิเคราะห์ปัจจัยด้วยแบบวัดความพึงพอใจในความสัมพันธ์ของญาติพี่น้องสนับสนุนการมีปัจจัยที่แยกออกไป 3 ปัจจัยซึ่งรองรับความพึงพอใจใน

ความสัมพันธ์ของญาติพี่น้อง โดยมีปัจจัยที่ 1 เป็นตัวแทนแบบวัดผู้ใหญ่เกี่ยวกับแบบวัดความพึงพอใจ ในความสัมพันธ์ของญาติพี่น้องทั้ง 3 แบบวัดย่อยปัจจัยที่ 2 เป็นกลุ่มตัวอย่างความพึงพอใจของเด็ก ๆ ในความสัมพันธ์ของญาติพี่น้องและปัจจัยที่ 3 เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ไปกับความใกล้ชิดกับญาติพี่น้อง ในฐานะเด็กเล็กพบว่ามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างคะแนนรวมจากการวัดความพึงพอใจในความสัมพันธ์ของญาติพี่น้องและคะแนนจากแบบวัดย่อยทั้ง 3 แบบวัดกับคะแนนรวมของการวัดทักษะทางสังคมและคะแนนการวัดย่อยทั้ง 2 แบบวัดนั้นพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างคะแนนรวมของการวัดความพึงพอใจในความสัมพันธ์ของญาติพี่น้องและคะแนนวัดย่อย 2 แบบวัดกับคะแนนการวัดย่อยของแบบสอบถามตามบุคลิกภาพของ Eyscnck เกี่ยวกับการเผย ตัวภาวะจิตทำงานมากเกินไปและภาวะประสาททำงานมากเกินไป

ชิริคอส (Chiricos. 2000 : 4378-A) ได้ทำการศึกษาเพื่อกำหนดว่ามีความสัมพันธ์ ทางหน้าที่ระหว่างการใช้กลยุทธ์การสอนตามเหตุการณ์ที่พัฒนาขึ้นกับการบรรลุความสำเร็จในทักษะ ทางสังคมสำหรับเด็กเล็กเดินเตาะเตะที่มีพัฒนาการช้าหรือไม่มีวิธีการศึกษาให้เส้นฐานหลายอย่างที่ ออกแบบครอบคลุมเด็ก ๆ ทุกคนซึ่งใช้วิธีการยืดเวลาในการให้รู้จักการแทรกแซงเพื่อแสดงให้เห็นการ ควบคุมทางการทดลองเกี่ยวกับตัวแปรอิสระการออกแบบเส้นฐานหลายอย่างเหมาะสมกับการใช้กับ พฤติกรรมที่ไม่ใช่การกระทำสิ่งตรงกันข้ามเช่นทักษะทางสังคม Tawney และ Gast, 1984 พฤติกรรม จำเพาะที่เป็นเป้าหมายในการแทรกแซงคือการเลียนแบบเพื่อนการศึกษาครั้งนี้ให้นิยามการเลียนแบบ เพื่อนอันเป็นความสามารถของผู้เข้ามามีส่วนรวมเพื่อเลียนแบบโดยอิสระในพฤติกรรมการเล่นของ เพื่อน 1 คนขึ้นไปในกลุ่มการเล่นนั้นเช่นเพื่อนคนหนึ่งกำลังป้อนอาหารตุ๊กตาเด็กพฤติกรรมเป้าหมาย สำหรับผู้มีส่วนร่วมคือจะป้อนอาหารตุ๊กตาเล็กน้อยโดยอิสระแต่ผู้เดียวผู้ร่วมอื่น ๆ เป็นเด็กเดิน เตาะเตะ 3 คนที่มีพัฒนาการช้าระหว่างอายุ 21 -27 เดือนครูการศึกษานักเรียนพิเศษที่ใช้เป็นผู้ แทรกแซงในการศึกษาครั้งนี้และนำเอากลยุทธ์การสอนตามเหตุการณ์ที่พัฒนาขึ้นไปใช้ซึ่งใช้ระบบที่ มีความพร้อมกันที่น้อยที่สุดถึงมากที่สุดเพื่อส่งเสริมการเลียนแบบ โดยอิสระของเพื่อนใช้ระดับการ บันเทิงที่การช่วยเหลือเพื่อบันเทิงที่ต่างระดับกันที่ระดับความพร้อมที่ที่พฤติกรรมเป้าหมายเกิดขึ้น ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการช่วยเหลือที่ผู้เข้าร่วมแต่ละคนต้องการเลียนแบบเพื่อนก็บันทึกไว้ด้วย โดยมี ตัวแปรตาม คือการเลียนแบบโดยอิสระของเพื่อน โดยเพื่อนเลียนแบบผลการศึกษาปรากฏดังนี้เด็กทั้ง 3 คนที่เข้าร่วมวิจัยได้เพิ่มจำนวนครั้งที่ตนสามารถเลียนแบบเพื่อนได้โดยอิสระอย่างมากพอ ความสามารถที่จะเลียนแบบเพื่อนโดยอิสระมีมากพอตลอดเวลาสำหรับผู้ร่วมวิจัยทั้ง 3 คนนั้น

ชเนปส์ (Schneps. 2002 : 2092-B) ได้ทำการศึกษาเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ ระหว่างทักษะทางสังคมและภาษากับปัญหาทางพฤติกรรมในนักเรียนก่อนประถมที่มีความเสี่ยงกลุ่ม ตัวอย่างเป็นเด็กก่อนวัยเรียนจำนวน 51 คนอายุระหว่าง 3 -5 ปีวิธีการศึกษาทำการประเมินปัญหาจาก

ภายนอกและภายใน โดยใช้รูปแบบประเมินเชิงคลินิกของเด็กระดับพื้นฐานถึงระดับก่อนวัยเรียนด้านภาษาประเมินทักษะทางสังคมด้วยแบบวัดพฤติกรรมเด็กก่อนวัยเรียนถึงอนุบาล (แบบวัดรายงานของครู) และด้านแบบทดสอบย่อยด้านสังคมการรู้จักตนเองเกี่ยวกับแบบวัดคัม โนมัตีเบื้องต้นฉบับแก้ไขของ Bracken ผลการศึกษาพบว่าการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณบ่งชี้ว่าหลังการควบคุมเพื่อการประเมินไอคิวทางอังกฤษ (ไม่ใช่ภาษาพูด) แล้วทักษะทางภาษามีความสัมพันธ์กับปัญหาพฤติกรรมภายในแต่ไม่มีความสัมพันธ์กับปัญหาพฤติกรรมจากภายนอกผลการวิเคราะห์การถดถอยอีกด้านหนึ่งบ่งชี้ว่าหลังการควบคุมเพื่อประเมินไอคิวทางอังกฤษแล้วรายงานเกี่ยวกับทักษะทางสังคมมีความสัมพันธ์กับปัญหาพฤติกรรมทั้งภายนอกและภายในประการสุดท้ายการวิเคราะห์ความถดถอยเพิ่มเติมบ่งชี้ว่าทักษะทางสังคมเป็นตัวกลางให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับปัญหาพฤติกรรมจากภายใน

ซิลเบิร์กกลิตซ์ (Silberglit, 2004 : 3595 -A) ได้ทำการศึกษาเพื่อตรวจสอบถึงพัฒนาการและข้อโต้แย้งปัจจุบันในการประเมินทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยและเพื่อสำรวจวิธีการที่เป็นทางเลือกที่มุ่งใช้การประเมินที่ปฏิบัติได้ วิธีการศึกษาเริ่มด้วยการให้รู้จักการประเมินพัฒนาการทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย การทบทวนข้อโต้แย้งจำเพาะตามสถานการณ์ในการประเมินบุคลิกภาพและข้อบ่งชี้ต่างๆเพื่อการประเมินทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย การนำเสนอการวัดผลทั่วไปซึ่งเป็นวิธีการประเมินที่เป็นทางเลือกและการอภิปรายเกี่ยวกับงานวิจัยที่ต้องการสร้างแบบวัดผลทั่วไปที่ปฏิบัติได้และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมก่อนวัยเรียน โดยได้เน้นมาตรฐานการใช้ว่าวิธีการที่สำคัญที่จะพัฒนาเครื่องมือวัดผลประเด็นปัญหาสำคัญ 3 ประเด็นได้ระบุไว้ซึ่งเผชิญกับการพัฒนาหัวเลี้ยวหัวต่อทางสังคมอันเป็นแบบวัดผลทั่วไปของการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของเด็กปฐมวัยดังนี้ (1) ผลของการเปลี่ยนแปลงทางสถานการณ์ในรูปแบบการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวัดผลทั่วไปเกี่ยวกับทักษะการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (2) ผลของการเปลี่ยนแปลงทางสถานการณ์ในความเที่ยงตรงของการวัดทั่วไปและ (3) ความต้องการกำหนดปัจจัยภายนอกตัวเด็กที่สามารถถือเป็นความแปรปรวนในแบบวัดผลทั่วไปในกลุ่มตัวอย่างได้แก่จำนวน 53 คน อายุระหว่าง 40-66 เดือนเป็นชาย 19 คนหญิง 16 คนเด็กเหล่านี้มาจากครอบครัวที่มีมาตรฐานการศึกษาระดับกลางถึงระดับสูงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์คนผิวขาวมีเชื้อสายเอเชียอเมริกัน 2 คนและแอฟริกันอเมริกัน 2 คนเด็ก 3 คนได้รับบริการการศึกษาพิเศษในแผนการศึกษาเป็นรายบุคคลซึ่งมีเป้าหมายทางสังคม/พฤติกรรมตามแผนการศึกษาพิเศษของผู้เรียนเองให้เด็กเล่นสถานการณ์การเล่นทดลองคนหนึ่งใน 2 คนมีของเล่นพิเศษจำเพาะและมีเพื่อนเล่นที่คุ้นเคยหรือไม่คุ้นเคยมาก่อนใช้การวัดผลซ้ำๆ ในขณะที่เด็กในเป้าหมายเล่นในสถานการณ์ที่ปั่นป่วนได้ทั้ง 4 สถานการณ์ผลการศึกษาพบว่าสภาพแวดล้อมมีผลอย่างมีนัยสำคัญไม่ต่อการวัดผลทั่วไปเกี่ยวกับทักษะทางสังคมของเด็กก่อนวัยเรียนและต้องถือว่ามีพัฒนาการในการวัดที่ปฏิบัติได้

นอกจากนี้สัดส่วนที่มีนัยสำคัญในความแปรปรวนของการวัดสามารถจะถือได้ว่าเป็นพฤติกรรมของเพื่อน ๆ ซึ่งได้แก่จำนวนครั้งที่เพื่อนพยายามเลียนแบบการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

แลน โคลส (Lanclos, 2000 : 1496- A) ได้ศึกษาการแสดงออกด้านการละเล่นของเด็ก ๆ ที่มีความแตกต่างทางศาสนาระดับสติปัญญาและสภาพแวดล้อมทางสังคม โดยศึกษากับเด็ก 5 กลุ่มในโรงเรียนประถมศึกษาแยกเป็นกลุ่มโปรเตสแตนต์ 2 กลุ่มกลุ่มคาทอลิก 2 กลุ่มและอีก 1 กลุ่มเป็นแบบรวมในเมืองเบสพาสตอนเหนือของ ไอแลนด์ซึ่งการละเล่นของเด็กจะแสดงให้เห็นถึงทิศทางในการคิดต่อสร้างสัมพันธ์ของเด็ก ๆ โดยไม่ต้องมีแบบแผนหรือการปกครองเข้ามาเกี่ยวข้อง

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY